

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS FAKULTETO

KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

LORETA BRUŽINSKAITĖ

TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS STUDIJŲ PROGRAMA

**POLICIJOS IR MOKYKLŲ BENDRADARBIAVIMAS VYKDANT NEPILNAMEČIŲ
TEISĖS PAŽEIDIMŲ PREVENCIJĄ JONAVOS MIESTE IR RAJONE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas Lekt. dr. Artūras Petkus

Konsultantė Prof. Dr. Genovaitė Babachinaitė

Vilnius, 2006

TURINYS

Įvadas.....	3
I. Nepilnamečių nusikalstamumas, kaip sudėtinė ir specifinė bendro nusikalstamumo dalis.....	7
1.1 Nepilnamečių nusikalstamumo būklė Lietuvoje.....	7
1.2 Kiti vaikų daromi teisės pažeidimai.....	14
1.3 Nepilnamečių nusikalstamumo bei administracinių teisės pažeidimų padarymo Jonavos mieste ir rajone analizė bei ypatumai.....	20
II. Veiksniai, sąlygojantys nepilnamečių deviantinį elgesį ir teisės pažeidimus.....	30
2.1 Deviacijos ir deviantinio elgesio apibūdinimas.....	30
2.2 Šeimos įtaka deviantinio elgesio atsiradimui.....	34
2.3 Kiti veiksniai lemiantys nepilnamečių deviantinį elgesį.....	37
III. Mokyklų ir policijos bendradarbiavimo, vykdam nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją, problematika Jonavos mieste ir rajone.....	47
3.1 Mokyklos vaidmuo nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos srityje.....	47
3.1.1 Prevencinės veiklos organizatoriai mokykloje.....	48
3.1.2 Kiti prevencinės veiklos organizavimo būdai mokykloje.....	53
3.2 Jonavos r. policijos komisariato pareigūnų vaidmuo mokinių teisiniame švietime.....	55
3.2.1 Nepilnamečių reikalų specialistas – prevencinės veiklos vykdytojas.....	56
3.2.2 Prevencinės veiklos organizavimo ir vykdymo būdai Jonavos r. PK.....	59
Išvados.....	66
Siūlymai.....	68
Reziumė.....	69
Summary.....	70
Literatūros sąrašas.....	71
Priedai.	

IVADAS

Šiuo metu Lietuvoje pastebimos kai kurios nusikaltimų ar kitų teisės pažeidimų mažėjimo tendencijos, tačiau tai nėra pagrindas nusiraminti. Juk už padarytų nusikaltimų skaičių (nesvarbu, kokių – sunkių ir nesunkių) slypi žmogaus likimo dilema. Reikia konstatuoti, kad dar ne visur ir ne visada žmonės jaučiasi saugūs. 1997 m. Lietuvoje buvo atliktas tarptautinis viktimologinis tyrimas. Europos Sąjungos ir kitų Europos šalių gyventojų vidutinis nusikaltimų baimės lygis – 30,3 proc.; analogiškas Lietuvos rodiklis – 54 proc. Remiantis 2001 m. tarptautinės viktimologinės apklausos Vilniuje duomenimis – Lietuvos gyventojų, pirmiausia Lietuvos sostinės gyventojų, saugumo jausmas ir nusikaltimų baimės lygis pakito dar nepalankesne kryptimi. 2001 m. šios apklausos duomenimis, Lietuvos gyventojų nusikaltimų baimės lygis padidėjo dar 10 proc. ir pasiekė 64 proc. O Europos Sąjungos ir kitų šalių – išliko stabilus.¹

Pasirūpinti kiekvieno piliečio saugiu gyvenimu – viena iš svarbiausių valstybės pareigų. Šią misiją sėkmingai gali atlikti tik bendros – policijos ir visuomenės – pajėgos. Europa vienijasi, siekiama sudaryti bendrą teisėtumo ir saugumo erdvę, visuomenė ir policija patenka į naujus visuomeninius santykius, keičiasi policijos savivoka.

Per 15 metų Lietuvos policija tapo kokybiškai nauja teisėtvarkos institucija. Tobulėjo jos organizacinė struktūra, valdymas, darbo organizavimas. „Siekiamo, kad policijos veikla būtų artima žmonėms, atitiktų dinamiškai besikeičiančio laiko reikalavimus“.²

Gerai prevencijos rezultatai priklauso nuo tiesioginio prevencijos padalinių bendradarbiavimo su visuomene. Todėl policijos bendradarbiavimui su visuomene šalyje skiriama labai daug dėmesio, tai viena iš prioritetinių prevencinių padalinių kryptčių.

Didelis dėmesys policijos prevencinėje veikloje skiriamas nepilnamečių nusikalstamumui. Pagrindinė kovos su nepilnamečių nusikalstamumu kryptis – visapusiškas jo prevencijos sistemos veiksmingumo didinimas. Svarbi šios sistemos dalis yra institucijos. Jos vykdo ir įgyvendina valdžios politiką, Konstitucijos, įstatymų bei kitų teisės aktų nuostatas.

Manyčiau, jog nepilnamečių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos iniciatoriaus vaidmuo tenka policijai. Būtent policija tiesiogiai susiduria su nusikaltimais. Šiuo metu prevencinį darbą su nepilnamečiais teisės pažeidėjais dirba specializuoti pareigūnai – prevencijos padalinių nepilnamečių reikalų pareigūnai. Pagrindinis jų veiklos tikslas – šalinti veiksnius, skatinančius vaikus nusikalsti.

¹ Babachinaitė G. Saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raida Lietuvoje//Jurisprudencija, 2006 (79). P. 27-28

² Policija//Lietuvos policijos žurnalas. Nr. 1, 2005. P. 4.

Mano baigiamojo darbo aktualumą lemia nepilnamečių nusikalstamumo būklė Lietuvoje. Pastarąjį dešimtmetį nepilnamečių nusikalstamumas gerokai išaugo. Ypač spartus nepilnamečių nusikaltimų augimas buvo pastebėtas 1994-1997 m. Nors pastaraisiais metais nepilnamečių padarytų nusikaltimų rodikliai tapo stabilesni, tačiau jie vis dėlto yra nemaži. Per 2000-2005 m. laikotarpį, nepilnamečių, padarytų nusikalstamų veikų skaičius nežymiai sumažėjo, o nepilnamečių, kaltinamų padarius nusikalstamas veikas, skaičius didėja. Didžioji dauguma nusikalstamas veikas įvykdžiusių nepilnamečių yra įvairių mokymo įstaigų mokiniai. Tiek policija, tiek mokyklos vykdo įvairias prevencines priemones, įgyvendina prevencines programas. Tačiau šias priemones vykdo savo institucijos lygmenyje. Policijos ir mokyklų vykdoma bendra veikla būtų efektyvesnė sprendžiant nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos problemas. Daugelis mokslininkų idealia sąveikos forma pripažįsta bendradarbiavimo sąveiką, kur susilieja bendravimas ir veikla³. Bendradarbiavimas (*angl. collaboration*) - tai darbas kartu, sujungus intelektines jėgas, pagalba vienas kitam, bendras problemos sprendimas ir bendras sprendimo priėmimas.

Taigi, mano manymu, nepilnamečių nusikalstamumo prevencija, atsižvelgiant į turimą nusikalstamumo analizę, yra aktuali, kasdieninė visuomenės problema, kurią spręsti, tarpusavyje bendradarbiaudamos, turi tiek valstybinės, tiek nevalstybinės institucijos.

Mano baigiamajame darbe bus nagrinėjamas policijos ir mokyklų bendradarbiavimas nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos srityje. Remiantis atliktais tyrimais bus bandoma analizuoti esamą padėtį, pateikti išvadas ir ieškoma būdų bendros veiklos tobulinimui. Ši tema pasirinkta tikint, kad efektyvus policijos ir mokyklų bendradarbiavimas yra vienas iš būdų užkertant kelią nepilnamečių teisės pažeidimų darymui.

Tyrimo objektas – policijos ir mokyklų bendradarbiavimo, vykdančios nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją, problematika Jonavos mieste bei rajone.

Darbo tikslas – atskleidžiant policijos bei mokyklų vykdomas funkcijas nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos srityje, apžvelgti policijos ir mokyklų bendradarbiavimo kryptis ir ypatumus, priemones ir metodus Jonavos mieste bei rajone, taip pat pateikti siūlymus dėl efektyvesnio bendradarbiavimo galimybes.

Norėdama pasiekti numatytus tikslus, iškėliau tokius **uždavinius**:

- Išanalizuoti nepilnamečių nusikalstamumo ir kitų teisės pažeidimų būklę Lietuvoje ir Jonavos mieste bei rajone;
- Išanalizuoti veiksnius, skatinančius nepilnamečių deviantinį elgesį ir teisės pažeidimus;
- Išsiaiškinti veiksnius, skatinančius policijos ir mokyklų glaudesnę bendradarbiavimą;

³ Kontautienė R. Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje. Klaipėda. 2006. P. 28

- Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius policijos ir mokyklų bendradarbiavimą bei išstudijuoti teisinę, pedagoginę ir psichologinę literatūrą, susijusią su nepilnamečių teisės pažeidimų prevencija;
- Pateikti perspektyvinio policijos ir mokyklų bendradarbiavimo rekomendacijas.

Mano baigiamojo darbo keliama **hipotezė** :

„policijos ir mokyklų efektyvus bendradarbiavimas sąlygoja mažesnę nepilnamečių teisės pažeidimų padarymo skaičių“.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros, dokumentų studijavimas bei statistinių kiekybinių ir kokybinių duomenų analizė.
- Mokinių ir pedagogų anketavimas.

Tyrimo metodas – anketinė apklausa.

Anketavimas atliktas 2006 metų spalio mėnesį. Tyrimui buvo pasirinkta 10 Jonavos rajono bendrojo lavinimo mokyklų. Tyrime dalyvavo 100 6-10 klasių mokinių ir 100 pedagogų. Iš 100 mokiniams išdalintų anketų 98 sugrąžintos. Iš 100 pedagogams išdalintų anketų sugrąžinta 90. Iš viso apklausta 188 respondentai. Grįžtamumo kvota – 94 proc. Tyrimas buvo vykdomas gimnazijoje, dviejose vidurinėse mokyklose ir septyniose pagrindinėse mokyklose (4 miesto ir 3 kaimo). Kiekvienai minėtai mokyklai buvo pateikta po 10 anketų mokiniams ir po 10 anketų pedagogams.

Respondentų charakteristika

Iš 1 lentelėje nurodytų duomenų matome, kad respondentai skirstomi į dvi grupes: mokiniai ir pedagogai. Galime sudaryti tokį mūsų respondentą - mokinį apibūdinantį portretą: tai 14,3 metų vaikas, jauniausiam – 12 metų, vyriausiam – 16 metų. Didžioji mokinių dalis mokosi pagrindinėje mokykloje (tokių -70 vaikų), dauguma mokinių gyvena Jonavos mieste (tokių - 68). Respondentų – pedagogų portretas atrodo taip: tai 49 metų pedagogas, turintis 29,3 metus pedagoginio stažo, dirbantis pagrindinėje (tokių – 65 pedagogai) Jonavos miesto (tokių – 60) mokykloje. Praktiškai svarbu tai, kad mūsų pedagogas yra didelę darbo patirtį turintis žmogus, tai leidžia tikėtis, kad pateikti prevencijos priemonių veiksmingumo ir efektyvumo įvertinimai gali būti svarbūs gerinant nepilnamečių nusikalstamumo ir kitų teisės pažeidimų prevencijos priemonių veiksmingumą.

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas

Lytis (mokiniai)	50	Moterys
	48	Vyrai
Amžius (mokiniai)	6	12 metų
	20	13 metų
	21	14 metų
	43	15 metų
	8	16 metų
Mokėsi mokykloje	70	Pagrindinės
	19	Vidurinės
	9	Gimnazijos
Mokėsi	30	Kaimo mokykloje
	68	Miesto mokykloje
Lytis (pedagogai)	89	Moterys
	1	Vyras
Amžius (pedagogai)	6	Iki 30 metų
	23	Iki 40 metų
	35	Iki 50 metų
	21	Iki 60 metų
	5	Daugiau nei 60 metų
Dirbo mokykloje	65	Pagrindinėje
	18	Vidurinėje
	7	Gimnazijoje
Pedagogų darbo stažas	13	Iki 10 metų
	30	Iki 20 metų
	29	Iki 30 metų
	13	Iki 40 metų
	5	Iki 50 metų
Dirbo	30	Kaimo mokykloje
	60	Miesto mokykloje

I. NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMAS, KAIP SUDĖTINĖ IR SPECIFINĖ BENDRO NUSIKALSTAMUMO DALIS

1.1 Nepilnamečių nusikalstamumo būklė Lietuvoje

Analizuodama nepilnamečių nusikalstamumo būklę, apibrėšiu šias sąvokas: vaikas, nepilnametis, mažametis, nusikalstamumas.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos⁴, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1995 m. liepos 3 d., I dalies I straipsnyje vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau. Vadovaujantis šiame tarptautiniame teisės akte įtvirtintomis vertybinėmis nuostatomis, bei šio teisės akto hierarchiškumu, nacionalinės teisės lygmeniu yra formuojama vaiko teisių apsaugos politika, jos infrastruktūra, priimti tokie teisės aktai - 1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas“⁵, 2003 m. gegužės 20 d. Nr. IX-1569 „Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija“⁶. Šiuose teisės aktuose taip pat vartojama sąvoka „vaikas“ – *vaiku* laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų.

LR civiliniame kodekse⁷ vartojama „vaiko“ sąvoka, o LR baudžiamajame kodekse⁸ (toliau – BK) ir LR administracinių teisės pažeidimų kodekse⁹ (toliau – ATPK) vartojama „nepilnamečio“ sąvoka. Teisių atsiradimo momentu LR Konstitucijoje¹⁰ bei LR civiliniame kodekse gimęs žmogus yra laikomas vaiku. Tačiau, kada kalbama jau nebe apie teises, o apie vaiko pareigas kitų asmenų teisių atžvilgiu, nustatant baudžiamąją ar administracinę atsakomybę už tam tikras veikas, pereinama prie „nepilnamečio“ sąvokos. „Nepilnamečio“ sąvoka apibrėžia subjekto požymį, t.y. jo amžių, kuriame ribojamas jo pakaltinamumas, motyvuojant sąmoningumo stoka.

Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programoje nepilnamečio sąvoka apibrėžiama taip: nepilnametis – asmuo, neturintis aštuoniolikos metų. Šios Programos priemonės taip pat gali būti taikomos asmeniui, kuriam nusikalstamos veikos padarymo metu buvo suėję

⁴ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija//Valstybės žinios. 1995, Nr. 60.

⁵ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas //Valstybės žinios. 1996, Nr.33.

⁶ Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2003, Nr. 52-2316.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 89.

⁹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas// Valstybės žinios. 1984, Nr. 1-1.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014

aštuoniolika metų, tačiau nebuvo suėję dvidešimt vieneri, jeigu toks asmuo pagal socialinę brandą prilygsta nepilnamečiui (LR Baudžiamojo kodekso 81 str. nuostatos)¹¹.

LR BK nepilnamečio vaiko samprata vartojama dviem pagrindiniais aspektais, t. y. nepilnametis – kaip baudžiamosios atsakomybės subjektas ir vaikas (nepilnametis) – kaip galimas nusikalstamos veikos (nusikaltimo bei baudžiamojo nusižengimo) objektas (nukentėjusysis).

Nepilnamečio, kaip baudžiamosios atsakomybės (taip pat ir nusikalstamos veikos) subjekto sąvoka BK traktuojama siauriau, nei bendra vaiko samprata. Ši sąvoka apribota 14-17 metų nepilnamečių amžiaus tarpsniu, nustatant BK 13 str. 1 dalyje bendrą nuostatą, kad „pagal šį kodeksą atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų, o šio straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais – keturiolika metų“. BK 13 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję keturiolika metų, atsako už nužudymą (129 straipsnis), sunkų sveikatos sutrikdymą (135 straipsnis), išžaginimą (149 straipsnis), seksualinį prievartavimą (150 straipsnis), vagystę (178 straipsnis), plėšimą (180 straipsnis), turto prievartavimą (181 straipsnis), turto sunaikinimą ar sugadinimą (182 straipsnio 2 dalis), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimą (254 straipsnis), narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą ar bet koki neteisėtą užvaldymą (263 straipsnis), transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimą (280 straipsnio 2 dalis)“. Kaip matyti iš pateikto veikų sąrašo, 14-15 metų amžiaus grupės nepilnamečių vaikų baudžiamoji atsakomybė siejama tik su sunkių smurtinių ir kitų su prievarta susijusių nusikaltimų arba baudžiamųjų nusižengimų padarymu (išimtį sudaro tik vagystė).

Nepilnamečiai vaikai iki 14 metų, padarę pavojingas veikas, pagal Baudžiamąjį kodeksą neatsako. Jiems įstatymų nustatyta tvarka gali būti taikomos auklėjamojo poveikio ar kitos priemonės (BK 13 str. 3 d.). Deja, iki šiol tokio įstatymo nėra.

Pagal baudžiamosios teisės tradiciją ir teismų praktiką, *mažamečiu* laikomas nepilnametis vaikas iki 14 metų ir jam taikoma išskirtinė teisinė apsauga nuo nusikalstamo kėsینimosi.

LR ATPK taip pat vartojamas tradicinis *nepilnamečio* terminas. Jis siejamas su nepilnamečio asmens, kaip galimo administracinės atsakomybės subjekto, statusu. Šiuo požiūriu skiriamos dvi nepilnamečių amžiaus kategorijos: 1) nepilnamečiai nuo 16 iki 18 metų, kurie atsako bendra tvarka su tam tikrais ypatumais, numatytais kodekse ir 2) nepilnamečiai nuo 14 iki 16 metų, už kurių padarytus pažeidimus, įvardintus atskiruose straipsniuose, atsako tėvai ar juos

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 600 „Dėl nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 83-3008.

atstojantys asmenys. Tokia atsakomybė nesiderina su asmeninės atsakomybės bei kaltės principais.

Paprastai sąvoka „nusikalstamumas“ vartojama, kai kalbama apie statistinę nusikaltimų visumą. Iš esmės nusikalstamumas reiškiasi tik per konkrečius nusikaltimus, tačiau kaip socialinis reiškinys jis nėra paprasta nusikaltimų suma. Svarbu suvokti dvejopą nusikalstamumo pobūdį: tai ir socialinis, ir teisinis reiškinys. Socialiniu požiūriu nusikalstamumas atsiskleidžia kaip specifinė žmonių elgesio, pažeidžiančio konkrečios socialinės sistemos tinkamą funkcionavimą, forma. Teisiniu požiūriu nusikalstamumą sudaro visuma priešingų teisei veiksmų, kurių atžvilgiu visuomenė (veikdama per valstybės institucijas ar atskirus visuomenės narius) vykdo prevencinę veiklą¹².

J. Bluvšteinas nusikalstamumą laiko procesu, kurį sudaro visuma įstatymo baudžiamų veikų (nusikaltimų), padarytų tam tikroje valstybėje ar regione per tam tikrą laikotarpį¹³.

Prof. habil. dr. Jūratė Galinaitytė ir dr. Tomas Rudzkis nusikalstamumą apibrėžia taip: „nusikalstamumas yra valstybei ir visuomenei pavojingas istoriškai kintantis save kuriantis sąlyginai savarankiškas socialinis teisinis reiškinys, nulemtas visuomenėje vykstančių socialinių procesų ir reiškinų, reikalaujantis nuolatinės kontrolės“¹⁴.

Nepilnamečių nusikalstamumas yra sudėtinė ir specifinė bendro nusikalstamumo dalis, t.y. savotiška bendro nusikalstamumo pradžia. Nepilnamečių nusikalstamumas tiesiogiai lemia bendrą nusikalstamumo augimą ar mažėjimą, kaip ir suaugusiųjų nusikalstamumas turi įtakos nepilnamečiams. Kuo anksčiau užkirsime kelią nepilnamečių nusikalstamumui, tuo didesnė galimybė mažinti nusikalstamumą apskritai.¹⁵

Nepilnamečių nusikaltimai kaip bendrojo nusikalstamumo sudedamoji dalis yra viena svarbiausių socialinių teisinių problemų. Pastaraisiais dešimtmečiais vykę socialiniai ir ekonominiai pokyčiai paveikė jaunų žmonių gyvenimą. Nepilnamečių nusikalstamumas yra reakcija į aplinką, kurios ekonominis ir kultūrinis nestabilumas tai skatina. Mūsų šalyje nusikalstamumo lygis, ypač tarp jaunimo, taip pat yra aukštas, nors pastaruoju metu nusikalstamumo lygio augimas yra kiek sulėtėjęs.

Pagrindiniai statistiniai nepilnamečių nusikalstamumą apibūdinantys rodikliai: ištirta nepilnamečių padarytų nusikalstamų veikų, nusikalstamas veikas įvykdžiusių nepilnamečių skaičius, nepilnamečių padarytų sunkių nusikaltimų skaičius, nusikalstamumo lygis ir kt.

¹² Justickis V. Kriminologija. I dalis. Vilnius: LTU, 2001.

¹³ Bluvšteinas J. Kriminologija. Vilnius: Pradai, 1994. P.37

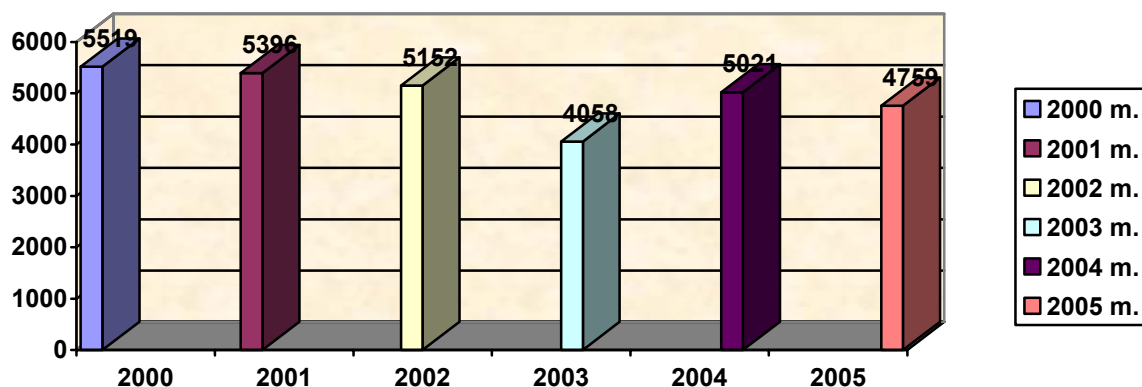
¹⁴ Galinaitytė J. Rudzkis T., Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005, 70(62). P. 139

¹⁵ Vaitekoniene V. Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai//Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga. Vilnius, 2001. P. 43.

Šiame darbe pasirinkau tiriamąjį laikotarpį: 2000-2005 metus.

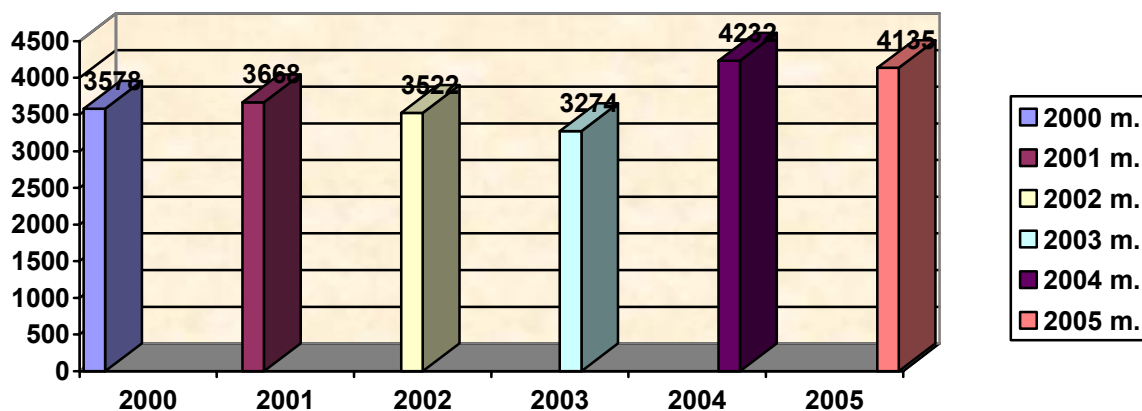
Valstybinės statistikos duomenys rodo sąlyginį nepilnamečių nusikalstamumo stabilizavimąsi: 2000 m. ištirta 5519 nepilnamečių padarytų nusikaltimų, 2001 m. – 5396, 2002 m. – 5152, 2003 m. – 4058 nusikalstamų veikų (3776 nusikaltimų ir 282 baudžiamųjų nusižengimų), 2004 m. – 5021 nusikalstamų veikų (4346 nusikaltimų ir 675 baudžiamųjų nusižengimų), 2005 m. – 4759 nusikalstamų veikų (4308 nusikaltimų ir 451 baudžiamųjų nusižengimų).

**1 pav. Ištirta nepilnamečių nusikalstamų veikų
2000 – 2005 metais**¹⁶

Tačiau susirūpinimą kelia nepilnamečių nuo 14 iki 17 metų, įtariamų (kaltinamų) nusikalstamų veikų padarymu, skaičiaus didėjimas: 2000 m. tokių asmenų buvo 3578, 2001 m. – 3668, , 2002 m. – 3522. 2003 m. – 3274, 2004 m. – 4232, 2005 m. – 4135.

**2 pav. Nepilnamečiai, įtariamai (kaltinami)
nusikalstamų veikų padarymu**¹⁷

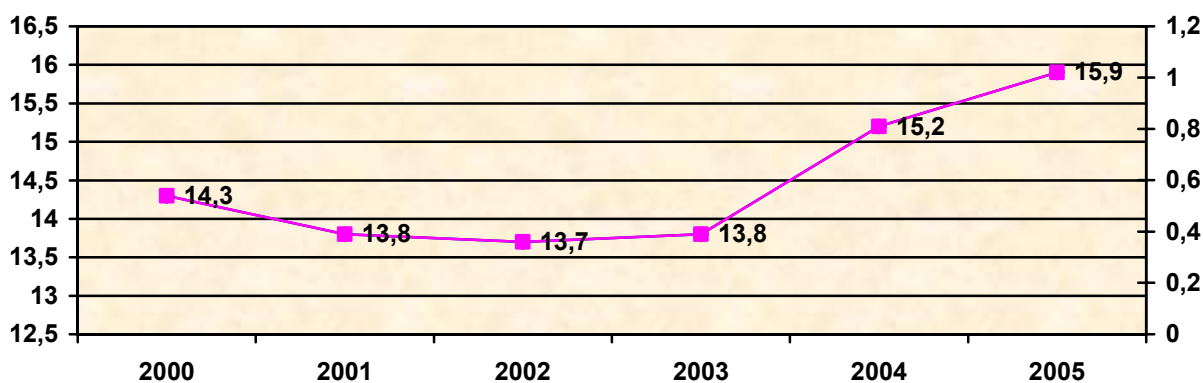

¹⁶ <http://www.nplc.lt/stat/nus/nus6.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-14.

¹⁷ <http://www.nplc.lt/stat/asm/asm5.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-14.

Nors nepilnamečiai sudaro tik apie 6 % visų Lietuvos gyventojų, tačiau tarp asmenų, kaltinamų padarius nusikaltimus, jie sudaro apie 14 - 16 % : 2000 m. – 14,3 %, 2001 m. – 13,8 %, 2002 m. – 13,7 %, 2003 m. – 13,8 %, 2004 m. – 15,2 %, 2005 m. – 15,9 %.

3 pav. Nepilnamečiai, palyginti su bendru asmenų, įtariamų (kaltinamų) nusikalstamų veikų padarymu, skaičiumi, %¹⁸

Išaiškinti nepilnamečių padaryti nusikaltimai sudaro 13-17 % nuo visų ištirtų nusikalstamų veikų¹⁹: 2000 m. – 16,7 %, 2001 m. – 15,1 %, 2002 m. – 14,7 %, 2003 m. – 12,7 %, 2004 m. – 13,1 %, 2005 m. 12,7 %.

Išanalizavus Informatikos ir ryšių departamento prie LR VRM pateiktose ataskaitose (Forma F ir Forma N) duomenis apie įtariamų (kaltinamų) nepilnamečių nusikalstamumą už 2000-2005 metus^{20,21} matyti, kad nusikaltimų struktūroje, kaip ir ankstesniais metais, dominuoja turtiniai nepilnamečių nusikaltimai. Tarp nepilnamečių padarytų turtinių nusikaltimų vyrauja vagystės ir plėšimai. 2000 metais nepilnamečiai padarė 3869 vagystes, 2001 m. – 3709, 2002 m.– 3260, 2003 m.– 2450, 2004 m.– 2953, 2005 m. - 2376 ; - (BK 178 str.). 2000 m. nepilnamečiai įvykdė 363 plėšimus, 2001 m. – 398, 2002 m. – 585, 2003 m. – 567, 2004 m. - 786, 2005 m. – 741; – (BK 180 str.). Kaip matome, plėšimų skaičius ženkliai padidėjo per 2004 ir 2005 metus. Kadangi turtiniai nusikaltimai priklauso labiausiai latentiškiems nusikaltimams, manytina, kad realiai nepilnamečių padaromas jų skaičius stipriai viršija oficialios statistikos rodiklius²².

Akivaizdi problema – nepilnamečių įvykdomų sunkių smurtinių nusikaltimų skaičius nemažėja. Pavyzdžiui, 1990 m. buvo išaiškinti tik 2 tyčinius nužudymus padarę nepilnamečiai, o

¹⁸ <http://www.nplc.lt/stat/asm/asm5.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-14.

¹⁹ <http://www.nplc.lt/stat/nus/nus6.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-14

²⁰ <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/f2/f2.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-17

²¹ <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/f30/f30.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-17

²² Drakšas R. Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 12

2000 m. – 23, 2001 m. – 29, 2002 m. 27, 2003 m. – 23, 2004 m. – 21, 2005 m. -21, t.y. dešimt kartų daugiau. Sudėtinga situacija ir kitų tyčinių sunkių nusikaltimų atvejais:

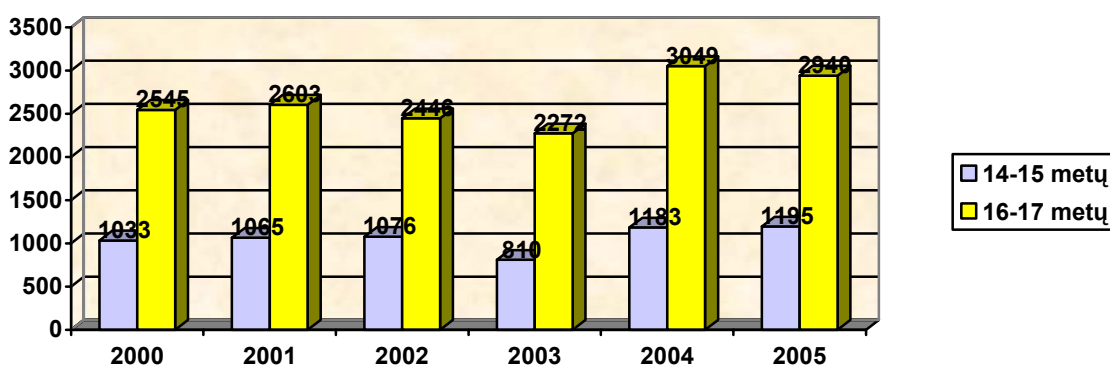
2000 m. nepilnamečiai padarė 17 sunkių sveikatos sutrikdymų, 2001 m. – 33, 2002 m. – 28, 2003 m. – 22, 2004 m. 38, 2005 m. – 30; išžaginimų: 2000 m. – 27, 2001 m. – 26, 2002 m. – 30, 2003 m. – 16, 2004 m. - 27, 2005 m. – 13; 2004 m. užregistruota 15 seksualinio prievartavimo atvejų (2005 m. – 16).

Beveik trečdalis teistų nepilnamečių nusikaltimus daro pakartotinai. Tai reiškia, kad taikytos jiems baudžiamajame įstatyme numatytos poveikio priemonės buvo neefektyvios. Nepilnamečių nusikaltusių pakartotinai, 2000 m. buvo 668, 2001 m. - 745, 2002 m. – 693, 2003 m. – 703, 2004 m. – 440, 2005 m. – 416. Kriminologai pabrėžia, kad pakartotinius teisėtvarkos pažeidimus, nusikalstamas veikas sąlygoja iš esmės tie patys nepalankūs faktoriai, kurie nulėmė ankstesnę paauglio elgesį, tačiau nepakankamas taikytų poveikio priemonių efektyvumas turi lemiamą reikšmę ir gali duoti visiškai priešingą rezultatą nei siekiama²³.

Apie 2/3 nusikaltimų nepilnamečiai padaro grupėje: 2000 m. grupėse nusikalto 2236 nepilnamečiai, 2001 m. – 2201, 2002 m. – 2023, 2003 m. – 1743, 2004 m. – 2480, 2005 m. – 2299.

Tarp nepilnamečių nusikaltimus dažniausiai padaro 16 – 17 metų amžiaus jaunuoliai: 2000 m. 16-17 metų nepilnamečiai įvykdė 2545 nusikaltimus, atitinkamai 2001 m. – 2603, 2002 m. – 2446, 2003 m. – 2272, 2004 m. – 3049, 2005 m. – 2948. Skaudi problema yra ta, kad vis dažniau įstatymus pažeidžia 14-15 metų vaikai: 2000 m. tokių vaikų buvo 1033, 2001 m. – 1065, 2002 m. – 1076, 2003 m. – 810, 2004 m. – 1183 ir 2005 m. – 1195.

4 pav. Nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes^{24, 25}

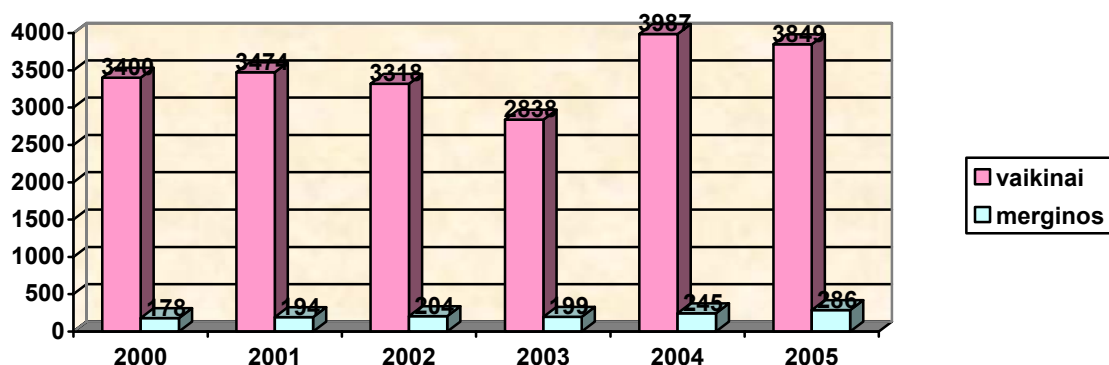
²³ Drakšas R. Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 13

²⁴ <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/f2/f2.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-17.

²⁵ <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/f30/f30.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-17.

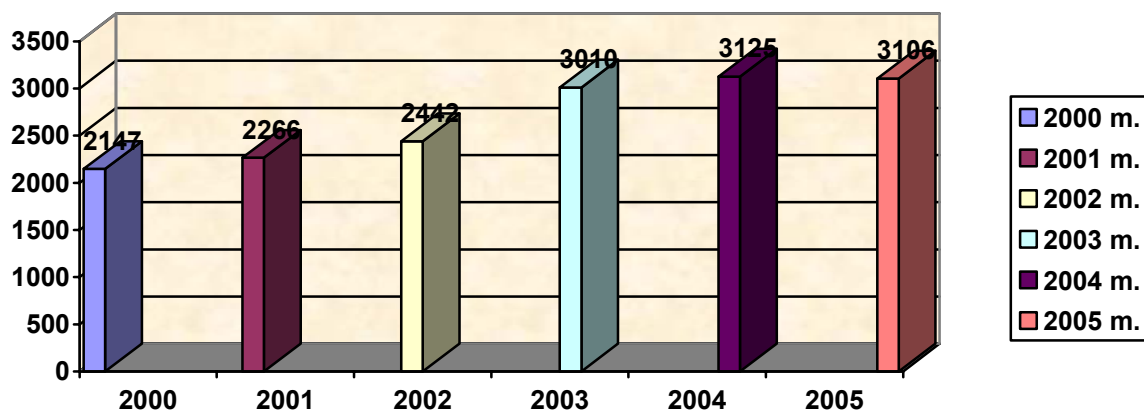
Didžiąją dalį (apie 93-95 %) nusikalstamas veikas padariusių nepilnamečių yra vyriškos lyties asmenys. 2000 m. nusikalstamas veikas padarė 3400 vaikinai ir 178 merginos, atitinkamai 2001 m. – 3474 ir 194, 2002 m. – 3318 ir 204, 2003 m. – 2838 ir 199, 2004 m. – 3987 ir 245, 2005 m. – 3849 ir 286. Kaip matome, nepilnamečių merginų, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, skaičius kasmet didėja.

5 pav. Nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, pasiskirstymas pagal lytį^{26, 27}

2000 m. iš 3578 nepilnamečių, įvykdžiusių nusikaltimus, 2147 buvo mokymo įstaigų mokiniai, 2001 m. mokymo įstaigų mokinių buvo 2266, 2002 m. – 2442, 2003 m. – 3010, 2004 m. – 3125, 2005 m. – 3106. Per 2003 - 2005 metus padaugėjo nepilnamečių, esančių mokymo įstaigų mokiniais, skaičius.

6 pav. Mokymo įstaigų mokiniai^{28, 29}

²⁶ <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/f2/f2.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-17.

²⁷ <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/f30/f30.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-17.

²⁸ <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/f2/f2.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-17.

²⁹ <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/f30/f30.htm>; prisijungimo laikas: 2006-03-17.

Matome, kad dauguma nusikalstamas veikas įvykdžiusių nepilnamečių yra mokymo įstaigų mokiniai. Tas faktas, jog mokiniai padaro vis daugiau nusikaltimų, verčia manyti, jog “mokymasis” tampa vis formalesnė sąvoka, nes vis daugiau mokyklinio amžiaus vaikų yra įrašyti į mokinių sąrašus, tačiau faktiškai mokyklos nelanko arba lanko ją retai – tokia asmenų grupė nusikaltimų statistikoje taip pat įvardijami kaip asmenys, kurie mokėsi įvairiose mokymo įstaigose.

Apibendrinus duomenis matyti, kad per 2000-2005 metų laikotarpį nepilnamečių nusikalstamumas stabilizavosi. Nors per aptariamojo laikotarpio paskutinius trejus metus iširtų nepilnamečių nusikalstamų veikų skaičius ir mažėja, tačiau įtariamų (kaltinamų) nusikalstamų veikų padarymu nepilnamečių skaičius didėja.

Nusikaltimų struktūroje, kaip ir ankstesniais metais, vyrauja turtiniai nusikaltimai. Išlieka opi problema – nepilnamečių įvykdomų sunkių smurtinių nusikaltimų skaičiaus nemažėjimas. Beveik trečdalis teistų nepilnamečių nusikalsta pakartotinai. Tarp nepilnamečių nusikaltimus dažniausiai padaro 16-17 metų amžiaus jaunuoliai. Didžiąją dalį nusikalstamas veikas padariusių nepilnamečių yra vaikinai. Dauguma nusikalstamas veikas įvykdžiusių nepilnamečių yra mokymo įstaigų mokiniai.

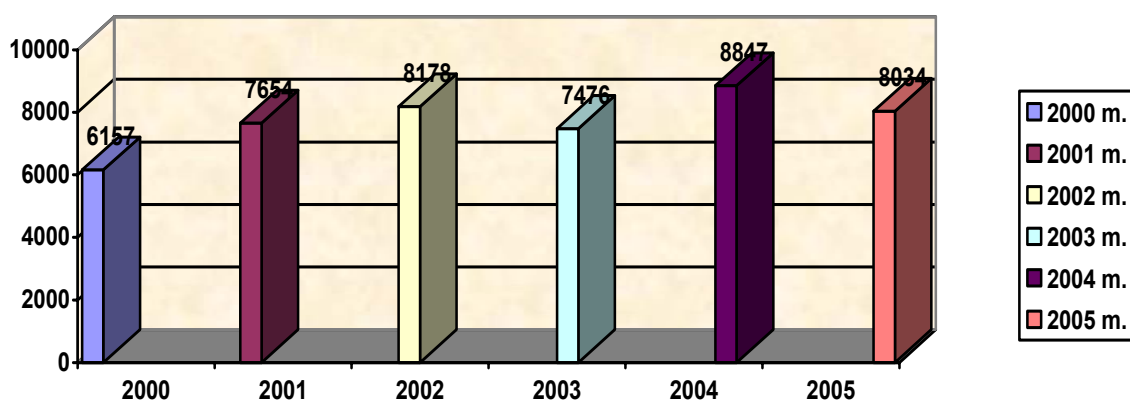
1.2 Kiti vaikų daromi teisės pažeidimai

Pirmoje dalyje apžvelgiau nepilnamečių nusikalstamumo būklę Lietuvoje per 2000 – 2005 metus. Vaikai daro ne tik nusikalstamas veikas, bet ir kitus teisės pažeidimus. Šioje dalyje aptarsiu nepilnamečių padarytus administracinius teisės pažeidimus.

Siekiant suvokti, kokią dalį nepilnamečių liečia normos, reguliuojančios administracinių teisės pažeidimų procesą, vertinga pažvelgti į skaičius, apibūdinančius, kiek nepilnamečių kasmet patenka į administracinės justicijos akiratį kaip administracinės teisės pažeidėjai. Priminsiu, kad už administracinių teisės pažeidimų padarymą nepilnamečiai atsako nuo 16 metų amžiaus.

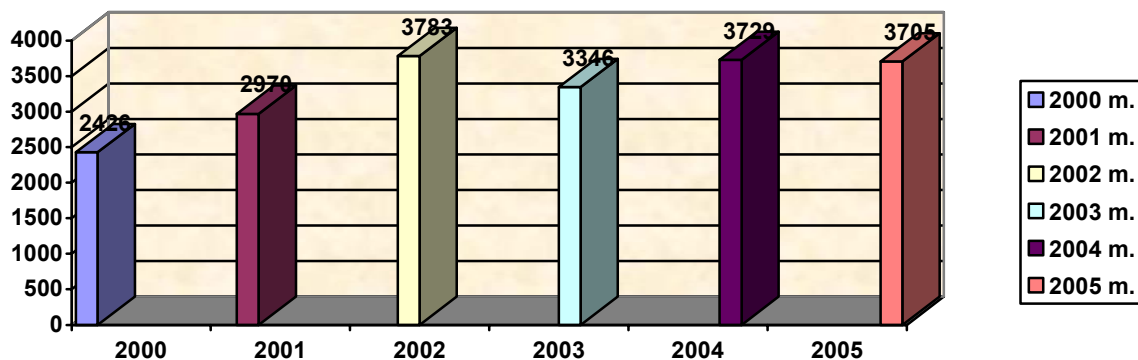
Nepilnamečių, kuriems surašomi administracinių teisės pažeidimų protokolai, skaičius kasmet didėja. 2000 metais nepilnamečiams buvo surašyti 6157 administracinių teisės pažeidimų protokolai, o 2001 m. – 7654, 2002 m. – 8178, 2003 m. – 7476, 2004 m. – 8847, 2005 m. – 8034.

7 pav. Nepilnamečių, kuriems buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai, skaičius³⁰

Iš visų surašytų administracinių teisės pažeidimų protokolų didžioji dauguma yra už nepilnamečių alkoholinių gėrimų vartojimą ar girtą pasirodymą viešoje vietoje (LR ATPK 178 str.)³¹. Taip 2000 m. 2426 nepilnamečiams buvo surašyti protokolai pagal LR ATPK 178 str., 2001 m. – 2970, 2002 m. – 3783, 2003 m. – 3346, 2004 m. – 3729, 2005 m. – 3705.

8 pav. Nepilnamečių, kuriems buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai pagal LR ATPK 178 str., skaičius³²

Nepilnamečių, kuriems buvo surašyti administraciniai teisės pažeidimų protokolai už nedidelį chuliganizmą (LR ATPK 174 str.) skaičius per 2000-2002 metus išliko stabilus. 2000 m. surašyti 1324 protokolai, 2001 m. – 1388, 2002 m. – 1381. Tik 2003-2005 m. matome žymų sumažėjimą³³: 2003 m. surašyti 877 protokolai, 2004 m. – 953, 2005 m. – 881.

³⁰ http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=67; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

³¹ Lietuvos viešoji policija. Prevencinės veiklos skyriaus statistinės lentelės už 2000 - 2005 metus:

http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2000.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2001.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2002.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2003.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2004.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2005.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

³² http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=67; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

³³ http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=67; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

Lietuvos viešosios policijos Prevencinės veiklos skyriaus statistinės lentelės pateikiama statistika, kurioje kartu skaičiuojami protokolai, surašyti pagal LR ATPK 174 str. „Nedidelis chuliganizmas“ ir 175 str. „Nepilnamečių padarytas chuliganizmas“. Už nepilnamečių nuo 14 iki 16 metų padarytą nedidelį chuliganizmą atsako tėvai ar globėjai pagal LR ATPK 175 str. Todėl nėra tiksliai žinoma kiek iš bendrai pateikto skaičiaus surašytų protokolų pagal LR ATPK 174 str. ir 175 str. suaugusiems asmenims, buvo surašyti tėvams ar globėjams už vaikų įvykdytą nedidelį chuliganizmą pagal LR ATPK 175 str. Tai reiškia, kad nėra galimybės nustatyti, kiek 14-16 metų nepilnamečių įvykdė nedidelį chuliganizmą.

Nemažai nepilnamečių administracine tvarka nubaudžiami už „Smulkųjų svetimo turto pagrobimą“ (LR ATPK 50 str.). 2000 m. tokių nepilnamečių buvo 488, 2001 m. – 852, 2002 m. – 1010, 2003 m. – 789, 2004 m. – 782. Kaip matome, ypač tokių administracinių teisės pažeidimų padaugėjo 2001 ir 2002 metais³⁴.

Nerimą kelia tai, kad didėja skaičius vaikų, kuriems buvo surašyti protokolai už narkotinių ar psichotropinių medžiagų igijimą, laikymą ar vartojimą (LR ATPK 44 str.). 2000 m. pagal LR ATPK 44 str. nepilnamečiams buvo surašyta 50 protokolų, o 2001 m. dvigubai daugiau – 102, 2002 m. – 96, 2003 m. -101, 2004 m. – 105³⁵.

Nepilnamečiams už įvykdytus administracinius teisės pažeidimus dažniausiai skiriamos nuobaudos – įspėjimas ir bauda, tačiau pastarosios taikymas nėra efektyvus, kadangi ją paprastai sumoka tėvai, o tai neskatina jų labiau rūpintis savo vaiku. Kitas akivaizdus nepilnamečių administracinės atsakomybės reglamentavimo trūkumas – tėvų atsakomybės už vaikų padarytus pažeidimus įtvirtinimas. Pagal galiojantį LR ATPK vaikui nuo 14 iki 16 metų vartojant narkotines medžiagas, viešai pasirodžius girtam ar geriant alkoholinius gėrimus viešojoje vietoje, pažeidus pirotechninių priemonių naudojimo taisykles, viešai trikdžius rimtį ar atlikus chuliganiškus veiksmus, už jų administracine tvarka atsako tėvai. Asmeninės atsakomybės nebuvimas prieštarauja bendriems teisės principams, taip pat nedaro realaus poveikio vaikui³⁶.

LR ATPK 181 str. yra numatyta atsakomybė tėvams už tėvų valdžios nepanaudojimą ar panaudojimą priešingai vaiko interesams. Pagal nusistovėjusią praktiką tėvai atsakomybėn pagal LR ATPK 181 str. traukiami ir tada, jei administracinius teisės pažeidimus ar nusikalstamas veikas padaro jų vaikai, kurie dar neturi tokio amžiaus, kuriam esant galima administracinė ar baudžiamoji atsakomybė. 2000 m. protokolai pagal LR ATPK 181 str. buvo surašyti 4681 asmenims, 2001 m. – 5457, 2002 m. – 5465, 2003 m. - 4982, 2004 m. – 5734. Kaip matyti, skaičiai yra dideli. Todėl galima teigti, kad realus nepilnamečių, padariusių administracinius

³⁴ http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=67; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

³⁵ http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=67; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

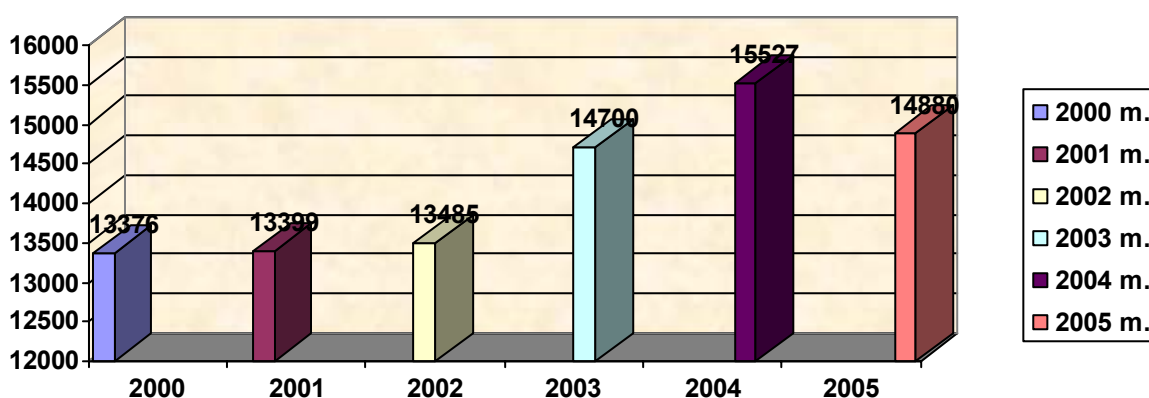
³⁶ Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2004. Apžvalga. Vilnius: Eugrimas, 2005.

teisės pažeidimus, skaičius neatsispindi pateikiamoje statistikoje. Nes joje nurodomas tik skaičius nepilnamečių, kuriems buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai.

Pateikti statistiniai duomenys rodo, kad daugėja nepilnamečių, kurie kasmet susiduria su administracine justicija. Nustatyta, kad tikimybė, jog nepilnametis daugiau nedarys teisės pažeidimų, yra daug didesnė, jeigu jis ir jo pirmasis teisės pažeidimas nepakliūva į baudžiamosios justicijos akiratį. Taigi, pažeidimui pakliuvus į administracinę justiciją, pastarajai tenka svarbus vaidmuo – užtikrinti nepilnamečių pakartotinių teisės pažeidimų prevenciją. Vadinasi, reikėtų sunerimti ne tiek dėl to, kad nepilnamečiai pažeidžia teisę, kiek dėl to, kaip į tai reaguoja.³⁷

Iš Lietuvos Viešosios policijos Prevencinės veiklos skyriaus pateiktų statistinių lentelių matyti, kad kasmet daugėja nepilnamečių, pristatomų į policijos komisariatus už įvairius teisės pažeidimus: 2000 metais pristatyti 13376 nepilnamečiai, 2001 metais – 13399, 2002 metai – 13485, 2003 metais – 14700, 2004 metais – 15527, 2005 metais – 14880 nepilnamečiai.

9 pav. Nepilnamečių, pristatytų į policijos komisariatus, skaičius ³⁸

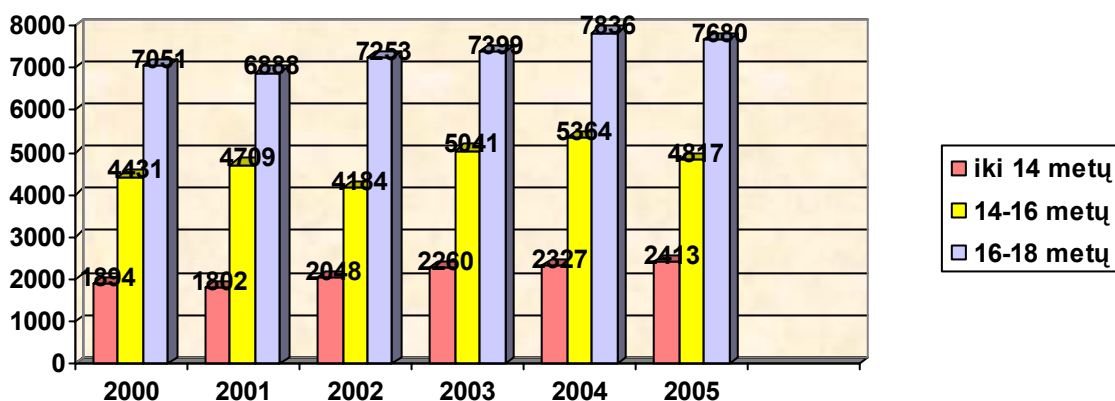
2000-2005 metais į šalies policijos komisariatus (toliau – PK) už įvairius teisės pažeidimus buvo pristatyta: 2000 m. – 13376 nepilnamečiai (iš jų: iki 14 metų – 1894, 14-16 metų – 4431, 16-18 metų – 7051), 2001 m. – 13399 nepilnamečiai (iš jų: iki 14 metų – 1802, 14-16 metų – 4709, 16-18 metų – 6888), 2002 m. – 13485 nepilnamečiai (iš jų: iki 14 metų – 2048, 14-16 metų – 4184, 16-18 metų – 7253), 2003 m. – 14700 nepilnamečiai (iš jų: iki 14 m. – 2260, 14-16 metų – 5041, 16-18 metų – 7399), 2004 m. – 15527 iš jų iki 14 metų – 2327, 14-16

³⁷ Kietytė L. Vaiko teisių apsaugos reguliavimo administracinės teisės priemonėmis problematika. Prieiga per internetą: <http://www.teise.org/admin/docs/upload/2004%203%20Laura.doc>; prisijungimo laikas: 2006-02-26.

³⁸ Lietuvos viešoji policija. Prevencinės veiklos skyriaus statistinės lentelės už 2000 - 2005 metus: http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2000.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24. http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2001.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24. http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2002.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24. http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2003.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24. http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2004.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24. http://viesoji.policija.lt/images/source/attachments/pvs_stat_2005.rar; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

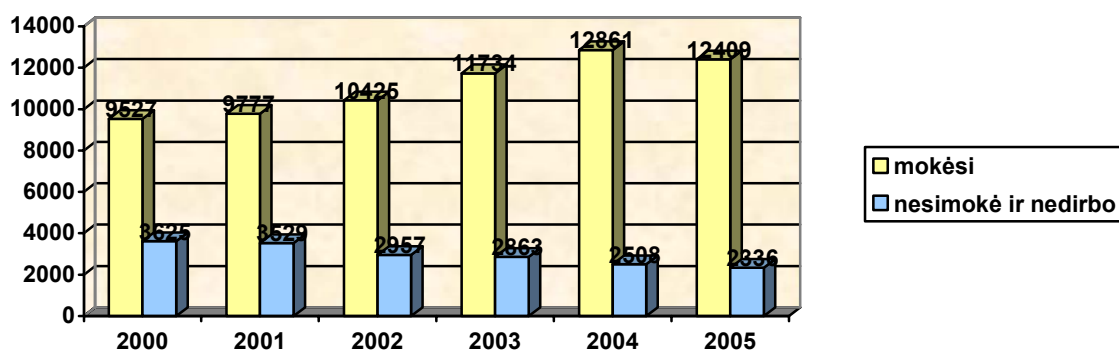
metų – 5364, 16-18 metų – 7836, 2005 m. - 14880 nepilnamečiai (iš jų iki 14 metų m. - 2413, 14 – 16 metų 4817, 16-18 metų – 7680).

10 pav. Nepilnamečių, pristatytų į policijos komisariatų, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes³⁹

Kalbant apie nepilnamečių, pristatytų į PK, užimtumą, pastebima tendencija, kad mažėja niekur nesimokančių ir nedirbančių nepilnamečių skaičius, o didžioji dauguma teisėtvarkos pažeidimus darančių nepilnamečių yra mokiniai. Jei 2000 metais besimokančių įvairiose mokymo įstaigose mokinių buvo 9527, 2001 m. – 9777, tai 2004 m. – 12861, 2005 metais – 12409. Nepilnamečių, pristatytų į PK, niekur nesimokančių ir nedirbančių skaičius kasmet mažėja: 2000 metais tokių nepilnamečių buvo 3625, 2001 m. -3529, 2002 m. – 2957, 2003 m. – 2863, 2004 m. – 2508, 2005 m. – 2336.

11 pav. Nepilnamečių, pristatytų į policijos komisariatų, užimtumas⁴⁰

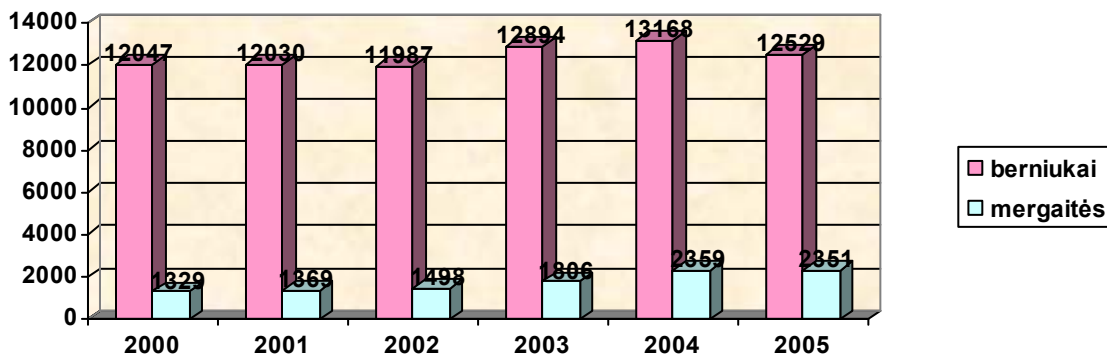
Didžiąją dalį nepilnamečių, pristatytų į PK, sudaro vyriškosios lyties asmenys. 2000 m. berniukų buvo pristatyta 12047, 2001 m. – 12030, 2002 m. – 11987, 2003 m. – 12894, 2004 m. – 13168, 2005 m. – 12529. 2000 metais į PK buvo pristatytos 1329 mergaitės, 2001 m. – 1369, 2002 m. – 1498, o jau nuo 2003 m. pastebimas mergaičių, pristatytų į PK skaičiaus didėjimas:

³⁹ http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=67; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

⁴⁰ http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=67; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

2003 metais į PK buvo pristatytos 1806 mergaitės, 2004 m. – 2359, 2005 m. – 2351. Kaip matome, 2004 ir 2005 metais, palyginus su 2000 metais, mergaičių, pristatytų į PK, skaičius padidėjo beveik 1000.

12 pav. Nepilnamečių, pristatytų į PK pasiskirstymas pagal lytį⁴¹

Apibendrinus duomenis, matyti, kad nepilnamečių, kuriems surašomi administracinių teisės pažeidimų protokolai, skaičius kasmet didėja. Iš visų surašytų administracinių teisės pažeidimų protokolų, didžioji dalis yra už nepilnamečių alkoholinių gėrimų vartojimą ar girto pasirodymą viešoje vietoje (LR ATPK 178 str.). Mažėja skaičius nepilnamečių, kuriems surašomi protokolai už nedidelį chuliganizmą (LR ATPK 174 str.) ir smulkųjį svetimo turto pagrobimą (LR ATPK 50 str.). Tačiau nerimą kelia, kad didėja skaičius vaikų, kuriems surašomi protokolai už narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą, laikymą ar vartojimą (LR ATPK 44 str.).

Akivaizdus nepilnamečių administracinės atsakomybės reglamentavimo trūkumas – tėvų atsakomybė už vaikų padarytus pažeidimus. Asmeninės atsakomybės nebuvimas prieštarauja bendriesiems teisės principams, taip pat nedaro realaus poveikio vaikui.

Už įvairius teisės pažeidimus pristatomų į šalies policijos komisariatų nepilnamečių skaičius kasmet didėja. Pastebima tendencija, kad mažėja niekur nesimokančių ir nedirbančių nepilnamečių skaičius, o didžioji dauguma teisėtvarkos pažeidėjų yra mokiniai. Dauguma pristatytų į policijos komisariatų nepilnamečių yra vaikinai, bet nuo 2003 metų pastebimas merginų, pristatytų į PK skaičiaus didėjimas.

⁴¹ http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=67; prisijungimo laikas: 2006-03-24.

1.3 Nepilnamečių nusikalstamumo bei įvykdytų administracinių teisės pažeidimų Jonavos mieste ir rajone analizė bei ypatumai

Prieš atlikdama nepilnamečių nusikalstamumo Jonavos mieste ir rajone analizę, norėčiau trumpai apžvelgti gyventojų statistiką. Jonavos mieste bei rajone 2006 metų pradžioje gyveno 52288 gyventojai, iš jų vaikų iki 17 metų - 12027; berniukų – 6187, mergaičių -5840. Pagal amžių: 10-14 metų - 3757 (iš jų berniukų – 1925, mergaičių – 1832), 15 metų – 818 (berniukų – 426, mergaičių – 392), 16-17 metų – 1532 (berniukų – 800, mergaičių – 732) ⁴². Kaip matome, Jonavos mieste ir rajone 10-17 metų vaikų – 6107 (iš jų berniukų – 3151, mergaičių – 2956). Išskiriu būtent šią amžiaus grupę, nes šios amžiaus grupės vaikai dažniausiai padaro teisėtvarkos pažeidimų.

Kalbant apie Jonavos miesto specifiką, galima paminėti tai, kad Jonavos rajone, 8 km nuo Jonavos, yra Ruklos gyvenvietė. Sovietmečiu Rukla buvo uždaras karinis miestelis. Išvykus sovietinei kariuomenei iš Lietuvos, Rukloje liko daug tuščių butų, kuriuose ilgainiui įsikūrė asocialios šeimos iš Kauno. Tuo metu Rukloje butai buvo pigūs, o asmenys, gyvenę Kaune, nesugebėję pritaipyti prie naujų socialinių-ekonominių sąlygų, pradėję darbą ir butus Kaune, atvyko gyventi į Ruklą.

Sovietmečiu Jonavoje veikė spec. komendantūra - Jonavoje bausmę atlikinėjo asmenys, nuteisti laisvųjų statybų. Atlikę bausmę, vyrai pasilikdavo Jonavoje, kūrė šeimas.

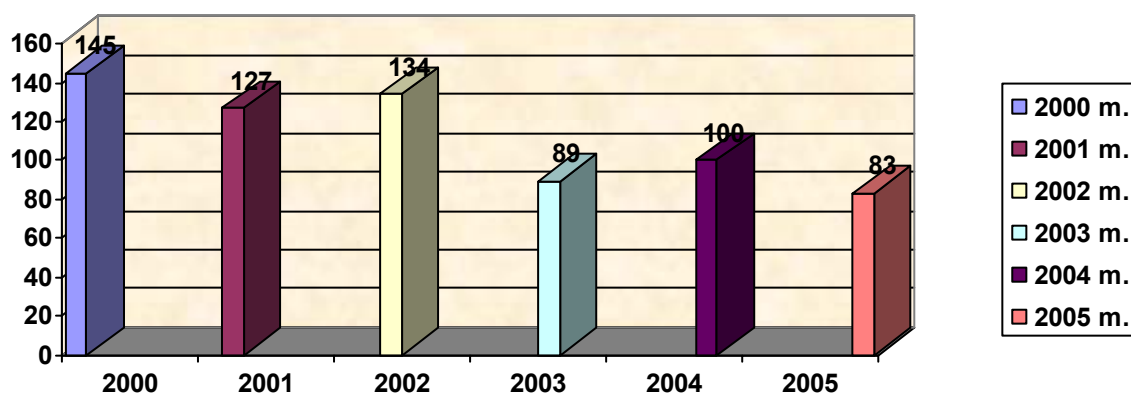
Jonavoje nuo 1962 m. savo veiklą pradėjo azotinių trąšų gamykla „Azotas“ (dabar „Achema“). Į gamyklos statybą, o vėliau ir dirbti šioje gamykloje atvykdavo darbininkai iš visos tuometinės Sovietų Sąjungos. Kūrėsi mišrios kitataučių šeimos. Visa tai turėjo įtakos tolimesnei nusikalstamumo būklei Jonavos mieste ir rajone.

Atliekant nepilnamečių nusikalstamumo Jonavos mieste ir rajone analizę, duomenys paimiti iš Jonavos rajono policijos komisariato ataskaitų, pateiktų Kauno m. VPK.

2000 metais Jonavos mieste ir rajone nepilnamečiai įvykdė 145 nusikaltimus, 2001 m. – 127, 2002 m. – 134, 2003 m. įvykdytos 89 nusikalstamos veikos, 2004 m. – 100, 2005 m.- 83. Kaip matome, 2003 m. ir 2005 m. nepilnamečių įvykdomų nusikalstamų veikų skaičius stabilizavosi. 2004 m. įvykdytą 100 nusikalstamų veikų, iš jų 17 atkelta iš 2002-2003 metų, kada jie buvo neišaiškinti, o 2004 metais, paaiškėjus įtariamiesiems, ikiteisminio tyrimo bylos perduotos į teismą.

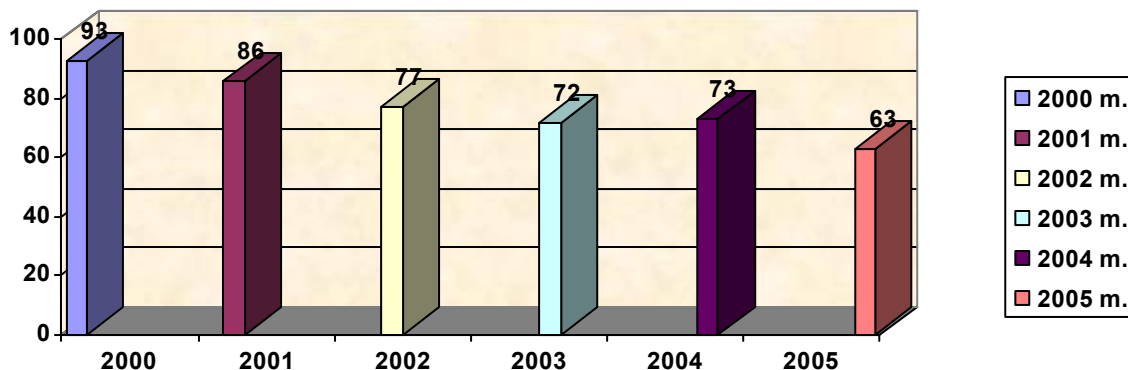
⁴²http://www.std.lt/lt/catalog/download_release/?id=1262&download=1; prisijungimo laikas: 2006-04-15

13 pav. Ištirta nepilnamečių nusikalstamų veikų Jonavos mieste ir rajone per 2000-2005 metus

Kalbant apie nepilnamečius, įvykdžiusius nusikalstamas veikas, taip pat matyti, kad jų skaičius stabilizavosi, o 2005 metais sumažėjo. 2000 m. nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas Jonavos mieste ir rajone buvo 93, 2001 m. – 86, o nuo 2002 metų tokių vaikų skaičius mažėja: 2002 m. – 77, 2003 m. – 72, 2004 m. – 73, 2005 m. – 63.

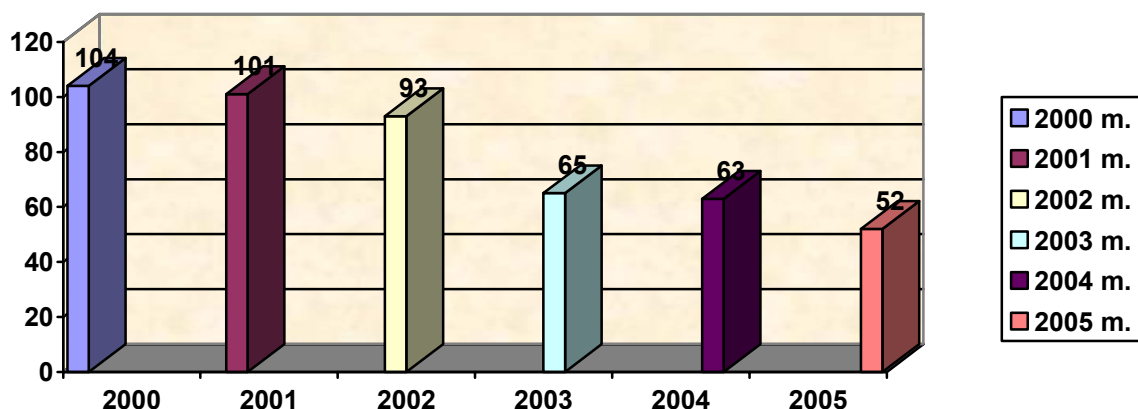
14 pav. Nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas Jonavos mieste ir rajone per 2000-2005 metus, skaičius

O šalyje 2004 ir 2005 metais nepilnamečių nuo 14 iki 17 metų, įtariamų (kaltinamų) nusikalstamų veikų padarymu, skaičius padidėjo, palyginus su ankstesniais metais (žr. 2 pav.).

Nusikaltimų struktūroje, kaip ir visoje Lietuvoje, dominuoja turiniai nepilnamečių nusikaltimai. Tarp nepilnamečių padarytų turinių nusikaltimų vyrauja vagystės ir plėšimai. 2000 metais nepilnamečiai padarė 104 vagystes, 2001 m. – 101, 2002 m. – 93, 2003 m. – 65, 2004 m. – 63, 2005 m. – 52. Kaip matome, 2005 metais palyginus su 2000 metais nepilnamečių įvykdomų vagysčių skaičius Jonavos mieste ir rajone sumažėjo perpus.

15 pav. Nepilnamečių, įvykdžiusių vagystes Jonavos mieste ir rajone, skaičius

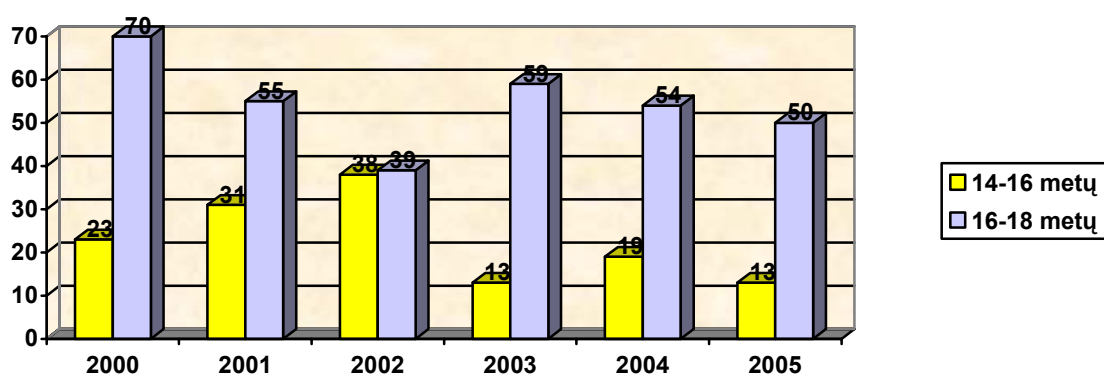
2000 metais nepilnamečiai įvykdė 9 plėšimus, 2001 m. – 3, 2002 m. – 14, 2003 m. – 8, 2004 m. – 15, 2005 m. – 13.

Kalbant apie nepilnamečių įvykdomus sunkius nusikaltimus, reikia paminėti, kad Jonavoje 2000 - 2001 m. ir 2005 m. nepilnamečiai įvykdė po vieną nužudymą, 2003 m. ir 2004 m. nužudymo atvejų nenustatyta. 2000 m. nepilnamečiai įvykdė 1 išžaginimą, 2001 m. – 2, 2002 m. – 3, 2003 – 2005 m. išžaginimo atvejų nenustatyta. Sunkių sveikatos sutrikdymų 2000 metais nepilnamečiai padarė 1, 2001 m. – 2, 2003 – 1, 2004 m. – 2, 2005 m. – 0.

Daugiau kaip pusę Jonavos mieste ir rajone įvykdomų nusikaltimų nepilnamečiai padaro grupėse. 2000 m. grupėse nusikalto 63 nepilnamečiai, 2001 m. – 65, 2002 m. – 57, 2003 m. – 31, 2004 m. – 42, 2005 m. – 38.

Tarp nepilnamečių nusikaltimus Jonavos mieste ir rajone dažniausiai padaro nepilnamečiai nuo 16 iki 18 metų amžiaus.

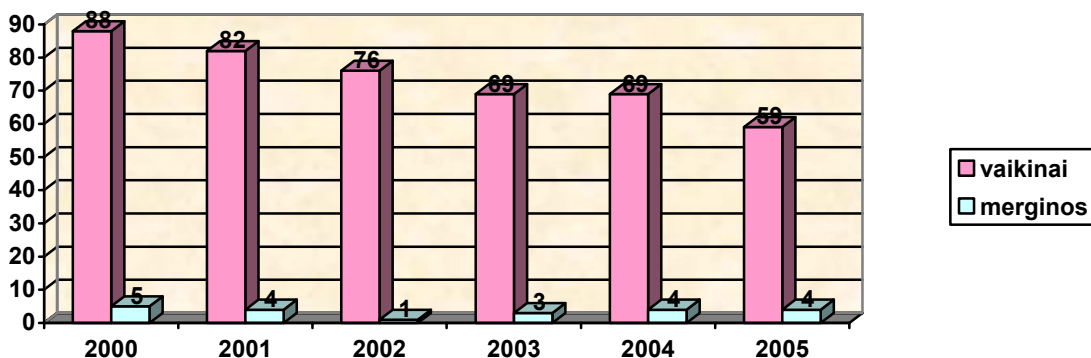
16 pav. Nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas Jonavos mieste ir rajone, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Tokios amžiaus grupės nepilnamečiai Jonavos mieste ir rajone 2000 metais įvykdė 70 nusikaltimų (nuo 14 iki 16 metų amžiaus – 23), 2001 m. – 55 (31), 2002 m. – 39 (38), 2003 m. – 59 (13), 2004 m. – 54 (19), 2005 m. – 50 (13).

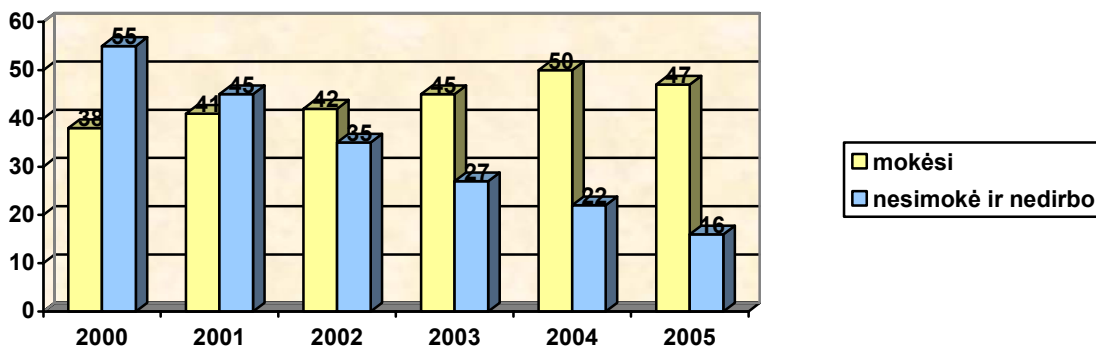
Didžiąją dalį (apie 93-95 %) nusikalstamas veikas Jonavos mieste ir rajone padariusių nepilnamečių yra vyriškosios lyties asmenys. 2000 m. nusikalstamas veikas padarė 88 vaikinai ir 5 merginos, 2001 m. – 82 ir 4, 2002 m. – 76 ir 1, 2003 m. – 69 ir 3, 2004 m. – 69 ir 4, 2005 m. – 59 ir 4. Kaip matome, vaikinų, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, skaičius mažėja, o merginų išlieka stabilus. Beje, šalyje per 2004 ir 2005 metus ženkliai padaugėjo nepilnamečių merginų, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, skaičius. (žr. 5 pav.).

17 pav. Nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas Jonavos mieste ir rajone, pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant duomenis apie nepilnamečių nusikalstamumą, pastebima, kad sumažėjo neužimtų vaikų nusikaltimų skaičius. Tai teigiamai vertintina aplinkybė. 2000 metais niekur nesimokančių ir nedirbančių nepilnamečių buvo 55, o 2001 m. – 45, 2002 m. – 35, 2003 m. – 27, 2004 m. – 22, 2005 m. – 16. Vidurinių ir kitų mokymo įstaigų mokinių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, 2000 metais buvo 38, 2001 m. – 41, 2002 m. – 42, 2003 m. – 45, 2004 m. – 50, 2005 m. – 47.

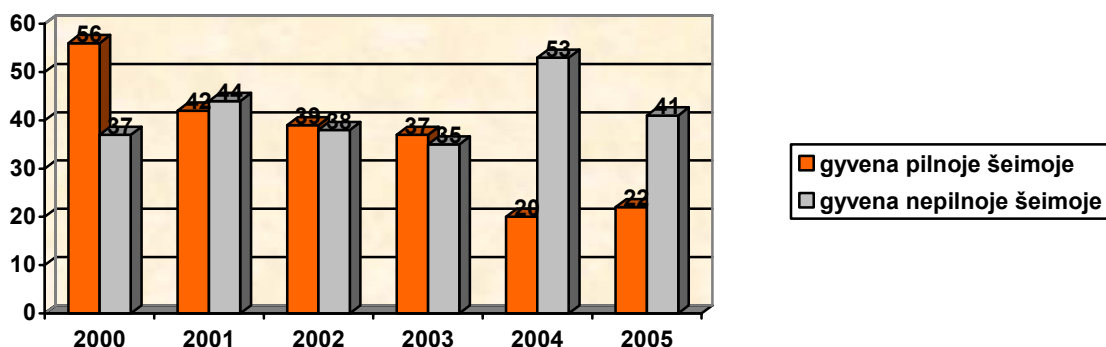
18 pav. Nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas Jonavos mieste ir rajone, užimtumas

Pastebima tendencija, kad daugėja nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, kurie gyvena nepilnoje šeimoje. 2000 metais iš 93 nepilnamečių, įvykdžiusių nusikaltimus, 56

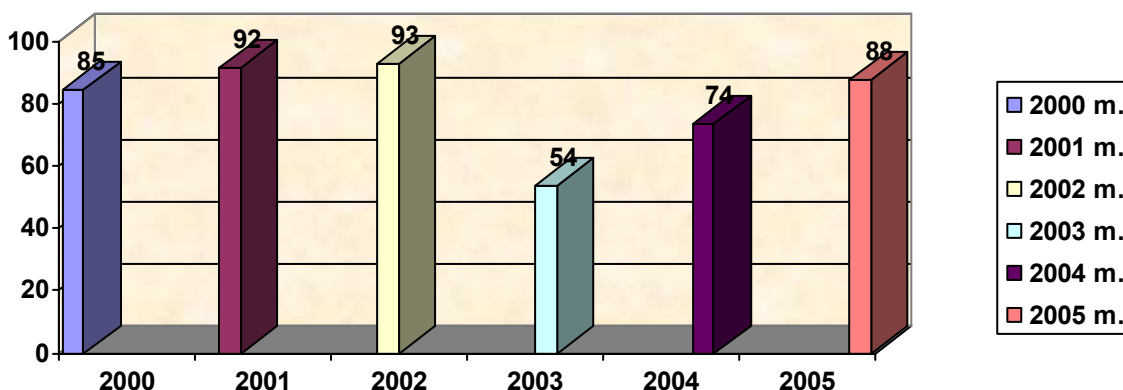
gyveno su abiem tėvais, 2001 m. iš 86 nepilnamečių 42 gyveno su abiem tėvais, 2002 m. iš 77 nepilnamečių 39 gyveno su abiem tėvais, 2003 m. iš 72 nepilnamečių 37 gyveno su abiem tėvais, 2004 m. iš 73 nepilnamečių tik 20 gyveno su abiem tėvais, 2005 m. iš 63 nepilnamečių 22 gyveno su abiem tėvais.

19 pav. Nepilnamečiai, įvykdę nusikalstamas veikas Jonavos mieste ir rajone, gyvenantys nepilnoje šeimoje

Atlikus nepilnamečių įvykdytų administracinių teisės pažeidimų Jonavos mieste ir rajone analizę už 2000 – 2005 metus, matyti, kad nepilnamečių, kuriems buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai už įvairių administracinių teisės pažeidimų padarymą, skaičius išlieka stabilus. Tik 2003 metais buvo žymus sumažėjimas. 2000 m. nepilnamečių, patrauktų administracinėn atsakomybėn buvo 85, o 2001 m. – 92, 2002 m. – 93, 2003 m. – 54, 2004 m. – 74, 2005 m. – 88.

20 pav. Nepilnamečių, kuriems buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai, skaičius

Iš visų nepilnamečiams surašytų administracinių teisės pažeidimų protokolų didžioji dalis tenka už nepilnamečių alkoholinių gėrimų gėrimą ar girto pasirodymą viešoje vietoje (LR ATPK 178 str.): 2000 m. buvo surašyta 29, 2001 m. – 38, 2002 m. – 53, 2003 m. – 29, 2004 m. - 39, 2005 m. - 40.

Taip pat nemažai nepilnamečių administracine tvarka nubaudžiami pagal LR ATPK 50 str. - „Smulkusis svetimo turto pagrobimas“. 2000 m. tokių nepilnamečių buvo 10, 2001 m. – 31, 2002 m. – 22, 2003 m. - 9, 2004 m. – 13, 2005 m. -17.

Lietuvoje didėja skaičius vaikų, kuriems buvo surašyti protokolai už narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą, laikymą ar vartojimą (pagal LR ATPK 44 str.), o Jonavoje tik 2000 m. vienam nepilnamečiui buvo surašytas protokolas už narkotinių medžiagų vartojimą.

Kaip matome, Jonavos r. PK pareigūnai nepilnamečiams dažniausiai administracinius teisės pažeidimų protokolus surašo už alkoholinių gėrimų gėrimą ir smulkųjį svetimo turto pagrobimą. Todėl galima būtų teigti, kad policijos pareigūnai turėtų didesnę dėmesį skirti šios rūšies pažeidimų prevencijai. Atlikus tyrimą, iš pedagogų ir mokinių apklausos matyti, kad policijos pareigūnai Jonavos miesto ir rajono mokyklose dalyvauja prevenciniuose renginiuose skirtuose nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų, alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimo, rūkymo prevencijai. Tačiau jų atliekama prevencinė veikla daugiau nukreipta į nusikalstamumo ir teisės pažeidimų prevenciją, į alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimo žalą (priedas Nr.3 - 9 pav.). Iš mano tiriamojo darbo rezultatų matyti, jog šiuo metu, mokinių ir pedagogų nuomone, tarp mokinių aktualiausia problema yra rūkymas. Taip mano 64 proc. apklaustų pedagogų ir 45 proc. mokinių (priedas Nr.3 - 5,6 pav.).

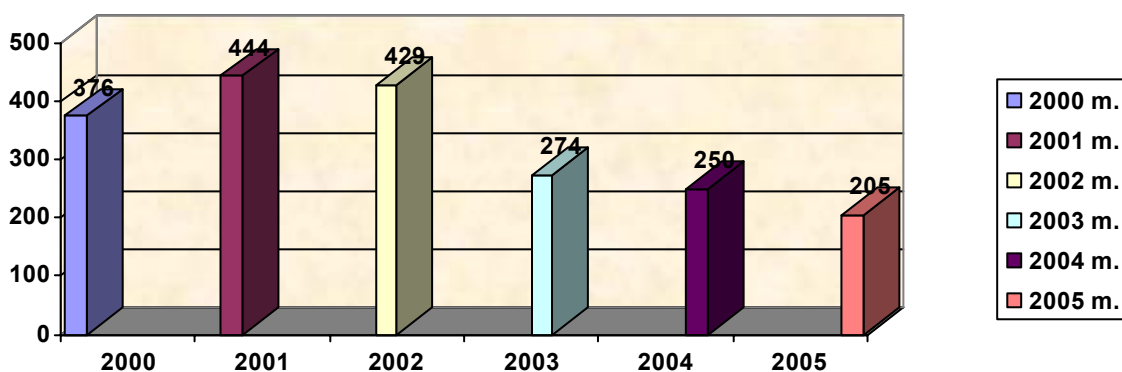
Išanalizavus pateiktus duomenis darytina išvada, kad prevencinės priemonės šių pažeidimų prevencijai turėtų būti nukreiptos ne tik į prevencinę veiklą mokyklose. Prevencinės priemonės turėtų būti nukreiptos ir į alkoholinių gėrimų, tabako gaminių pardavimą, narkotinių priemonių platinimą nepilnamečiams. Nors per aptariamąjį laikotarpį už alkoholinių gėrimų pardavimą nepilnamečiams buvo surašyta tik keletas administracinių teisės pažeidimų protokolų, o 2002-2003 metais iš viso nebuvo surašyta. Jonavos r. PK pareigūnai už alkoholinių gėrimų pardavimą nepilnamečiams 2000 metais pažeidėjams surašė 2 protokolus, 2001 metais – 1, 2002 ir 2003 metais nebuvo surašyta protokolų, 2004 metais – 2, 2005 metais – 1 protokolas. Per aptariamąjį laikotarpį tik 2004 metais buvo surašyti 2 administraciniai teisės pažeidimų protokolai už tabako gaminių pardavimą nepilnamečiams.

LR ATPK 181 str. yra numatyta atsakomybė tėvams už tėvų valdžios nepanaudojimą ar panaudojimą priešingai vaiko interesams. Kaip jau minėjau, pagal nusistovėjusią praktiką tėvai atsakomybėn pagal LR ATPK 181 str. traukiami ir tada, jei administracinius teisės pažeidimus ar nusikalstamas veikas padaro jų vaikai, kurie dar neturi tokio amžiaus, kuriam esant galima administracinė ar baudžiamoji atsakomybė. 2000 m. protokolai pagal LR ATPK 181 str. Jonavos mieste ir rajone buvo surašyti 114 asmenims, 2001 m. – 227, 2002 m. – 196, 2003 m. – 91, 2004 m. – 77, 2005 m – 75. Kaip matome, ypatingai daug tokių tėvų buvo nubausta 2001 m. ir 2002 m.

Mažesnis surašytų protokolų skaičius nebūtinai reiškia, kad apskrityje sumažėjo nepilnamečių, darančių administracinius teisės pažeidimus, skaičius. Jeigu, pvz. protokoliai už smulkųjų svetimo turto pagrobimą (LR ATPK 50 str.) arba už tyčinį turto sunaikinimą ar sužalojimą (LR ATPK 50³ str.) surašomi tik esant nukentėjusiojo skundai (pareiškimui), tai tokių administracinių teisės pažeidimų, kaip alkoholinių gėrimų gėrimą ar girtos pasirodymas viešojoje vietoje (LR ATPK 178 str.) arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą, laikymą ar vartojimą (LR ATPK 44 str.), išaiškinimas daugiau priklauso nuo policijos atliekamo darbo.

Išanalizavus 2000-2005 m. duomenis apie nepilnamečius, pristatytus į Jonavos r. policijos komisariatą, matyti, kad nuo 2003 metų į policijos komisariatą pristatoma vis mažiau vaikų – teisėtvarkos pažeidėjų. 2000 metais į Jonavos r. PK buvo pristatyti 376 nepilnamečiai, 2001 metais – 444, 2002 metais – 429, o 2003 metais – 274, 2004 metais – 250, 2005 metais – 205 nepilnamečiai. Beje, respublikos mastu nepilnamečių, pristatytų į policijos komisariatą, nuo 2003 metų skaičius didėja (žr. 9 pav.)

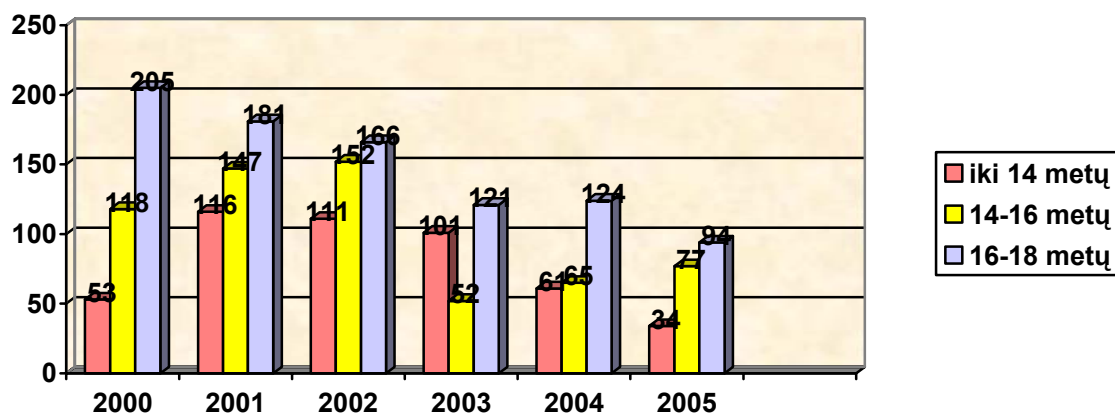
21 pav. Nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. policijos komisariatą, skaičius

Tarp nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. PK, didžioji dauguma yra 16-18 metų amžiaus. 2000 metais šios amžiaus grupės nepilnamečių į Jonavos r. PK buvo pristatyta 205, 2001 m. – 181, 2002 m. – 166, 2003 m. – 121, 2004 m. – 124, 2005 m. – 94.

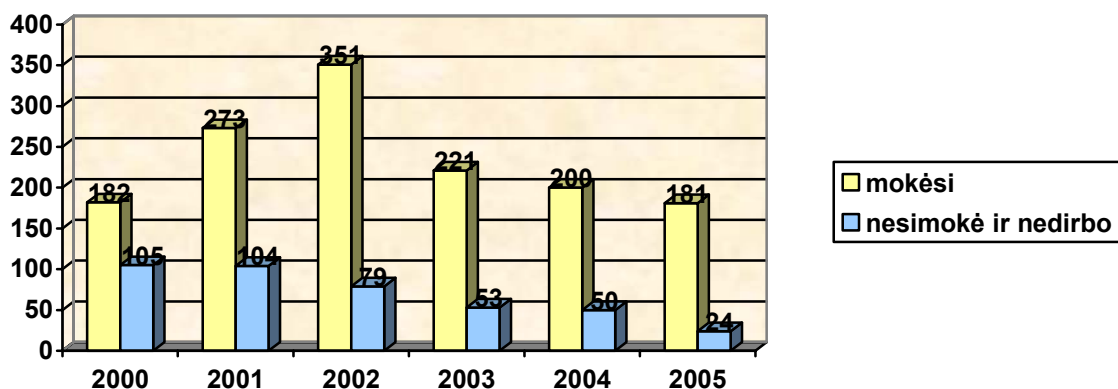
2000 metais į Jonavos r. PK buvo pristatyta 118 nepilnamečių 14-16 metų amžiaus ir 53 nepilnamečiai – iki 14 metų amžiaus. Atitinkamai 2001 metais – 147 ir 116, 2002 m. – 152 ir 111, 2003 m. – 52 ir 101, 2004 m. – 65 ir 61, 2005 m. – 77 ir 34. Nepilnamečių iki 14 metų amžiaus, pristatytų į Jonavos r. PK, skaičius yra mažiausias, tačiau, matome, kad 2003 metais šių nepilnamečių į Jonavos r. PK buvo pristatyta beveik dvigubai daugiau už 14-16 metų amžiaus grupės nepilnamečių. 2004 metais nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. PK iki 14 metų amžiaus ir nepilnamečių 14-16 metų amžiaus, skaičius beveik vienodas.

22 pav. Nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. policijos komisariatą, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. PK, niekur nesimokančių ir nedirbančių, skaičius kasmet mažėja: 2000 metais tokių nepilnamečių buvo 105, 2001 m. -104, 2002 m. – 79, 2003 m. – 53, 2004 m. – 50, 2005 m. – 24. 2000 metais besimokančių įvairiose mokymo įstaigose mokinių buvo 182, 2001 m. – 273, 2002 m. -351, 2003 m. -221, 2004 m. -200, 2005 m. – 181.

23 pav. Nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. PK, užimtumas

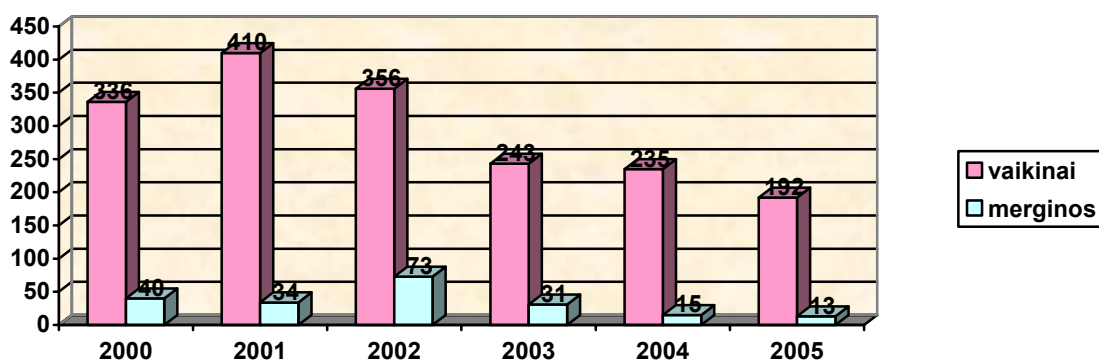

Pagal pateiktą ataskaitą, per 2000-2005 metų laikotarpį į Jonavos r. PK nebuvo pristatytas nė vienas dirbantis nepilnametis. Tai yra dar viena problema, susijusi su nepilnamečių užimtumu. Be to, ne visi vaikai, esantys tam tikros mokyklos mokinių sąrašuose, faktiškai ją lanko. Dėl mokyklos nelankymo iš mokinių sąrašų jie neišbraukiami, nes neturi 16 metų amžiaus. Tokiems mokiniams pasiūloma rinktis kitą mokymo įstaigą. Rajono mastu dar nėra įgyvendinta tiksli mokyklos nelankančių vaikų apskaita. Pasitaiko atvejų, kai tas pats mokinys vienoje mokykloje įtrauktas į mokinių sąrašus ir laikomas tos mokyklos mokiniu, o kitoje

mokykloje jis taip pat įtrauktas į mokinių sąrašą, tačiau skaičiuojamas kaip “mokyklos nelankantis mokinyš”⁴³.

Didžioji dalis nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. PK, yra vyriškosios lyties asmenys. 2000 m. į Jonavos r. PK buvo pristatyti 336 vaikinai ir 40 merginų, atitinkamai 2001 m. – 410 ir 34, 2002 m. – 356 ir 73, 2003 m. – 243 ir 31, 2004 m. – 235 ir 15, 2005 m. – 192 ir 13. Merginų, pristatytų į Jonavos r. PK už įvairius teisės pažeidimus, skaičius kasmet mažėja, išskyrus 2002 metus. Beje, respublikos mastu merginų, pristatytų į šalies policijos komisariatų, skaičius nuo 2003 metų didėja (žr. 12 pav.)

24 pav. Nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. PK, pasiskirstymas pagal lytį

Apibendrinus duomenis matyti, kad per 2000-2005 metų laikotarpį nepilnamečių nusikalstamumas Jonavos mieste ir rajone stabilizavosi. Nuo 2003 m. mažėja nepilnamečių įvykdomų nusikalstamų veikų skaičius. Taip pat kasmet mažėja nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, skaičius.

Nusikaltimų struktūroje, kaip ir visoje Lietuvoje, dominuoja turtiniai nepilnamečių nusikaltimai. Jų skaičius kasmet mažėja. 2005 metais palyginus su 2000 metais nepilnamečių įvykdomų vagysčių skaičius Jonavos mieste ir rajone sumažėjo perpus (nuo 104 vagysčių iki 52 vagysčių).

Tarp nepilnamečių nusikaltimus Jonavos mieste ir rajone dažniausiai padaro nepilnamečiai nuo 16 iki 18 metų amžiaus.

Didžiąją dalį (apie 93-95 %) nusikalstamas veikas Jonavos mieste ir rajone padariusių nepilnamečių yra vyriškosios lyties asmenys. Nors vaikinų, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, skaičius kasmet mažėja, tačiau to negalima pasakyti apie merginas – jų skaičius išlieka stabilus.

Per aptariamąjį laikotarpį sumažėjo neužimtų vaikų, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, skaičius.

43 Informacija dėl privalomojo mokymo užtikrinimo Jonavos rajono savivaldybėje. 2006. Prieiga per internetą: http://www.kaunas.aps.lt/prieziura/privalomas_mokymas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-22.

Pastebima tendencija, kad daugėja nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, gyvenančių nepilnoje šeimoje.

Per aptariamąjį laikotarpį, nepilnamečių, kuriems buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai už įvairių administracinių teisės pažeidimų padarymą, skaičius išlieka stabilus.

Jonavos r. PK pareigūnai nepilnamečiams dažniausiai administracinius teisės pažeidimų protokolus surašo už alkoholinių gėrimų gėrimą ir smulkųjų svetimo turto pagrobimą. Atlikus tiriamąjį darbą, iš pedagogų ir mokinių apklausos matyti, kad policijos pareigūnai Jonavos miesto ir rajono mokyklose dalyvauja prevenciniuose renginiuose, skirtuose nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų, alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimo, rūkymo prevencijai. Išanalizavus pateiktus duomenis, darytina išvada, kad prevencinės priemonės turėtų būti nukreiptos į tokius pažeidimus, kaip: alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių nepilnamečiams pardavimas, narkotinių priemonių platinimas nepilnamečiams.

Per minėtą laikotarpį tik 2000 metais vienam nepilnamečiui buvo surašytas protokolas už narkotinių medžiagų vartojimą. O Lietuvoje kasmet didėja skaičius vaikų, patrauktų administracinėn atsakomybėn už narkotinių medžiagų įgijimą, laikymą ar vartojimą.

Mažesnis surašytų protokolų skaičius nebūtinai reiškia, kad apskritai sumažėjo nepilnamečių, darančių administracinius teisės pažeidimus, skaičius. Nes kai kurių administracinių teisės pažeidimų išaiškinimas, tokių, kaip narkotinių medžiagų įgijimas, platinimas ir vartojimas, alkoholinių gėrimų vartojimas ir pardavimas, daugiau priklauso nuo policijos atliekamo darbo.

Išanalizavus 2000-2005 metų duomenis apie nepilnamečius, pristatytus į Jonavos r. policijos komisariatą, matyti, kad nuo 2003 metų į policijos komisariatą pristatoma vis mažiau vaikų – teisėtvarkos pažeidėjų. O respublikos mastu nepilnamečių, pristatytų į policijos komisariatų, nuo 2003 metų skaičius didėja (žr. 9 pav.)

Tarp nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. PK, dauguma yra nuo 16 iki 18 metų amžiaus.

Nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. PK, niekur nesimokančių ir nedirbančių, skaičius kasmet mažėja. Per 2000-2005 metų laikotarpį į Jonavos r. PK nebuvo pristatytas nė vienas dirbantis nepilnametis.

Didžiąją dalį nepilnamečių, pristatytų į Jonavos r. PK, sudaro vyriškosios lyties asmenys. Merginų, pristatytų į Jonavos r. PK už įvairius teisės pažeidimus, skaičius kasmet mažėja, išskyrus 2002 metus. O respublikoje merginų, pristatytų į šalies policijos komisariatų, skaičius nuo 2003 metų didėja (žr. 12 pav.)

II. VEIKSNIAI, SĄLYGOJANTYS NEPILNAMEČIŲ DEVIANTINIŲ ELGESIŲ IR TEISĖS PAŽEIDIMUS

2.1 Deviacijos ir deviantinio elgesio apibūdinimas

Prieš apžvelgiant veiksnius, sąlygojančius nepilnamečių deviantinį elgesį, reikėtų išsiaiškinti, kas yra deviacija, deviantinis elgesys. Analizuojant įvairią mokslinę literatūrą, deviacija apibrėžiama šitaip:

Deviacija - (angl. deviance) tai elgesys, laikomas netoleruotinu arba pažeidžiančiu socialines normas. (V.Pruskus, Sociologija, 2004)⁴⁴

„Deviacija – tai socialinis elgesys, kuris skiriasi nuo laikomo normaliu, priimtino visuomenėje ar situacijoje.“⁴⁵

„Deviaciją galima apibrėžti kaip nekonformistiškumą konkrečios normų aibės atžvilgiu, kai tuo tarpu šiomis normomis pritaria nemaža dalis bendruomenės ar visuomenės nariu.“⁴⁶

Deviacija (angl. deviance – nukrypimas) – elgesys, laikomas peiktinu, netoleruotinu arba pažeidžiančiu socialines normas. Pažodžiui „deviacijos“ sąvoką „nukrypimas“, „nuokrypis“⁴⁷.

Kaip matome, kalbama apie elgesį, kuris nukrypsta nuo visuotinai priimto normalaus elgesio. G.Valickas normalų elgesį nusako pagal tris kriterijus: statistinį, etinį ir psichologinį – medicininį⁴⁸.

Pagal statistinį kriterijų, normalus elgesys laikomas toks, kuris yra būdingas daugumai tam tikros populiacijos atstovų. Mažumos atstovų elgesys arba kai kurios neįprastos elgesio formos vertinamos kaip deviantiškos.

Pagal etinį kriterijų, normaliu laikomas toks elgesys, kuris atitinka iškeltus reikalavimus, nurodymus ar draudimus. Kai šie reikalavimai pažeidžiami, tai laikoma deviantiniu elgesiu.

Pagal psichologinį – medicininį kriterijų, normaliu laikomas toks elgesys, kuris užtikrina gerą psichinę ir fizinę žmogaus savijautą. Elgesys, kuris sukelia įvairių konfliktų, psichinės ar fizinės sveikatos sutrikimų, laikomas deviantiniu.

Visi trys kriterijai tam tikra prasme papildo vienas kitą, taigi normalumo bei deviacijos kategorijos yra tarpusavyje susijusios. Deviantinis elgesys gali būti ir teigiamas, ir neigiamas.

⁴⁴ Socialinio pedagogo terminų žodynelis. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/socpedagogika/zodynelis/d.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-27.

⁴⁵ Matulionis A.V. Sociologija. Vilnius: Homo liber, 2003. P.75

⁴⁶ Giddens A. Sociologija. Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2005. P.197

⁴⁷ Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002. P.65

⁴⁸ Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002. P.65

Pvz. Gyvenime pasitaiko atvejų, problemišku situacijų, kada žmogus turi pasielgti netipiškai, netgi priešingai elgesio normoms. Įvairiais laikotarpiais ir įvairiose vietose deviacijos samprata gali skirtis: tai, ką viena kultūra laiko „normaliu“ elgesiu, kita gali laikyti „nuokrypiu“.

Trumpai apžvelgiau, kaip skirtingi autoriai apibrėžia deviacijos sampratą. Kadangi savo darbe nagrinėju veiksnius, sąlygojančius nepilnamečių deviantinį elgesį, todėl toliau aptarsiu vaikų ir paauglių elgesio sutrikimus ar nukrypimus. Analizuodama perskaitytą literatūrą, pastebėjau, kad įvairūs autoriai, kalbėdami apie vaikų ir paauglių elgesio sutrikimus, vartoja įvairias sąvokas: „asocialus elgesys“, „agresyvus elgesys“, „delinkventinis elgesys“, „deviantinis elgesys“, ir pan.

Sąvoka „asocialus“ suprantama nevienareikšmiškai. Vienais atvejais asocialus elgesys apibūdinamas kaip nevisuomeniškas, kenkiantis visuomenei, kitais – kaip nepaisantis visuomenės interesų, pasireiškiantis neatsižvelgimu į egzistuojančias vertybes ir normas, dar kitais atvejais – kaip nukrypimas nuo priimtų socialinių normų. Asocialus elgesys pasireiškia labai įvairiomis formomis. Paprastai jis yra susijęs su visuomeninių normų, taisyklių pažeidimu ir veiksmais, nukreiptais prieš kitus asmenis. Įvairios asocialaus elgesio formos dažnai yra tarpusavyje susijusios. Dažniausiai iš pradžių pažeidžiamos moralinės elgesio normos (pvz. vaikas meluoja), po to padaromi nedideli teisės pažeidimai (pvz. smulkios vagystės iš parduotuvių), dar vėliau įvykdomi nusikaltimai.

Viena iš asocialaus elgesio formų yra agresyvus elgesys. Agresyviu laikomas toks elgesys, kuriuo kenkiama kitam asmeniui, arba toks elgesys, kurio tikslas yra fiziškai ar psichologiškai pakenkti kitam asmeniui.

Psichologinėje ir pedagoginėje literatūroje dažnai vartojama delinkventinio elgesio sąvoka. Delinkventinį elgesį galima apibūdinti kaip psichologinį polinkį arba tendenciją pažeisti egzistuojančias elgesio normas. Ši sąvoka vartojama dar nesuaugusio, jauno žmogaus atžvilgiu. Kalbant apie delinkventinį elgesį, akcentuojama ne vaiko priklausomybė tam tikrai socialinei grupei, bet jo vidinė nuostata ir polinkis pažeisti socialines normas.

Delinkventas – žmogus, kurio elgesys yra labai nenormalus (neatitinka normų) ir traktuojamas kaip baustina veikla, nusikaltimas. (Psichologijos žodynas, 1993)⁴⁹. Delinkvencija - (lot. delinquens – nusizengiantis) jaunimo polinkis nusikalsti. (L. Jovaiša „Pedagoginių terminų žodynas. 1993. Vilnius)⁵⁰.

⁴⁹ Socialinio pedagogo terminų žodynelis. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/socpedagogika/zodynelis/d.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-27.

⁵⁰ Socialinio pedagogo terminų žodynelis. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/socpedagogika/zodynelis/d.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-27.

Delinkventai – tai faktiškai padidintos rizikos vaikai ir paaugliai, kuriems taikomos visuomeninio poveikio priemonės⁵¹.

Tyrimai, kuriuose informacijos šaltinis yra patys paaugliai, atskleidė, jog apie 80-90 proc. paauglių nurodo, jog iki 18 metų amžiaus jie atliko asocialius, delinkventinius veiksmus. Tikimybė, kad paauglys ir ateityje atliks delinkventinius veiksmus yra labai susijusi su kiekvienu nauju teisės pažeidimu ir tokio elgesio pratęsimu suaugus. Asocialus, delinkventinis vaikų elgesys, išryškėjęs ankstyvame amžiuje, gali sukelti rimtų elgesio problemų ir turėti sunkesnių padarinių vėlyvame amžiuje, t. y. vaikai ir toliau bus linkę nusikalsti.

Kaip rodo tyrimai, jei pirmas teisės pažeidimas padaromas iki 12 metų, jau vien tai yra rimtas ir gal net geriausias prognostinis rodiklis, jog labai tikėtina, kad vyresniame amžiuje pasireikš rimti, dažni ir įvairūs teisės pažeidimai⁵².

2004 m. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu Vilniaus universiteto Sociologijos katedros mokslininkai atliko sociologinį tyrimą „Delinkventai Lietuvos mokyklose“ (Prof. dr. A.Dobryninas, doc. dr. A.Poviliūnas, doc. dr. D.Tureikytė, dr. L.Žilinskienė, 2004). Mokytojai nurodė šiuos požymius, pagal kuriuos jie mokinius laiko delinkventais⁵³:

- Neleistinas fizinės jėgos panaudojimas („smurtauja“, „mušasi“, „muša kitus“), „vyresni muša mažesnius ir pan.);
- Svetimo turto prievartavimas („vagia kitų vaikų daiktus“, „atiminėja pinigus, mobilius telefonus“ ir pan.);
- Alkoholio, narkotikų ir kitokių kvaišalų vartojimas;
- Rūkymas;
- Keikimasis;
- Piktybiškas mokyklos turto gadinimas (inventoriaus gadinimas, laužo, daužo ir pan.);
- Nesimokymas („nuolat bėga iš pamokų“, „praleidžia pamokas“, „neatlieka namų darbų“, „nedirba pamokoje“, „sąmoningai vėluoja į pamokas“ ir pan.);
- Šiurkštus elgesys su kitais mokiniais (įžeidinėja, tyčiojasi, piktybiškai kenkia aplinkiniams, trukdo kitiems ir pan.);
- Nemandagus elgesys su mokytojais (nemandagūs, įžeidinėja, atsikalbinėja, meluoja ir pan.);
- Bendros elgesio charakteristikos (agresyvūs, grubūs, įžūlūs, pikti ir pan.);

⁵¹ Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Vilnius. 1997. P. 13

⁵² Žukauskienė R. Kriminologinio elgesio psichologija. Vilnius. 2005. P. 17

⁵³ Delinkventai Lietuvos mokyklose. Sociologinis tyrimas. Vilniaus universitetas. Vilnius. 2004. P.10. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/AtaskaitaDelinkventai.doc; prisijungimo laikas: 2006-07-12

Deviantinis elgesys yra sudedamoji asocialaus elgesio dalis, nes asocialaus elgesio sąvoka yra pati plačiausia. Deviantinis elgesys – visuomenės teisinių ir dorovinių normų neatitinkantis elgesys. (Psichologijos žodynas, 1993)⁵⁴

Deviantinis elgesys – tai vienas iš deviacijos pasireiškimo būdų, susijęs su tam tikrą amžių (paauglystė, suaugusieji) atitinkančių socialinių elgesio normų ir taisyklių, būdingų tam tikriems mikrosocialiniams santykiams (šeimos, mokyklos), pažeidimu ir laužymu⁵⁵. Paauglystės amžius yra laikomas rizikos amžiumi, nes tada pradeda aktyviai formuotis asmenybė, aktyviai vykti socializacija, atitinkamų vaidmenų prisiėmimas.

Deviacija apima deviantinį, delinkventinį ir kriminalinį elgesį⁵⁶.

Deviantinis elgesys charakterizuojamas kaip elgesio nukrypimas, kuris pasireiškia savavališku ir nuolatiniu išsisukinėjimu nuo mokymosi ar tam tikrų užduočių atlikimo, pabėgimu iš namų, alkoholinių gėrimų, narkotikų vartojimu bei su tuo susijusia asocialia veikla.

Deviantinis elgesys pasireiškia tokiomis elgesio nukrypimo formomis, kaip alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimu, valkatavimu, amoraliais veiksmais, susijusiais su įstatymų pažeidimu ir kt. Tokios pamatinės vertybės, kaip humaniškumas, pilietiškumas, patriotizmas, tarp jaunimo praranda reikšmę. Į pirmą vietą iškeliamas individualių ir vartotojiškų poreikių patenkinimas. Ženkliai padaugėjo tokių asmenų, kurie laiko visiškai normaliu dalyku bendraujant vartoti nenormatyvinę leksiką, viešosiose vietose laisvai vartoti alkoholinius gėrimus, demonstruoti žiaurumą ir agresiją silpnesnių asmenų atžvilgiu.⁵⁷

Kitas deviacijos tipas – vaikų ir paauglių delinkventinis elgesys. Šiam elgesio tipui būdingas pasikartojantis asocialus elgesys, dėl ko susiformuoja tam tikri stereotipiniai veiksmai, kuriais pažeidžiamos nustatytos normos ir taisyklės. Tačiau tokius veiksmus atlikę vaikai išvengia atsakomybės, nes dar nebūna sulaukę amžiaus, kuriam esant galima baudžiamoji atsakomybė, arba jų padaryti pažeidimai nesukelia rimto pavojaus ir nepadarо rimtos žalos. Tarp delinkventiškų paauglių vyrauja agresija ir prievarta, kuri pasireiškia įžeidinėjimu, žiaurumu, nukreiptu prieš asmenybę, taip pat savanaudiškas elgesys, susijęs su materialinės naudos gavimu.

Trečias deviacijos tipas – kriminalinis elgesys, kurį lemia įvairios deviantinio ir delinkventinio elgesio formos. Kriminalinis elgesys apibūdinamas, kaip neteisėti, pažeidžiantys įstatymus veiksmai, už kuriuos gresia atitinkama teisinė atsakomybė⁵⁸.

⁵⁴ Socialinio pedagogo terminų žodynelis. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/socpedagogika/zodynelis/d.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-27

⁵⁵ Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002. P.67

⁵⁶ Ten pat. P.67

⁵⁷ Симатова Т.В Социальные девиации в поведении детей и подростков. Профессиональное педагогическое образование: личностный подход: Сборник научных трудов. Вып. 2 / Под ред. В. И. Лещинского, Е. Е. Седовой, Т. Е. Стародубцевой. Воронежский государственный педагогический университет. 2003. Prieiga per internetą: <http://www.oim.ru/reader.asp?номер=358>; prisijungimo laikas: 2006-07-05

⁵⁸ Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002. P. 67

2.2 Šeimos įtaka deviantinio elgesio atsiradimui

Pagrindiniai veiksniai, nulemiantys deviacijų formavimąsi, yra netinkamas vaiko auklėjimas (tiek šeimoje, tiek ir mokykloje) ir nepageidaujama vaiko ankstyvoji socializacija. Deviantinis elgesys iš dalies yra vaikų pedagoginio apleistumo rezultatas, t.y. vaiko veiklos ar elgesio nukrypimas nuo normos yra auklėjimo stokos ar ugdymo proceso klaidų išdava. Kai vaikai yra nepakankamai ar neteisingai auklėjami šeimoje arba mokykloje, jie nesugeba vykdyti naujų socialiai vertingų reikalavimų ir pradeda atsilikti nuo vienmečių doroviniu bei kultūrinu vystymusi.

Šeima yra svarbiausia terpė, kurioje vaikas gali sėkmingai augti ir vystytis. Vaikui šeima yra pirmoji socializacijos mokykla. Pagal tarpusavio santykių šeimoje pavyzdį vaikas mokosi bendrauti su kitais žmonėmis. Stebėdamas ir mokydamasis jis pamažu suvokia, kas yra toji aplinka ir kaip joje galima ar reikėtų elgtis. Šeima yra pirmoji vaiko „bendruomenė“, iš kurios jis daugiausiai išmoka⁵⁹. Vienas iš veiksnių, lemiančių nepageidaujamo elgesio atsiradimą, yra auklėjimo trūkumai šeimoje. Galima išskirti tokias nepalankias asmenybės formavimosi sąlygas šeimoje:

1. Tėvų taikomų auklėjimo metodų poveikis:

- *Fizinė prievarta ir fizinės bausmės.* Auklėdami vaikus, iš visų galimų poveikio priemonių daugelis tėvų pirmenybę teikia fizinei prievartai ir griežtoms fizinėms bausmėms. Tačiau fizinių bausmių vaikams taikymas yra žalingas. Prievarta neskatina pagarbos, tolerancijos, noro elgtis taip, kaip iš jo reikalaujama. Tokiu būdu jie patys tampa gyvu agresyvaus elgesio modeliu. Vaikas išmoka, kad agresija gali būti priimtinas būdas tikslui pasiekti, tik reikia pasirinkti silpnesnę už save objektą. Vaiko mušimas yra aiškiai nesuderinamas su visuotinai pripažintomis moralės normomis. Smurtas ir jėga visuomet buvo laikoma blogiausiomis bet kokios problemos sprendimo priemonėmis. Smurtu ir baime galima tik laikinai priversti vaiką paklusti tėvų reikalavimams, bet negalima išugdyti tinkamo elgesio įpročio. Be to, vaiko mušimas - tai grubus vaiko, kaip žmogaus, teisės į fizinę neliečiamybę pažeidimas. Mušamas vaikas patiria ne vien baimę ir fizinį skausmą, bet ir didelį pažeminimą. Įvairiose šalyse atlikti tyrimai patvirtina teiginius ir išvadas, kad suaugusiųjų žiaurumo, agresyvumo, kriminalinio smurto apraiškos – tai smurto ir prievartos pasekmės, susiformavusios jų sąmonėje ir psichikoje dar vaikystėje. Įtakos tokios sąmonės formavimuisi turi fizinės bausmės ir kitokios smurto formos, vaiko patirtos šeimoje ir visuomenėje. Ankstesnis – vaikystėje patirtas – smurtas

⁵⁹ Sakalauskas G. Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 2000. P. 22

gimdo vėlesnį – paauglio ar suaugusiojo asmens smurtą. Taip smurtas gimdo smurtą, prievarta gimdo prievartą, agresija gimdo agresiją⁶⁰.

- *Hipergloba*. Tai toks auklėjimo metodas, kai vaikas yra nuolat kontroliuojamas, tėvai stengiasi apsaugoti vaiką nuo įvairių pavojų, siekia už vaiką išspręsti įvairias problemas. Toks auklėjimo metodas slopina vaiko savarankiškumą, atsakomybės jausmą, gali paskatinti nuolatinius paauglio konfliktus su tėvais. Tokiam vaikui būna susiformavęs įprotis visuomet greitai ir be ypatingų pastangų patenkinti savo norus. Tačiau, kai tėvai nebegali patenkinti visų vaiko poreikių, tuomet paauglys pats pasirenka, jo manymu, efektyvius, bet socialiai nepriimtinius poreikių tenkinimo būdus.

- *Hipogloba*. Toks auklėjimo metodas, kuris pasireiškia tuo, kad tėvai nesirūpina savo vaikais, nesidomi, ką jie veikia, kuo domisi, leidžia vaikui elgtis nepriimtiniu būdu (vartoti alkoholį, rūkyti ir pan.). Dažniausiai tokie tėvai apsiriboja tik elementarių pareigų atlikimu: materialiniu vaiko aprūpinimu (maistu, drabužiais) bei formaliomis sankcijomis ir kontrole (ši kontrolė būna paviršutiniška). Visais atvejais, kai šeimoje nėra priežiūros ir kontrolės, tikėtina, jog vaikas neišmoks kontroliuoti nepriimtinių savo impulsų, pateks į asocialių asmenų ar grupių poveikio zoną ir perims asocialias vertybes ir normas⁶¹.

- *Prieštaringas auklėjimas*. Tai toks auklėjimo metodas, kuris pasireiškia tuo, kad šeimos nariai taiko nesuderinamus auklėjimo stilius arba nenuoseklią bei nepastovią discipliną. Pvz. vienas iš tėvų ką nors leidžia vaikui, o kitas draudžia; vienu atveju už tam tikrą prasižengimą tėvai vaiką griežtai nubaudžia, kitu atveju nekreipia į tai dėmesio.

Be abejo, vien tik tėvų auklėjimo klaidos tiesiogiai negali nulemti deviantinio elgesio. Tačiau, kai prie šių klaidų prisideda kitos priežastys, tikimybė tokiam elgesiui formuotis žymiai padidėja.

2. Vaikų ir tėvų emociniai tarpusavio ryšiai:

Meilės, šilumos trūkumas yra vienas iš rizikos veiksnių, sąlygojančių vaiko elgesio sutrikimus, ypač kai prisideda ir kiti veiksniai, tokie kaip vaiko temperamento ypatumai, tėvų elgesys, šeimos ekonominė padėtis. Emocinis atstūmimas, t. y. abejingumas vaikui, jo dvasinių poreikių ignoravimas, vaiko sutapatinimas su nemaloniais įvykiais ar kliūtimis, bet kokių vaiko veiksmų kritiškas bei užgaulus vertinimas ir pan. Šiuo atveju vaikas gali turėti ir tėvą, ir motiną, tačiau jų buvimas nesuteikia jam psichologinio artumo, meilės bei šilumos. Emocinis atstūmimas gali sukelti tokius neigiamus padarinius, kaip: agresiją; sumenkintą savęs vertinimą; emocijų

⁶⁰ Trakinskienė L. Mušti ar nemušti vaiką. Socialinis ugdymas II. Vilniaus pedagoginis universitetas. Vilnius. 1999. P.56

⁶¹ Vaitekoniene V. Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai// Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga. Vilnius, 2001. P. 29

nestabilumą, nejautrumą ir kt. Kai tėvai ankstyvaisiais raidos periodais neužtikrina vaikui saugumo jausmo, nebeatpenkina emocinių vaiko poreikių, labai pasunkėja socialiai pageidautinų elgesio formų perėmimas. Emocinių ryšių tarp paauglių ir tėvų nebuvimas nulemia tai, jog jau 11-12 metų paaugliai ieško tokių emocinių ryšių (palaikymo, pritarimo) deviantiškų paauglių grupėse, kuriose jie įsitraukia į asocialią veiklą⁶².

3. Nepilna šeima

Vienas iš daugiausiai vaikui streso sukeliančių įvykių šeimoje yra tėvų skyrybos. Vaikų elgesio problemos prasideda dažnai dar iki skyrybų, kadangi tas laikotarpis šeimose dažnai būna labai įtemptas ir konfliktiškas. Jei tėvų skyrybos įvyksta, kai vaikas yra paauglystės pradžioje, t.y. 11-13 metų amžiaus, tokio vaiko elgesys pablogėja žymiai labiau, negu tada, kai vaikas gerokai jaunesnis ar vyresnis⁶³. Tokie paaugliai linkę atitolti nuo šeimos ir daugiausiai laiko leidžia su kitais paaugliais už namų ribų. Išsiskyrusių tėvų vaikams, palyginus su pilnų šeimų vaikais, būdingas didesnis priešiškas, aukštesnis agresijos ir nerimo lygis. Be tėvo užaugę vaikai neretai būna mažiau socializuoti, labiau pasiduoda bendraamžių grupės įtakai, įvykdo teisės pažeidimus. Ryšys tarp nepilnos šeimos ir delinkventinio elgesio ypač pastebimas, kai šeimos suirimas įvyksta dėl skyrybų, vieno iš tėvų šeimos palikimo ar išėjimo gyventi atskirai nuo šeimos, ir mažiau pastebimas - jei šeima suyra mirus vienam iš tėvų⁶⁴.

4. Alkoholikų, asocialios šeimos.

Vaikas dažnai slepia šeimos alkoholizmą. Tokių šeimų vaikai įgyja nepilnavertiškumo kompleksą, tampa socialiai izoliuoti. Dėl šeimos barnių formuojasi kaltės jausmas, žemas savęs vertinimas. Alkoholikų šeimose vaikai dažnai būna seksualinio smurto aukomis ir todėl ilgą laiką jaučia gėdą ir neapykantą.

Asocialių šeimų gyvenimo būdas yra amoralus ir antisocialus. Tai šeimos, kurios nepakankamai apsirūpinusios materialiai. Tokia šeima formuoja vaiko agresyvų apsauginį santykį su aplinkiniu pasauliu, toks vaikas dažnai konfliktuoja su jį supančiu sociumu⁶⁵. Tokiose šeimose vaikai nėra kontroliuojami, jais tėvai nesirūpina.

Psichologė I.Ganišina išskiria septynis nepalankių šeimų tipus, lemiančius nepilnamečių deviantinio elgesio atsiradimą: 1) alkoholikų šeimos; 2) asocialios šeimos; 3) konfliktiškos šeimos; 4) kriminalinės šeimos; 5) šeimos, kuriose tėvai yra psichiniai ligoniai; 6)

⁶² Žukauskienė R. Kriminologinio elgesio psichologija. Vilnius. 2005. P.102

⁶³ Ten pat. P. 103

⁶⁴ Блэкборн Р. Психология криминального поведения. Москва. 2004. С. 205

⁶⁵ Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002. P.146

pedagogiškai apleistos; 7) narkomanų šeimos. Pirmieji du šeimų tipai labiausiai lemia nepilnamečių deviantinio elgesio atsiradimo galimybę⁶⁶.

Apibendrinant, galima pasakyti, kad deviantinis elgesys iš dalies yra vaikų pedagoginio apleistumo rezultatas. Išskiriamos tokios nepalankios asmenybės formavimosi sąlygos šeimoje: 1) Tėvų taikomų auklėjimo metodų poveikis: - fizinė prievarta ir fizinės bausmės; hipergloba; hipobloba; prieštaringas auklėjimas. Kai vaikas yra nepakankamai ar neteisingai auklėjamas šeimoje, jis nesugeba įvykdyti naujų socialiai vertingų reikalavimų; 2) Susilpnėję tėvų ir vaikų tarpusavio emociniai ryšiai. Emocinių ryšių tarp paauglių ir tėvų nebuvimas nulemia tai, jog vaikai ieško tokių emocinių ryšių (kaip palaikymo, pritarimo) deviantiškų paauglių grupėse, kuriose jie įsitraukia į asocialią veiklą; 3) Nepilna šeima. Be tėvo užaugę vaikai neretai būna mažiau socializuoti, labiau pasiduoda bendraamžių grupės įtakai, įvykdo teisės pažeidimus; 4) Alkoholikų, asocialiose šeimos. Tokiose šeimose augę vaikai įgyja nepilnavertiškumo kompleksą, tampa socialiai izoliuoti.

2.3 Kiti veiksniai, lemiantys nepilnamečių deviantinį elgesį

Skirtingi autoriai išskiria skirtingus veiksnius, lemiančius deviantinio elgesio atsiradimą. Šių veiksnių išskiriama daug, tai yra kompleksas veiksnių, kurių buvimas sudaro prielaidas deviantinio elgesio atsiradimui. Galima išskirti šiuos veiksnius:

1. Biologiniai veiksniai: tai nepalankūs fiziologiniai bei anatomiciniai paauglio organizmo pokyčiai⁶⁷:

- genetiniai, kurie yra paveldimi (įvairūs protiniai vystymosi sutrikimai, klausos, regos defektai, nervinės sistemos pažeidimai ir kt.);

- psichofiziologiniai (dažniausiai yra sąlygoti tokių reiškinių kaip per didelis psichofiziologinis krūvis organizmui, dažnos įvairios stresinės ir konfliktinės situacijos, ko pasakoje atsiranda įvairūs somatiniai, alerginiai susirgimai);

- fiziologiniai (apima kalbos sutrikimą, išorinį, fizinį nepatrauklumą, kuris daugeliu atveju sukelia nepalankią aplinkinių reakciją, taip pat sukelia vaiko nepakankamą socializaciją).

⁶⁶ Ганишина И.С. К вопросу о формировании девиантного поведения несовершеннолетних в условиях жизни в неблагополучной семье. Методологические проблемы современной психологии: иллюзии и реальность: Материалы Сибирского психологического форума. 16-18 сентября 2004 г. - Томск: Томский государственный университет, 2004. С.100. Prieiga per internetą: http://psy.tsu.ru/data/pdf/1_14.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-16

⁶⁷ Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002. P.68

2. Psichologiniai veiksniai: tai įvairių psichopatologijų ar tam tikrų charakterio bruožų akcentuacijų buvimas⁶⁸. Šie nukrypimai pasireiškia įvairiais nerviniais – psichiniais susirgimais, psichopatijomis, padidėjusiu nervinės sistemos jautrumu ir kt.

Charakterio nukrypimu (akcentuacija) laikomas toks esminis jo pakitimas, kai vienas ar keli bruožai yra nepakankamai stiprūs ar tokie ryškūs, kad dėl to žmogui sunku gyventi visuomenėje ir vykdyti jos reikalavimus. Profesorius V. Justickis išskiria tokius charakterio nukrypimus, kurie būdingi teisėtvarkos pažeidėjams, tai – hiperteminį, epileptoidinį, demonstratyvųjį (isteroidinį) ir silpnavališkąjį charakterį⁶⁹.

Hiperteminį charakterio nukrypimą turintys žmonės paprastai į gyvenimą žiūri optimistiškai. Pagrindinis šio tipo bruožas yra aktyvumas. Veiklos troškimas skatina jų iniciatyvą, nuolat verčia ieškoti kažko naujo. Tačiau jeigu tas temperamentas yra per daug ryškus, tuomet tai duoda neigiama rezultatą. Tokie asmenys dažnokai pažeidžia etikos, dorovės normas, nes tam tikrais momentais jie tarsi praranda pareigos jausmą ir sugebėjimą jausti kaltę. Šio tipo paaugliai labai aktyvūs, energingi, visada pakilios nuotaikos, todėl dažnai nesugeba deramai įvertinti pavojų ir aplinkybių. Kadangi jie lengvai užmezga kontaktus su kitais žmonėmis, tai dažnai patenka į asocialios krypties grupes.⁷⁰

Epileptoidinį charakterio nukrypimą turintys žmonės pasižymi stipriu pykčio proveržiu. Išskiriami du šio charakterio nukrypimo bruožai: 1) agresyvumas (ir iš jo kylančios asmenybės ypatybės – nepasitikėjimas kitais, polinkis konfliktuoti su kitais asmenimis, sadizmas, noras priversti paklusti jo valiai) ir inertiški psichiniai procesai (lėtumas, nelankstumas). Padidėjęs polinkis į agresyvumą nulemia tai, jog dažnai paauglys kitų žmonių ketinimus laiko priešiškais, linkęs įtarinėti. Šio tipo paaugliams būdingas ypač žiaurus elgesys. Apibūdinamas šio tipo atstovų elgesio ypatumus, A. Ličko nurodo, kad teisės pažeidimų padažnėja lytinio brendimo pradžioje, paaugliui pradėjus vartoti alkoholį⁷¹.

Isteroidinį charakterio nukrypimą turintis asmuo pasižymi pernelyg dideliu (akcentuotu) noru patraukti kitų žmonių dėmesį, toks asmuo stengiasi paveikti žmones, darydamas jiems reikalingą įspūdį, dažnai tokie asmenys turi iškreiptą požiūrį į tikrovę. Šio charakterio akcentuacijos tipo paaugliams būdingas kritikos nepaisymas, nesirūpinimas ateitimi. Dažniausiai jie nenori mokytis ir dirbti. Būdingas išūlus, demonstratyvus elgesys viešose vietose,

⁶⁸ Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002. P. 69

⁶⁹ Justickis V. Akcentuotas nepilnametis nusikaltėlis (Asmenybė. Nusižengimai. Korekcija). Vilnius, 1993. P. 32

⁷⁰ Vyčiniene D. Paauglystės amžiaus charakterio akcentuacijos, tipiškios paauglystės amžiaus elgesio reakcijos// Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga. Vilnius, 2001. P. 40

⁷¹ Vyčiniene D. Paauglystės amžiaus charakterio akcentuacijos, tipiškios paauglystės amžiaus elgesio reakcijos// Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga. Vilnius, 2001. P. 42

triukšmavimas, kartais vagystės. Troškimas padaryti įspūdį kartais juos priverčia užmiršti savo realias galimybes ir paauglys pažada tai, ko jis negali padaryti. Norėdamas įvykdyti pažadą jis pažeidžia socialiai priimtas elgesio normas. Kitas veiksnys, kuris gali paskatinti paauglį pažeisti šias normas, - tai protestas prieš kokius nors aplinkinių poelgius, ypač jei užgaunamas paauglio egocentriškumas. Tuomet paauglys specialiai kenkia sau, kad nubaustų aplinkinius.

Silpnavališką charakterio nukrypimą turintis asmuo pasižymi valios stoka, nesugebėjimu įveikti atsiradusius sunkumus, nesavarankiškumu. Turintys šį charakterio nukrypimą asmenys linkę vengti visko, kas reikalauja valios pastangų (mokymosi, darbo), jie turi polinkį į primityviausias pramogas. Tik sistemingai ir griežtai kontroliuojami paaugliai gali mokytis ar dirbti. Šio tipo charakterio akcentuacijos pagrindiniai bruožai – valios stoka ir nesugebėjimas pasipriešinti aplinkos įtakai. Valios stoka nulemia polinkį į alkoholizmą, narkomaniją. Šių paauglių asocialus elgesys 90 procentų priklauso nuo alkoholio vartojimo. Dėl savo charakterio ypatumų šio tipo paaugliai priklauso kokiai nors grupei, kurioje jie panaudojami kaip įrankiai. Atlikti elgesio normų pažeidimai būna neapgalvoti.

3. Socialiniai – pedagoginiai veiksniai: jie atsiranda kaip mokyklinio, šeimyninio ar visuomeninio ugdymo proceso defektų padariniai.

Kadangi jau prieš tai apžvelgiau nepalankias asmenybės formavimosi sąlygas šeimoje, todėl šioje dalyje aptarsiu bendraamžių grupės, mokyklos ir žiniasklaidos įtaką nepilnamečių deviantinio elgesio atsiradimui.

- *Bendraamžių įtaka:*

Nepilnamečiui didelę įtaką daro jį supanti mikroaplinka (šeima, draugai, draugų kompanija). Nors šeima atlieka pagrindinį vaidmenį asmenybės socializacijoje, tačiau asmenybei vis didesnę poveikį daro kiti socializacijos veiksniai, tarp kurių išsiskiria ir bendraamžių grupės. Vaikai išmoksta įvairių (priimtinių ir nepriimtinių) bendravimo formų būdami kartu su kitais vaikais. Tačiau tie vaikai, kurie šeimoje augo nepalankiomis sąlygomis, pasižymi elementarių bendravimo įgūdžių stoka. Jiems sunkiau sekasi mokykloje, jie dažniau linkę bėgti iš pamokų. Tokie vaikai bendraklasių tampa nemėgstami. Kuo anksčiau prasideda vaiko atstūmimas klasėje (grupėje) ir kuo ilgiau jis tęsiasi, tuo didesnė įvairių elgesio nukrypimų tikimybė. Agresyvumas yra būdingas atstumtų vaikų bruožas. Kitas elgesio bruožas, kuris yra stipriai susijęs su bendraamžių atstūmimu, - tai destruktivumas. Atstumti vaikai blogiau įsijungia į akademinių užduočių atlikimą ir dažniausiai arba patys užsiima netinkamu elgesiu, arba elgiasi destruktiviai kitų vaikų atžvilgiu. Beveik pusė atstumtų vaikų gali būti apibūdinami kaip trukdantys socialinei tvarkai.

Bendraamžių atstūmimas vaikystėje yra reikšmingas veiksnys, leidžiantis prognozuoti vėlesnes adaptacijos problemas mokykloje bei asocialų paauglių elgesį. Izoliuoti bei atstumti

savo klasėse asocialūs paaugliai aktyviai pradeda ieškoti kitos aplinkos, kuri juos priimtų, kur jie galėtų susilaukti pritarimo, paskatinimo ir pan.⁷²

Vyresniame paauglystės amžiuje bendraamžių draugija atlieka tokias svarbias funkcijas, kaip: aprūpina emociniu komfortu, yra pagrindas tarpasmeninių santykių, informacijos šaltiniu. Šiame amžiuje bendraamžių pripažinimas vaidina ypač didelį vaidmenį. Tačiau tie nepilnamečiai, kurie pažeidinėja nusistovėjusias elgesio normas, dažniausiai pasirenka tą bendraamžių draugiją, kuri atitinka jų lūkesčius ir interesus, t.y. tai tokia nepilnamečių grupė, kuri irgi pažeidinėja socialines elgesio normas. Tokioje grupėje nepilnametis jaučiasi įvertintas, saugus ir pripažintas. Netgi tuomet, kai paauglio požiūris ir vertinimas nesutampa su grupės pozicija, jis solidarizuojasi su grupe. Atlikti tyrimai rodo, kad pvz. nepilnamečiai teisėtvarkos pažeidėjai pasirenka laisvalaikio praleidimo būdus, iš jų ir socialiai nepriimtinius, ne pagal savo asmeninius norus, o tokius būdus, kokius pasirenka artimiausia aplinka, draugų kompanija⁷³.

- Mokyklos įtaka:

Mokyklos auklėjamoji – švietėjiška veikla taip pat priskiriama prie mikroaplinkos poveikio. Nepilnametis didžiąją laiko dalį praleidžia mokykloje. Čia sprendžiamas vaiko sėkmės ir prestižo klausimas, nes vaiko sėkmė siejama su jo akademiniais laimėjimais. Tačiau mokykloje vyraujanti gabių ir gerų mokinių skatinimo bei blogų menkinimo tendencija tik pablogina problemų turinčių vaikų padėtį, dar labiau didina jų problemas. Vaikai į mokyklą ateina iš skirtingų šeimų, jų pasirengimas ir gabumai yra nevienodi. Taip pat vaiko mokymosi sėkmė, jo noras ar nenoras lankyti mokyklą priklauso ir nuo pedagogo sugebėjimo bendrauti su mokiniu, perteikti jam patirtį ir žinias. Dažnai klasėje atsiranda keletas vaikų, kuriems mokytis sekasi sunkiau nei kitiems bendraklasiams. Tokių vaikų atžvilgiu tiek iš pedagogų, tiek iš bendraklasių pusės formuojasi neigiamas požiūris į juos, kiti vaikai vengia su jais bendrauti, draugauti. Vyksta vadinamas „etikečių kljavimo“ procesas. Tokie vaikai iš tikrųjų pradeda laikyti save kitokiais, blogesniais nei kiti, ir pradeda elgtis taip, kad pateisintų jiems primestą „blogiuko“ įvaizdį. Jiems tampa nebesvarbūs pedagogų ir bendraklasių vertinami dalykai, vietoje to formuojasi tam tikra antivertybių sistema. Tokiu būdu mokykloje susiklosto palankios sąlygos tam tikrai vaikų grupei vystytis nepalankia linkme. Mokykloje svarbu organizuoti ugdymo procesą taip, kad jis remtųsi mokytojų požiūriu į mokinius (ypač į nepažangius). Jei mokinys patiria pažeminimą, pedagogų priekaištus, jis ir pats save gali pradėti blogiau vertinti bei pasukti nusikalstamumo keliu⁷⁴.

⁷² Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija. Situacijos analizė ir metodinės rekomendacijos. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Vilnius. 2000. P. 160

⁷³ Бурлаков В.Н., Кропачев Н.М. Криминология. Санкт-Петербург, 2002. С. 325

⁷⁴ Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002. P.94

Du svarbiausi veiksniai, turintys įtakos vaikų elgesio formavimuisi, yra 1) sėkmės ir pripažinimo išgyvenimas bei 2) vertingi emociniai ryšiai. Deja, jie nėra tinkamai koordinuojami Lietuvos mokykloje. Sėkmės ir pripažinimo išgyvenimą apsunkina pagarbos vaiko nuomonei trūkumas, o emociškai nesaugi ir meilės bei rūpesčio stokojanti aplinka neskatina užmegzti vertingų emocinių ryšių. Kitaip tariant, mokyklos aplinka palanki formuoti asocialiam vaikų, ypač iš probleminių šeimų, elgesiui.⁷⁵

Pagrindiniai su mokykla siejami kriminogeniniai veiksniai – tai mokyklos ir klasės, kurią lanko vaikas, ypatumai. Bloga mokykla, sistemingas pamokų praleidimas, neigiamas mokinio požiūris į mokyklą ir mokymąsi – visa tai patikimai prognozuoja mokinių nusikaltimus.

Svarbūs kriminogeniniai mokykliniai veiksniai taip pat yra nusikaltimo riziką keliantys mokinio asmenybės bruožai, kurie dažniausiai išryškėja mokykloje ir daro stiprų poveikį jo mokymuisi ir drausmingumui. Jei mokykla sugeba laiku pastebėti šiuos kriminogeninius reiškinius ir tinkamai reaguoti, toks asmenybės kriminogeninis vystymasis gali būti sustabdytas. Mokyklos nesugebėjimas tai padaryti – vienas svarbiausių kriminogeninių veiksnių⁷⁶.

Didžiausias mokytojo pašaukimas yra išmokyti vaikus gerbti vienas kitą, suprasti ir gerbti kitus žmones, išmokyti gyventi kartu, užjausti, suprasti ir kartu spręsti iškilančias problemas⁷⁷.

- Žiniasklaidos įtaka:

Spauda, radijas ir televizija tiek įprastame, tiek ir elektroniniame formate pasiekia itin plačią ir įvairialypę auditoriją. Žiniasklaida daro didelę įtaką mūsų visuomenei, žinoma, ir vaikams, perimdama vaidmenį, priklausančius išimtinai šeimai, mokyklai, dažnai nulemia vaiko vertybes, jo pasirinkimus ir elgesio tipus. Smurto vaizdų ir smurtinio elgesio demonstravimas tam tikromis žiniasklaidos priemonėmis arba nepilnamečiams skirti vaizdo žaidimai formuoja tokių jaunų žmonių vertybių sistemą, kurioje prievarta laikoma normaliu dalyku⁷⁸.

Ypač televizija turi labai didelį poveikį asmenybės socializacijai. Vaikai labiau pasiduoda televizijos laidų įtaigai, nes dar neturi stabilios vertybių sistemos. Agresyvaus turinio filmų žiūrėjimas (ypač pakartotinis) skatina vaikų agresyvumo didėjimą. Jeigu vaikas dažnai mato, kaip jo mėgstamas filmų herojus naudoja agresiją ir smurtą tam, kad pasiektų savo tikslą,

⁷⁵ Jonynienė V. Ž. Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokykloje// Mokslo darbai. 2002, Nr.2 (2). P. 35

⁷⁶ Justickis V. Kriminologija II dalis. Vilnius: MRU, 2004. P. 234

⁷⁷ Kvieskienė G. Prievartos prevencija (pedagoginiai aspektai). Socialinis ugdymas II. Vilnius. 1999. P.45

⁷⁸ Europos Sąjungos oficialus leidinys//Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos. Kovos su nepilnamečių nusikalstamumu būdai ir nepilnamečių justicijos sistemos vaidmuo Europos Sąjungoje. 2006-05-09. P110. Prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:110:0075:0082:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2006-06-18

vaikui gali susidaryti nuomonė, kad agresijos panaudojimas yra vienas iš veiksmingiausių ir patikimiausių būdų problemai išspręsti.

Kaip nurodyta Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaitoje jų įstaigoje nemažėja skundų dėl Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo ir Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų pažeidimų. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga 2005 metais atliko 14 tyrimų dėl Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo reikalavimų pažeidimo⁷⁹.

Žiniasklaida pirmiausia turi skleisti teigiamą informaciją, kuri kuo plačiau ugdytų vaiko asmenybę, talentus, pagarbą žmogaus teisėms ir rengtų vaiką savarankiškam gyvenimui.

Kriminologijoje išskiriamos kelios teorijos, aiškinančios žiniasklaidoje vaizduojamo smurto poveikį vaiko elgesiui⁸⁰:

- stimuliacijos teorija, pagal kurią žiniasklaidoje matomo smurto perėmimas skatina asmeninį agresyvumą ir griauinantį veikimą, pvz., siekiant asmeninių tikslų;
- habitualizacijos teorija, pagal kurią nuolatinis brutalių scenų žiūrėjimas veda prie jausminio atbukimo ir pripratimo prie kasdienio smurto, galiausiai skatina nuostatą veikti naudojant prievartą, kai įgyvendinami asmeniniai interesai;
- katarsio teorija, pagal kurią matomas smurtas redukuoja asmeninį smurtą, t. y. malšina poreikį smurtauti.

Pirmoji teorija akcentuoja veikimo modelių konkrečiose situacijose perėmimą, o antroji – pripratimą prie smurtinio elgesio. Trečioji akcentuoja visiškai priešingus dalykus nei pirmosios dvi.

Apžvelgiau veiksnių, sąlygojančių nepilnamečių deviantinį elgesį ir kitus teisės pažeidimus, teorinę dalį. Norėdama išsiaiškinti, kaip tai pasireiškia praktikoje, išanalizavau Jonavos r. policijos komisariato rizikos grupės vaikų informacinę apskaitą per 2000-2005 metus.

Vaikų įtraukimo į rizikos grupės vaikų informacinę apskaitą pagrindai yra numatyti Nepilnamečių reikalų policijos pareigūno tarnybinės veiklos instrukcijoje, patvirtintoje 2001 m. gegužės mėn. 10 d. Lietuvos policijos generalinis komisaras įsakymu Nr. 194.⁸¹ 2005 m. kovo 29 d. Lietuvos policijos generalinis komisaras įsakymu Nr.5-V-208 patvirtino naują Nepilnamečių reikalų policijos pareigūno tarnybinės veiklos instrukciją. Rizikos vaikų grupės apskaitą pakeitė policiją dominančių vaikų apskaita. Faktiškai pasikeitė tik pavadinimas, o

⁷⁹ Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/VTAKI%20ataskaita-Teikimas%20LRS.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-09-04

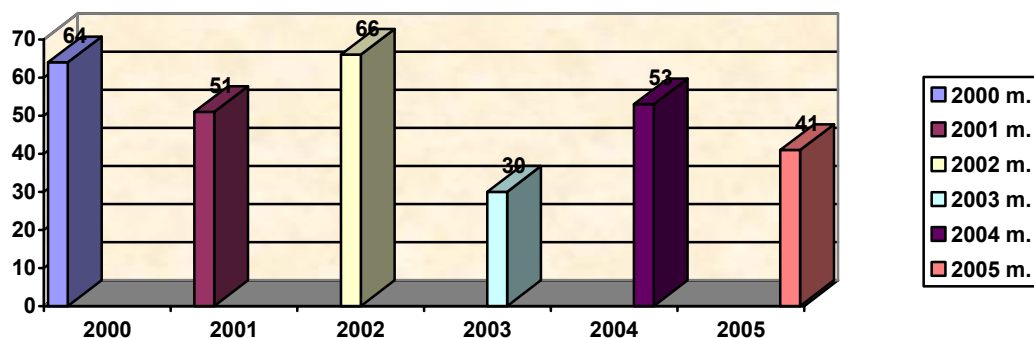
⁸⁰ Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija//Situacijos analizė ir metodinės rekomendacijos. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Vilnius. 2000. P. 174

⁸¹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2001 m. gegužės 10 d. įsakymas Nr. 194 „Dėl nepilnamečių reikalų policijos pareigūno tarnybinės veiklos instrukcijos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2001, Nr. 41-1445.

įrašymo pagrindai liko beveik tie patys kaip ir rizikos vaikų grupės (tik BK straipsniai atitinka Naująjį BK, įsigaliojusį 2003-05-01 d.).

2000 metais Jonavos r. policijos komisariato rizikos vaikų grupės informacinėje apskaitoje buvo 64 nepilnamečiai, 2001 m. – 51, 2002 m. – 66, 2003 m. – 30, 2004 m. – 53, 2005 metais – 41.

25 pav. Jonavos r. PK rizikos vaikų grupės apskaitoje esančių nepilnamečių skaičius

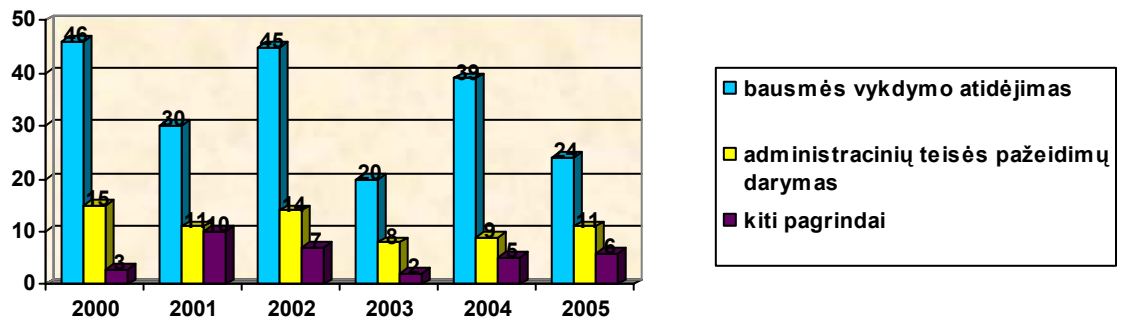

Visiems šiems vaikams Jonavos r. policijos komisariate buvo užvestos rizikos grupės informacinės kortelės, kuriose, be vaiko anketinių duomenų, taip pat yra duomenys apie vaiko tėvus (ar vaikas gyvena pilnoje šeimoje, ar su vienu iš tėvų), kokioje mokymo įstaigoje mokosi (jei nesimoko ir nedirba, tai dėl kokių priežasčių), pagrindas priskirti vaiką rizikos grupei. Prieš įsigaliojant naujai Nepilnamečių reikalų policijos pareigūno tarnybinės veiklos instrukcijai, nepilnamečiai, kurių atžvilgiu baudmės vykdymas buvo atidėtas, buvo įrašomi į policijos profilaktinę įskaitą. Tokių vaikų priežiūrą vykdė ir jų elgesį kontroliavo policijos pareigūnai. Vėliau šią funkciją perėmė vykdyti regioninės pataisos inspekcijos pareigūnai.

Į rizikos vaikų grupės apskaitą nepilnamečiai dažniausiai buvo įrašomi už įvairių administracinių teisės pažeidimų padarymą ir tie, kuriems baudmės vykdymas buvo atidėtas. 2000 metais į rizikos vaikų grupės apskaitą už įvairių administracinių teisės pažeidimų padarymą (dažniausiai už smulkųjų svetimo turto pagrobimą ir alkoholinių gėrimų vartojimą) buvo įrašyta 15 nepilnamečių, 2001 m. – 11 nepilnamečių, 2002 m. – 14, 2003 m. – 8, 2004 m. – 9, 2005 m. – 11. 2000 metais į Jonavos r. policijos komisariato rizikos vaikų grupės apskaitą buvo įrašyti 46 nepilnamečiai, kuriems baudmės vykdymas buvo atidėtas, vadovaujantis LR BK 47¹ str. (galiojo senasis Baudžiamasis kodeksas⁸², patvirtintas 1961 m. birželio 26 d. įstatymu (Žin., 1961, Nr.18-142), su pakeitimais ir papildymais iki 2003 m. gegužės 1 d.). Įsigaliojus naujajam BK, baudmės vykdymas atidedamas, vadovaujantis LR BK 92 str.). Atitinkamai – 2001 m. – 30, 2002 m. – 45, 2003 m. – 20, 2004 m. – 39 ir 2005 metais – 24.

⁸² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios. 1961, Nr.18-142.

26 pav. Jonavos r. PK rizikos grupės apskaitoje esančių nepilnamečių įrašymo pagrindai

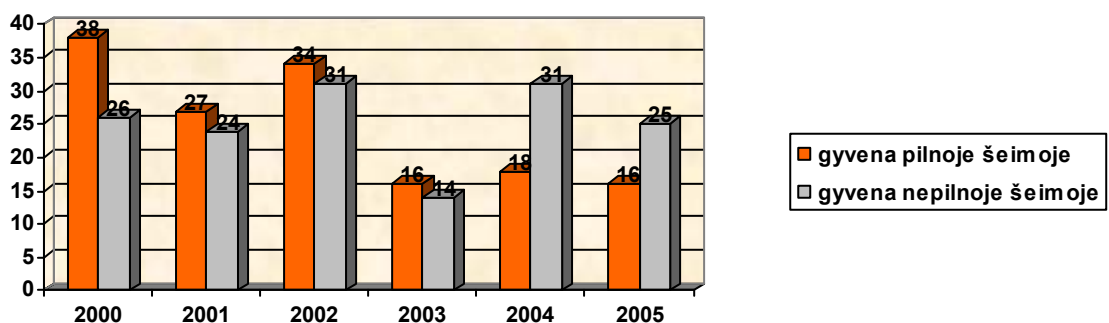

Išanalizavus duomenis apie nepilnamečius, įrašytus Jonavos r. PK rizikos grupės apskaitą, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, nustatyta, kad trečdalis įrašytų vaikų, prieš įvykdydami nusikalstamą veiką, jau buvo padarę po vieną ar kelis administracinius teisės pažeidimus. Tačiau jų ar jų tėvų atžvilgiu taikytos poveikio priemonės buvo neefektyvios.

Dalis nepilnamečių, kurie pakartotinai darė įvairius teisės pažeidimus, būdami iki 14 metų amžiaus, vėliau, sulaukę amžiaus, kuriam esant galima baudžiamoji atsakomybė, toliau tęsė priešingą teisei veiką. 2005 metais baudžiamojon atsakomybėn buvo patraukti 6 nepilnamečiai, kurie prieš tai buvo įrašyti į rizikos vaikų grupės apskaitą už įvairių teisės pažeidimų padarymą (tuo metu jie buvo iki 14 metų amžiaus), 2004 metais tokių vaikų buvo 8, 2003 m. – 5, 2002 m. – 13, 2001 m. – 7, 2000 m. - 11.

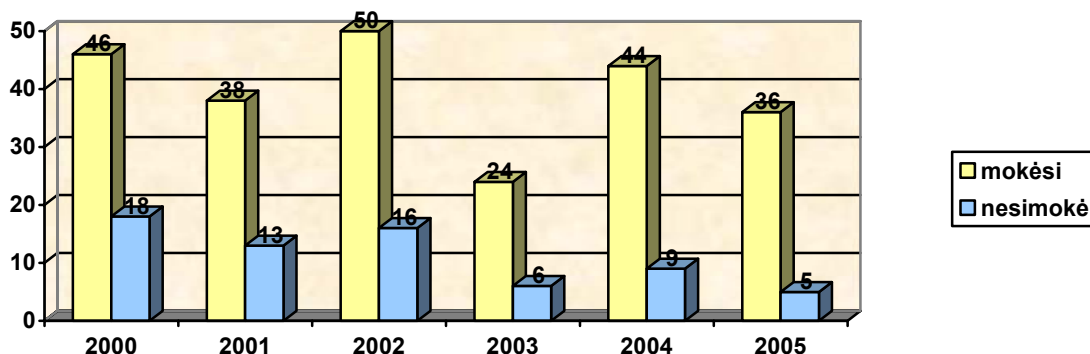
Didėja skaičius rizikos grupės apskaitoje esančių vaikų iš nepilnų šeimų: 2000 metais iš 64 rizikos grupės apskaitoje esančių vaikų 26 gyveno nepilnoje šeimoje, 2001 m. iš 51 vaiko 24 gyveno nepilnoje šeimoje, 2002 m. iš 66 vaikų 31 gyveno nepilnoje šeimoje, 2003 m. iš 30 vaikų 14 gyveno nepilnoje šeimoje. Jei 2000-2003 metais vaikų iš nepilnų šeimų, esančių Jonavos r. PK rizikos grupės apskaitoje, buvo apie 45 procentus, tai 2004 ir 2005 metais, vaikų iš nepilnų šeimų skaičius žymiai šoktelėjo: 2004 m. iš 53 nepilnamečių tik 18 gyveno pilnoje šeimoje, 2005 m. iš 41 nepilnamečių 16 gyveno pilnoje šeimoje.

27 pav. Jonavos r. PK rizikos grupės apskaitoje esantys nepilnamečiai, gyvenantys nepilnoje šeimoje

Nepilnamečių, esančių Jonavos r. PK rizikos grupės apskaitoje, niekur nesimokančių, skaičius kasmet mažėja: 2000 metais mokėsi įvairiose mokymo įstaigose 46 nepilnamečiai, niekur nesimokė 18. Atitinkamai 2001 m. mokėsi 38 nepilnamečiai, 13 nesimokė, 2002 m. mokėsi 50, nesimokė 16, 2003 m. mokėsi 24, nesimokė 6, 2004 m. mokėsi 44, nesimokė 9, 2005 m. mokėsi 36, nesimokė 5. Per šį laikotarpį į rizikos grupės apskaitą nebuvo įrašytas nė vienas dirbantis nepilnametis.

28 pav. Jonavos r. PK rizikos grupės apskaitoje esančių nepilnamečių užimtumas

2000-2003 m. į rizikos vaikų grupės apskaitą nebuvo įrašytas nė vienas nepilnametis už mokyklos nelankymą, o 2004 m. įrašyti 2 vaikai, 2005 m. – 5 vaikai. Švietimą reglamentuojantys valstybės teisės aktai tik abstrakčiai apibrėžia, kas yra mokyklos nelankantis ar blogai lankantis mokinys. Todėl mokyklose yra tam tikra įvairovė įvardijant mokinį kaip nelankantį ar blogai lankantį mokyklą⁸³.

2006 m. vasario – kovo mėnesiais Kauno apskrities viršininko administracijos Valstybinės švietimo priežiūros tarnybos darbuotojai tikrino, kaip Jonavos rajono savivaldybė užtikrina vaikų iki 16 metų privalomojo mokymo apskaitą ir nelankančių vaikų sugrąžinimą į mokyklas 2005 – 2006 metais. Nesant valstybės lygmenyje susitarimo dėl blogai lankančio mokinio sąvokos, Valstybinės švietimo priežiūros tarnybos specialistai, rinkdami duomenis apie nelankančius ir blogai mokyklą lankančius mokinius, laikėsi nuostatos, kad mokinys, praleidęs per trimestrą ar pusmetį 50 pamokų be pateisinamos priežasties, laikomas blogai lankančiu mokyklą. Jonavos rajono bendrojo lavinimo mokyklose 243 mokiniai blogai lankė mokyklą pirmą trimestrą ar pusmetį. Tai sudaro 3,1 proc. nuo bendro mokinių skaičiaus. Jonavos rajono savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklų sąrašuose yra įrašyti 5 mokiniai, kurie visiškai nelanko mokyklos.⁸⁴

⁸³ Pažyma dėl privalomojo mokymo užtikrinimo savivaldybėse 2006-06-01 Nr. OR1-16(5.1-24). Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pazymos/paz_del_priv_mok_uztikrinimo.doc; prisijungimo laikas: 2006-07-22.

⁸⁴ Informacija dėl privalomojo mokymo užtikrinimo Jonavos rajono savivaldybėje. 2006. Prieiga per internetą: http://www.kaunas.aps.lt/prieziura/privalomas_mokymas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-22

Apibendrinant, galima išskirti šiuos veiksnius, lemiančius nepilnamečių deviantinį elgesį: 1) Biologiniai veiksniai – nepalankūs fiziologiniai bei anatomiciniai paauglio organizmo pokyčiai. 2) Psichologiniai veiksniai – įvairių psichopatologijų ar tam tikrų charakterio bruožų akcentuacijų buvimas. 3) Socialiniai – pedagoginiai veiksniai (bendraamžių, mokyklos, žiniasklaidos įtaka).

Išanalizavus Jonavos r. policijos komisariato rizikos grupės vaikų informacinę apskaitą per 2000-2005 metus, matyti, kad į šią apskaitą nepilnamečiai dažniausiai buvo įrašomi už įvairių administracinių teisės pažeidimų padarymą ir tie, kuriems bausmės vykdymas buvo atidėtas (senas LR BK 47¹ str. ir naujas LR BK 92 str.). 2004 ir 2005 metais į rizikos grupės vaikų apskaitą taip pat buvo įrašyti ir mokyklos nelankantys vaikai.

Trečdalis įrašytų vaikų, prieš įvykdydami nusikalstamą veiką, jau buvo padarę po vieną ar kelis administracinius teisės pažeidimus. Tačiau jų ar jų tėvų atžvilgiu taikytos poveikio priemonės buvo neveiksmingos.

Asocialus, delinkventinis vaikų elgesys, išryškėjęs ankstyvame amžiuje, gali sukelti rimtų elgesio problemų ir turėti sunkesnių padarinių vėlyvame amžiuje, t. y. vaikai ir toliau bus linkę nusikalsti. Išanalizavus Jonavos r. PK rizikos grupės vaikų apskaitą nustatyta, kad dalis nepilnamečių, kurie pakartotinai darė įvairius teisės pažeidimus, būdami iki 14 metų amžiaus, vėliau, sulaukę amžiaus, kuriam esant galima baudžiamoji atsakomybė, toliau tęsė priešingą teisei veiką.

Didėja skaičius Jonavos r. PK rizikos grupės apskaitoje esančių vaikų iš nepilnų šeimų: 2000-2003 metais vaikų iš nepilnų šeimų apskaitoje buvo apie 45 procentus, tai 2004 ir 2005 metais, vaikų iš nepilnų šeimų skaičius žymiai šoktelėjo: 2004 m. iš 53 nepilnamečių tik 18 gyveno pilnoje šeimoje, 2005 m. iš 41 nepilnamečių 16 gyveno pilnoje šeimoje. Išsiskyrusių tėvų vaikams, palyginus su pilnų šeimų vaikais, būdingas aukštesnis priešiško, agresijos ir nerimo lygis. Be tėvo užaugę vaikai neretai būna mažiau socializuoti, labiau pasiduoda bendraamžių grupės įtakai, įvykdo teisės pažeidimus.

Niekur nesimokančių nepilnamečių, esančių Jonavos r. PK rizikos grupės apskaitoje, skaičius kasmet mažėja. Tačiau praktikoje dažni atvejai, kai Jonavos r. PK rizikos grupės apskaitoje esantis nepilnametis įvardijamas, kaip tam tikros mokyklos mokinys, nes jis yra įrašytas į tos mokyklos mokinių apskaitą, tačiau faktiškai jos nelanko. Mokyklos nelankymo priežastys yra įvairios. Jeigu mokinys praleidžia pamokas ir jam nesiseka mokytis, mokykloje jam netrukus užklijuojama etiketė, jis sulaukia socialinio pasmerkimo, o tai neretai būna tiesiausias kelias į asocialų elgesį arba nusikalstamą veiką.

III. MOKYKLŲ IR POLICIJOS BENDRADARBIAVIMO, VYKDANT NEPILNAMEČIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ PREVENCIJĄ, PROBLEMATIKA JONAVOS MIESTE IR RAJONE

3.1 Mokyklos vaidmuo nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos srityje

Mokykla užima išskirtinę vietą nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos veikloje. Tokį jos išskirtinumą nulemia daugelis priežasčių. Profesorius V. Justickis išskiria šias priežastis:⁸⁵

1) Mokykloje mokosi daug nepilnamečių būtent tokio amžiaus, kai deviantinio ir nusikalstamo elgesio rizika greitai didėja. Dauguma įvairius teisės pažeidimus įvykdančių nepilnamečių yra įvairių mokymo įstaigų mokiniai. Mokykla yra ta vieta, kur patogiausia šiuos nepilnamečius surinkti ir su jais dirbti.

2) Darbas su mokiniais, jų asmenybės vystymasis yra vienas svarbiausių mokyklos uždavinių. Nė viena kita institucija neturi tiek galimybių paveikti savo mokinių vystymąsi, sustabdyti nepalankių bruožų atsiradimą. Taip yra todėl, kad mokykloje dirba profesionalūs pedagogai, kurių dauguma turi reikiamą pedagoginį pasirengimą, pedagogikos ir psichologijos žinių bei darbo su jaunimu patirties. Būtent mokykloje dažnai pastebimos elgesio sutrikimų ir vystymosi problemos, skatinančios vaikus pažeisti socialines normas, nusikalsti.

3) Mokykla palaiko unikalius ryšius su gyventojais. Mokykloje besimokantys vaikai atstovauja visiems socialiniams visuomenės sluoksniams. Vienoje klasėje mokosi vaikai ir iš vargingų, ir iš turtingų šeimų, neraštingų ir išsilavinusių tėvų. Juos vienija tai, kad jie gyvena bendruomenės teritorijoje, jų vaikai lanko tą pačią mokyklą. Daugelis jų suinteresuoti spręsti su bendruomenės gyventojais susijusias problemas.

4) Mokyklai tenka savotiško skydo nuo neigiamų, kriminogeninių veiksnių vaidmuo. Kai į mokyklą ateina vaikas iš asocialios, girtaujančios šeimos, jis atsineša ir tokios šeimos požiūrį į gyvenimą. Ir būtent mokykloje jis gali ir turi suvokti, kad galima gyventi ir galvoti kitaip negu jo šeima.

Mokykloje vykdomos įvairios su teisės pažeidimų prevencija susijusios priemonės:

- Individualioji prevencija – individualus darbas su probleminį elgesį turinčiais mokiniais;
- Grupinis darbas – dirbama su probleminių mokinių grupe;
- Prevencijos priemonės nukreiptos į visą mokyklos kontingentą – darbas su konkrečia klase ar darbas visos mokyklos mastu.

⁸⁵ Justickis V. Kriminologija. II dalis. Vilnius: MRU, 2004. p. 232-234

Iš tiriamojo darbo rezultatų analizės matyti, kad, pedagogų nuomone, jų mokykloje įvairių problemų prevencinė veikla dažniausiai vykdoma organizuojant individualius pokalbius. Taip manančių buvo 77 procentai pedagogų. Šiuo klausimu mokinių nuomonė iš esmės skyrėsi. Daugiau kaip pusė mokinių (60 proc.) nurodė, kad dažniausiai jų mokykloje prevencinė veikla vykdoma įrengiant įvairius informacinius standus.(priedas Nr. 3 – 2,3 pav.).

Pagal turinį skiriamos šios prevencinės veiklos formos:⁸⁶

- *verbalinė (žodinė) informacija* – tai paskaitos prevencijos tema, pokalbiai su mokiniais, konsultacijos prevencijos temomis, susitikimai su policijos ir kitais teisėsaugos institucijų pareigūnais ir pan.;
- *diskusijos* – mokiniai aptaria svarbias nusikaltimų prevencijai temas;
- *mokymas* – ugdomi prevenciniu požiūriu svarbūs įgūdžiai: sugebėjimas atsispirti bendraamžių grupės spaudimui daryti įvairius teisės pažeidimus;
- *kontrolė* – nesugebančio pakankamai valdyti savo veiksmų mokinio elgesio sustiprintas kontroliavimas;
- *skatinimas ir baudimas* – sukurama skatinimo už elgesį, mažinantį nusikaltimų riziką, ir nuobaudų už elgesį, didinantį tokią riziką, sistema.

Šias paminėtas prevencinės veiklos formas galima apibūdinti, kaip tiesioginį poveikį mokiniui, kaip mokyklinės prevencijos priemonę. Individualiomis poveikio priemonėmis siekiama tiesiogiai padaryti prevencinį poveikį mokiniui: pakeisti jo įsitikinimus, tobulinti žinias, ugdyti tam tikrus sugebėjimus. Prie tokių priemonių priklauso ir švietimas. Mokinys neturi tam tikrų žinių, o paskaita ar kitokia švietimo priemonė suteikia jam tokių žinių. Prevencinis poveikis šiuo atveju pasireiškia tuo, kad gavęs naujų žinių vaikas susimąstytų, ar verta daryti nusikaltimą.

Tačiau šiais atvejais stengiamasi pakeisti paties vaiko asmenybę, o ne jį supančią aplinką. Todėl kalbėti apie tokių prevencinės veiklos formų taikymo veiksmingumą sunku. Dėl šios priežasties savo tiriamajame darbe numatydama tikslą - *išsiaiškinti, kokia policijos veikla, bendradarbiaujant su mokyklomis, turėtų būti vykdoma nepilnamečių teisės pažeidimų srityje, siekiau nustatyti nepilnamečių prevencijos veiksmingumą ir efektyvumą.*

3.1.1 Prevencinės veiklos organizatoriai mokykloje

2004 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras įsakymu Nr. ĮSAK-1462 „Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų

⁸⁶ Justickis V. Kriminologija. II dalis. Vilnius: MRU 2004. p. 235

vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos“⁸⁷, siekiant užtikrinti saugią ir sveiką aplinką mokyklos bendruomenei bei sudaryti tinkamas sąlygas vaiko gerovei ir švietimo veiksmingumui, nustatė prevencinės veiklos organizavimo kryptis **mokyklų vadovams**:

- sudaryti mokyklose prevencinio darbo grupes, kurios organizuotų teisės pažeidimų prevenciją, vertintų padėtį ir kasmet iki spalio 10 d. parengtų veiksmų planą einamiesiems mokslo metams mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto, nusikalstamumo prevencijos, mokinių užimtumo klausimais;
- prireikus sudaryti sutartis su institucijomis, dirbančiomis prevencinį darbą savivaldybėje, kitose vietovėse dėl pagalbos teikimo mokykloje ar už jos ribų;
- sustiprinti Tabako kontrolės įstatymo, Alkoholio kontrolės įstatymo, Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo laikymąsi mokyklose, kad mokiniai, pedagogai ir kiti asmenys nevartotų ir neplatintų tabako, alkoholio, narkotinių bei psichotropinių medžiagų;
- sudaryti sąlygas mokinių atostogų metu naudotis mokyklų baze vietos bendruomenės vaikams, ypatingą dėmesį skiriant probleminių ir socialiai remtinų šeimų vaikams.

Taip pat nustatė **savivaldybių administracijoms**:

- sudaryti savivaldybėse prevencinio darbo koordinavimo grupes įtraukiant policijos, Vaiko teisių apsaugos tarnybos, socialinės, švietimo ir sveikatos priežiūros bei kitų institucijų, dalyvaujančių prevencinėje veikloje atstovus bei įgyvendinti priemones, kurios padėtų užtikrinti vaiko teisę į mokslą ir sugrąžintų į mokyklą jos nelankančius vaikus;
- teikti paramą prevenciniam darbui organizuoti mokyklose bei numatyti bendradarbiavimo priemones kartu su policijos, sveikatos priežiūros, vaiko teisių apsaugos, pedagoginėmis, psichologinėmis tarnybomis, įtraukiant verslo atstovus, konfesines ir vietos bendruomenes, nevyriausybinės organizacijas, mokinių tėvus, politikus, visuomenės veikėjus.

Šioms kryptims įgyvendinti bei siekiant stiprinti kovą su narkomanijos, alkoholizmo ir kitų žalingų įpročių plitimu bei organizuojant prevencinį darbą mokyklose su vaikais, tėvais ir institucijomis, užtikrinančiomis vaikų teises, saugumą ir socialines garantijas ypač neformalioje mokyklos veikloje, nuo 2001 m. rugsėjo 1 d. švietimo įstaigose įsteigti socialinių pedagogų etatai. **Socialinis pedagogas** – vaiko socialinis asistentas, jo gerovės advokatas. Tai asmuo įgijęs

⁸⁷ Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. rugsėjo 17 d. įsakymas Nr. ISAK-1462 „Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 145-5281.

socialinio pedagogo pasirengimą ir yra pasirengęs dirbti socialinėse institucijose, atliekančiose ugdymo funkcijas ir sugebantis vykdyti socializacijos, ankstyvosios prevencijos, pagalbos prevencijos ir socialinės rehabilitacijos programas.⁸⁸

Socialinių pedagogų profesinės veiklos tikslas - laiku pastebėti, įvertinti ir spręsti vaikų bei paauglių mokyklos nelankymo, nesimokymo, netinkamo elgesio, bendravimo ir kitas problemas.

Jonavos mieste ir rajone yra šios bendrojo lavinimo mokyklos: viena gimnazija, keturios vidurinės mokyklos, dvylika pagrindinių mokyklų, dešimt pradinių mokyklų. 2005/2006 mokslo metų pradžioje Jonavos bendrojo lavinimo mokyklose mokėsi 8176 mokiniai⁸⁹.

Nuo 2003 metų visose Jonavos miesto bendrojo lavinimo mokyklose dirba socialinės pedagogės. Prieš įsteigdami socialinių pedagogų etatus mokyklose, direktoriaus pavaduotojai ugdymui, be pagrindinių atliekamų funkcijų – ugdymo planavimo ir organizavimo mokykloje, - taip pat atliko ir tas funkcijas, kurios dabar yra priskirtos socialiniams pedagogams.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. 1667 patvirtintoje socialinio pedagogo pareiginėje instrukcijoje įtvirtintas socialinio pedagogo veiklos turinys⁹⁰. Paminėsiu keletą iš jų:

- dirba su asmeniu (individualus darbas) – vaiku, tėvais ar teisėtais vaiko atstovais, pedagogais ir kitais švietimo įstaigoje dirbančiais specialistais;
- vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais (pagrindinių vaiko reikmių tenkinimo, saugumo užtikrinimo), dirba su vaikais, priklausomais nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, patiriančiais seksualinį ir fizinį išnaudojimą, vykdo saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocinių ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas;
- padeda tėvams ar teisėtiems vaiko atstovams ugdyti savo vaiką, suprasti jo socialinius ir psichologinius poreikius, jų tenkinimo svarbą;
- kartu su įstaigos personalu, visuomeninėmis organizacijomis ir socialiniais partneriais iš kitų institucijų atlieka šviečiamąjį-informacinį darbą.

⁸⁸ Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius. 2004. p. 51. Prieiga per internetą: http://www.vpu.lt/socpedagogika/file/G_Kvieskiene_Socializacija_ir_vaiko_gerove.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-22.

⁸⁹ Jonavos rajono savivaldybės mero ataskaita už 2005-04-01 – 2006-03-31. Prieiga per internetą: <http://www.jonava.lt/file.php?Filename=TS>; - 2006-04-27 - 1TS-76.doc; prisijungimo laikas: 2006-05-14.

⁹⁰ Švietimo ir mokslo ministro 2001 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. 1667 „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 24-896.

Mokyklose pradėjus dirbti socialiniam pedagogui, auklėjamas ir organizacinis darbas įgavo sistemingą pobūdį; atsirado žmogus, kuris gali nuosekliai ir nuolat išsiginčyti mokiniams išskylančias problemas.

Mokyklų socialinės pedagogės, ieškomos būdų, kaip suaktyvinti prevencinį darbą su rizikos grupės mokiniais, ėmėsi įvairių priemonių. Socialinės pedagogės kartu su nepilnamečių reikalų specialistėmis, kurios atstovauja policijos interesams mokyklos prevencinėje veikloje, dirbo individualų darbą su rizikos grupės mokiniais, lankydavosi tokių vaikų šeimoje, bendravo su tėvais, aiškinosi vaiko netinkamo elgesio priežastis, bendrai ieškojo būdų, kaip padėti šeimai ir vaikui. Jeronimo Ralio vidurinėje mokykloje (didžiausioje Jonavos rajone) socialinės pedagogės iniciatyva 2003 m. spalio mėnesį buvo paruošti prevencinės kontrolės ir pagalbos komisijos, rizikos grupės mokiniams, nuostatai. Į šios komisijos sudėtį įėjo mokyklos socialinė pedagogė, direktoriaus pavaduotoja ugdymui, logopedė, psichologė, visuomenės sveikatos priežiūros specialistė, jaunimo klubo „Naujoji karta“ vadovė, nepilnamečių reikalų specialistė, tėvų atstovai ir du mokinių tarybos nariai. Komisija, atsižvelgdama į klasių vadovų, pedagogų, administracijos atstovų prašymus, svarsto rizikos grupės mokinių elgesį ir jų pokyčius, sistemingai domisi rizikos grupės mokinių gyvenimo ir mokymo sąlygomis.

Trumpai apžvelgsiu, kokia veikla atliekama su rizikos grupės vaikais. Iš pradžių socialinė pedagogė, klasės vadovas mokykloje dirba individualų darbą su tokiu mokiniu. Socialinė pedagogė sudaro rašytinę sutartį su vaiku. Jei mokinys nesilaiko sutartyje numatytų reikalavimų, jo elgesys svarstomas prevencinės kontrolės ir pagalbos komisijoje. Svarstant dalyvauja ir šio mokinio tėvai. Jiems negalint dalyvauti, pranešimas apie priimtą sprendimą vėliau įteikiamas raštu. Komisijos nariai kartu su vaiku ir jo tėvais aiškinasi vaiko netinkamo elgesio priežastis, ieško būdų, kaip padėti vaikui. Mokykla tokį vaiką stengiasi įtraukti į įvairius mokykloje vykstančius prevencinius renginius. Komisijos posėdžio metu sprendimai priimami įvairūs: nuo pastabos ar papeikimo paskyrimo iki surinktos medžiagos perdavimo Jonavos rajono policijos komisariatui, kur sprendžiamas klausimas dėl administracinės nuobaudos tėvams paskyrimo. Kartais komisijos nariai apsiriboja tik pokalbiu su vaiku. Komisijos darbas neapsiriboja vien tik vienokio ar kitokio sprendimo priėmimu. Jei vaiko elgesys nesikeičia, mokyklos socialinė pedagogė, kartu su nepilnamečių reikalų specialistais, Vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojais apsilanko vaiko šeimoje, kur aiškinamasi vaiko netinkamo elgesio priežastys. Jei jos yra psichologinio pobūdžio, tėvams ir vaikui siūloma kreiptis į mokyklos psichologą ar Jonavos mieste esančią Pedagoginę psichologinę tarnybą; jei socialinio pobūdžio, kartu su VTAS ir socialinės rūpybos skyriumi ieškoma būdų, kaip galima būtų padėti šeimai. Dažnai tokioms šeimoms reikia socialinių darbuotojų, kurie padėtų spręsti socialines ir asmenines problemas, pagalbos. Kol kas šios srities specialistų Jonavoje trūksta.

Kaip minėjau, Jonavos J. Ralio vidurinėje mokykloje prevencinės kontrolės ir pagalbos komisija rizikos grupės mokiniams savo veiklą pradėjo 2003 metų spalio mėnesį. Ši mokykla Jonavoje buvo viena iš pirmųjų, kuri į įvairių problemų prevenciją ir sprendimą subūrė grupę įvairių sričių specialistus. Taigi, kaip matome, prevencinis poveikis šioje mokykloje taikomas ne tik vaikui, bet atkreipiamas dėmesys į vaiko socialinę aplinką, tai leidžia manyti, jog prevencinės priemonės bus veiksmingos ir efektyvios.

Tai ne vienintelis komandinio darbo pavyzdys. 2004 metų birželio mėnesį Jonavos pradinėje mokykloje buvo sudaryta socialinės pedagoginės pagalbos teikimo komanda. Ją sudarė socialinis pedagogas, mokytojai, administracijos atstovai, medikas, vaiko teisių apsaugos tarnybos ir policijos nepilnamečių reikalų specialistai. Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo komandos nuostatose nurodytas pagalbos teikimo tikslas – padėti įgyvendinti mokinių teisę į mokslą, užtikrinti veiksmingą mokinių ugdymąsi ir mokymąsi mokykloje bei sudaryti prielaidas pozityviai vaiko socializacijai ir pilietinei brandai. Kiekvienais mokslo metais sudaromas pagalbos teikimo komandos veiklos planas, kuriame numatoma, kokias priemones kiekvienas komandos narys vykdys per mokslo metus. Komandos narių veikla neapsiriboja vien tik individualiais pokalbiais su mokiniais. Nors dažnam pradinukui vien tik pokalbis su policijos pareigūnu ar kitų asmeniu (ne mokyklos bendruomenės nariu), pvz. vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistu, būna veiksmingas. Bendraujant su vaikais siekiama, kad jie ne bijotų policininkų, o išmoktų atsakyti už savo veiksmus, žinotų, kad policijos pareigūnai pasiruošę padėti išspręsti iškilusias problemas, taip pat prisimintų, kad policijos pareigūnai įstatymų nustatytose ribose asmenims, pažeidusiems įstatymus, gali taikyti tam tikras poveikio priemones.

Kaip matome, tokios prevencinės darbo grupės sudarytos ir pradinėse mokyklose. Nuo 2005 metų visose Jonavos miesto ir rajono bendrojo lavinimo mokyklose buvo sudarytos prevencinės darbo grupės, kurių veiklą reglamentuoja 2004 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. ISAK-1462 „Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos“ ir 2004 m. gruodžio 9 d. įsakymas Nr. ISAK-1970 „Dėl prevencinių darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašo patvirtinimo“⁹¹. Paminėsiu keletą šiame įsakyme numatytų darbo grupės funkcijų:

1) rengia prevencinio darbo planus, atlieka situacijos vertinimą ir stebėseną, nagrinėja prevencinio darbo klausimus, aprobuoja mokykloje vykdomus projektus ir įgyvendina teisės

⁹¹ Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 9 d. įsakymas Nr. ISAK-1970 „Dėl prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašo patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 184-6824.

pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, prekybos žmonėmis, nusikalstamumo, ŽIV/AIDS ir kitus prevencinius projektus;

2) vykdo mokyklos bendruomenės švietimą ir vaiko teisių apsaugą, teisės pažeidimų prevenciją ir mokinių užimtumą;

3) organizuoja mokykloje teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, prekybos žmonėmis, nusikalstamumo, ŽIV/AIDS prevenciją ir pagalbos mokiniui, mokytojui ir tėvams (globėjams, rūpintojams) teikimą;

Iš esmės šiame švietimo ministro įsakyme numatytos pagrindinės prevencinių darbo grupių veiklos gairės.

Apie šių prevencinių grupių darbo efektyvumą ir veiksmingumą uždaviau klausimus tyrime dalyvavusiems respondentams. 76 proc. respondentų-pedagogų įvertino prevencinės grupės taikomas poveikio priemones kaip veiksmingas (priedas Nr.3 - 12 pav).

3.1.2 Kiti prevencinės veiklos organizavimo būdai mokykloje

Prie kitų prevencinės veiklos organizavimo būdų mokykloje galima paminėti:

- Prevencija integruojama į mokomųjų dalykų programas (pilietinio ugdymo, etikos, biologijos, chemijos ir kt. pamokas).
- Tėvų švietimas, įtraukimas į mokyklos gyvenimą (įvairios diskusijos, konferencijos, konsultacijos)
- Papildomas ugdymas (mokyklose veikiančios būreliai, klubai, jaunimo organizacijos, vykdomi projektai).

Visos Jonavos miesto ir rajono bendrojo lavinimo mokyklos dalyvauja vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programų konkurse. Mokyklos rašo projektus ir siunčia juos Jonavos rajono savivaldybės administracijos švietimo, kultūros ir sporto skyriui, kur šios programos yra svarstomos ir sprendžiamas klausimas dėl programos finansavimo. Programų koordinatoriai, rašydami projektus, kaip socialinius partnerius neretai pasirenka ir Jonavos rajono policijos komisariatą. Šių programų projektai pateikiami ir nepilnamečių reikalų specialistėms, kurios susipažinusios su programa rašo rekomendacijas dėl programos patvirtinimo.

Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programų savivaldybėse organizavimas vykdomas įgyvendinant Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinę programą, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. kovo 6 d. nutarimu Nr. 197 (Žin.,

1997, Nr. 21-510)⁹² ir įgyvendinant Vaikų ir jaunimo socializacijos programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 209 (Žin., 2004, Nr. 30-995)⁹³. Numatyta, kad atrinkdama programas Koordinavimo grupė teikia prioritetus šioms programoms:

1. tęstinėms bei numatančioms vykdomos veiklos sklaidą;
2. įtraukiančioms socialinius partnerius;
3. turinčioms papildomų finansavimo šaltinių;
4. numatančioms užimti daugiau vaikų.

Kaip matome, tokio prioriteto, kaip veiksmingumas, nėra numatyta. Dažniausiai visos projektų paraiškos, pateiktos svarstymui savivaldybės lygmeniu, yra patenkinamos ir joms skiriama tam tikra pinigų suma (dažniausiai mažesnė už prašomą). Tačiau realiai nustatyti, ar projektas veiksmingas, neįmanoma. Veiksmingumas turi būti tikrinamas tiek prieš įtraukiant prevencijos priemonę į prevencijos programą, tiek vėliau, vykdant projektą, kad būtų galima kontroliuoti jo realų poveikį, laiku atlikti tam tikrus pataisymus. Jeigu projekto veiksmingumas nėra tinkamai patikrintas, tai yra labai maža tikimybė, kad jis vis dėlto atsitiktinai darys teigiamą poveikį. Dauguma tokių nekontroliuojamų prevencijos priemonių neveiksmingos⁹⁴. Kadangi įgyvendinant vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programą pateikiamų projektų veiksmingumas nėra nustatomas, todėl ir realiai nustatyti, ar įgyvendinant projektą buvo padarytas teigiamas poveikis tai problemai, kurios pašalinimui ir prevencijai buvo skirta programa, neįmanoma.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Jonavos miesto ir rajono mokyklose, vykdant nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją, vykdomos įvairios priemonės ir taikomi įvairūs būdai. Šių priemonių įgyvendinimui dažnai pasitelkiami ir policijos pareigūnai. Anksčiau nepilnamečių specialiosios prevencinės veikla mokyklose apsiribodavo formaliu paskaitų skaitymu ar dalyvavimu mokyklos posėdžiuose, kur buvo svarstomas mokinių pamokų lankomumas ar netinkamas elgesys pamokų metu, o per paskutinius trejus metus policijos pareigūnai žymiai daugiau galėjo nuveikti prevencinės veiklos srityje bendradarbiaudami su mokyklomis. Mokyklos santykiai su policija tapo atviresni. Anksčiau neretai pasitaikydavo atveju, kai mokyklos administracija apie mokykloje ar jos prieigose mokinių įvykdytus teisės pažeidimus nepranešdavo policijai. Tai nulemti galėjo daugelis priežasčių: ir nepasitikėjimas policija, ir nenoras, kad įvykis „iškiltų viešumon“, tai galėjo būti ir būdas „atsikratyti“ nepageidaujamu mokiniu, pasiūlant jam savanoriškai palikti mokymosi įstaigą ir pasirinkti kitą mokyklą. Apie

⁹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 197 „Dėl vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos“//Valstybės žinios. 1997, Nr. 121.

⁹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr.209 „Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 30-995.

⁹⁴ Justickis V. Kriminologija II. Vilnius: MRU, 2004. P.273

šiuos įvykius policijos pareigūnai vėliau sužinodavo iš kitų šaltinių. Nors tokių atvejų pasitaiko vis rečiau, tačiau, kaip matyti iš tiriamojo darbo padarytos mokinių ir pedagogų apklausos, tai dar nėra išgyvendinta problema. 39 proc. mokinių ir 9 proc. pedagogų nurodė, kad jiems žinoma atvejų, kai mokyklos administracija apie mokykloje ar jos prieigose mokinių įvykdytus teisės pažeidimus neinformavo policijos pareigūnų (priedas Nr.3 - 11 pav.). Iš atlikto tyrimo matyti, jog, mokinių ir pedagogų nuomone, dažniausiai mokyklos administracija nepranešė policijai apie mokinių įvykdytus teisės pažeidimus mokykloje ar jos prieigose todėl, kad, jų nuomone, mokinys įvykdė nežymų teisės pažeidimą, apie kurį policijos pareigūnams nebūtina pranešti. Daugiau kaip pusė mokinių pažymėjo tą priežastį, kad mokyklos administracija nenorėjo, kad įvykis „iškiltų viešumon“. Be to, beveik trečdalis mokinių nurodė kaip vieną iš priežasčių tai, kad mokyklos administracija nesitikėjo, kad sulauks reikiamos pagalbos iš policijos pareigūnų.

Teigiamai vertintina tai, kad mokiniai ir pedagogai palankiai vertina mokyklose vykdomų prevencinių renginių veiksmingumą. Tyrimo metu nustatyta, kad 98 proc. apklaustų pedagogų ir 96 proc. mokinių, vertindami mokyklose vykdomų prevencinių renginių veiksmingumą, nurodė, kad šių renginių metu jie gauna vertingos informacijos, įgyja naujų žinių (priedas Nr.3 – 7 pav.). Taip pat daugiau kaip pusė apklaustųjų teigiamai vertino policijos pareigūnų vykdomą prevencinę veiklą mokyklose (priedas Nr.3 – 10 pav.)

3.2 Jonavos r. policijos komisariato pareigūnų vaidmuo mokinių teisiniame švietime

Kalbėdama apie prevencinį švietimą, atkreipiau dėmesį į tai, kad suteikimas naujų žinių vaikui, yra, ko gero, vienas stabiliausių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos metodų. Švietimo „filosofija“ labai paprasta ir aiški: niekas nėra pats sau priešas, niekas nenori sau blogo“. Vaikai nežino, kokią žalą jam gali padaryti, pavyzdžiui, narkotinių medžiagų vartojimas. Švietimas jam suteikia tokių žinių. Suteikimas žinių, kurios turėtų apsaugoti nuo nusikaltimų padarymo, ir vadinasi prevenciniu švietimu.⁹⁵

Kalbant apie policijos vaidmenį mokinių teisiniame švietime, norėčiau sugrįžti prie pagrindinių policijos tikslų nepilnamečių nusikalstamumo ir kitų teisės pažeidimų prevencijos srityje. Pakartosiu, kad 2003 metais Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino nacionalinę nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programą⁹⁶, kuri iš esmės apibrėžė *teisės pažeidimų prevencijos* sąvoką – tai poveikio nusikalstamumui priemonė, kuria siekiama užkirsti kelią

⁹⁵ Justickis V., Kriminologija II dalis. Vilnius: MRU, 2004. P. 252

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.

nusikaltimams, nustatant ir pašalinant bendrąsias nusikaltimų priežastis bei sąlygas, taip pat individualiai veikiant asmenis, kurie linkę daryti nusikaltimus ar ateityje gali tapti nusikaltėliais arba nusikaltimų aukomis. Visi policijos padaliniai pagal kompetenciją vykdo prevencinę veiklą, tačiau labiau specializuotas apylinkės inspektorių prevencinis darbas pavestas policijos apylinkės inspektorių padalinių ir nepilnamečių reikalų pareigūnams.

Nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės specialistų veiklą reglamentuoja Viešosios policijos specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos instrukcija, patvirtinta Lietuvos generalinio komisaro 2005-03-29 įsakymu Nr. 5-V-208.⁹⁷ Ši instrukcija numato specialistų tarnybinę veiklą, organizuojant ir vykdant vaikų nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų, smurto prieš vaikus, prostitucijos, narkotikų bei kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevenciją, nepilnamečių įrašymo ir išrašymo iš policijos profilaktinės įskaitos, taip pat darbo su šiais ir policiją dominančiais vaikais, nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų bendradarbiavimo su kitomis policijos tarnybomis ir suinteresuotomis institucijomis tvarką.

Savo veikloje nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymu, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, kitais įstatymais, Prezidento dekretais, Vyriausybės nutarimais ir Ministro Pirmininko potvarkiais, vietos savivaldos institucijų sprendimais, Vidaus reikalų ministerijos ir Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos teisės aktais, kitais teisės aktais ir tarnybinės veiklos instrukcija.

Atsižvelgdamos į paminėtų teisės aktų reikalavimus, Jonavos rajono policijos komisariato nepilnamečių reikalų specialistės organizuoja ir įgyvendina prevencinę veiklą bei vykdo teisinį švietimą.

3.2.1 Nepilnamečių reikalų specialistas – prevencinės veiklos vykdytojas

Jonavos rajono policijos komisariate nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupė yra Prevencijos poskyrio struktūrinis padalinys, kurio pagrindinis tikslas – nuolat rūpintis nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencija ir jų užkardinimu, teikti žmonėms teises ir profesines paslaugas. Prevencijos poskyrį sudaro Apylinkės inspektorių veiklos grupės tyrėjai ir

⁹⁷ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. 5-V-208 „Dėl Viešosios policijos prevencijos padalinio tyrėjo (apylinkės inspektoriaus) ir Viešosios policijos specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos instrukcijų patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2005, Nr. 44-1436.

Nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės specialistai. Pagrindiniai Prevencijos poskyrio uždaviniai yra:

- skirti kuo daugiau dėmesio bendrajai ir individualiajai prevencijai, bendravimui su kaimo ir miesto gyventojais bei vaikais;
- nuolat aiškinti ir mokyti žmones kurti saugią aplinką, kaimynystę, apsaugoti save ir savo turtą;
- plėtoti bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis, įtraukiant visuomenę į nusikaltnių ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, užkardinimą bei jų atskleidimą.
- Sisteminti ir analizuoti nepilnamečių nusikalstamumo būklę Jonavos mieste ir rajone bei šalinti priežastis, skatinančias nusikalstamumo augimą.

Jonavos rajono policijos komisariats nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją vykdo keturios specialistės, kurios dirba teritoriniu principu ir aptarnauja 8 miesto ir 8 kaimo teritorijas. Atsižvelgdamos į veiklos prioritetus ir vadovaudamosi anksčiau paminėtais norminiais aktais, specialistės plėtoja tarpinstitucinį bendradarbiavimą, mokyklose skaito paskaitas, organizuoja prevencinius renginius, dalyvauja mokyklose rengiamuose prevenciniuose renginiuose.

Švietimo ir mokslo ministras ir policijos generalinis komisaras 2003 rugšėjo 23 d. pasirašė bendradarbiavimo sutartį Nr. SUT-619/IN5-69, kuri buvo sudaryta įvertinus sudėtingą moksleivių teisėtvarkos pažeidimų, suaugusiųjų nusikalstamo elgesio prieš vaikus padėtį, nemažą eismo įvykiuose nukentėjusiųjų vaikų skaičių, siekiant neutralizuoti neigiamą socialinės aplinkos įtaką vaikams, ugdant moksleivių teisinę sąmonę ir atsakomybę bei sudarant pozityvias sąlygas vaikų doroviniam, socialiniam ir kultūriniam ugdymui. Jonavos rajono policijos komisariats, siekdamas glaudaus bendradarbiavimo su švietimo ir mokslo įstaigomis, pasirašė bendradarbiavimo sutartis su Jonavos miesto ir rajono bendrojo lavinimo mokyklomis.

Šiomis sutartimis siekiama glaudžiau bendradarbiauti ugdant vaikų teisinę sąmonę ir atsakomybę, analizuoti, įvertinti nusikalstamų veikų, kitų teisės pažeidimų būklę tarp vaikų, prieš vaikus, vykdyti vaikų nusikalstamumo, smurto, narkomanijos prevenciją, tobulinti pedagogų bei policijos darbuotojų kvalifikaciją.

Bendros veiklos **prioritetai:**

- nusikalstamumo, žalingų įpročių prevencija;
- vaikų teisių apsauga;
- smurto prieš vaikus bei seksualinės prievartos užkardimas;
- vaikų užimtumo didinimas plėtojant laisvalaikio užimtumo formų įvairovę;
- pedagoginis, teisinis švietimas;

- tėvų įtraukimas į prevencinę veiklą.

Pagrindinis šių sutarčių tikslas - *teikti abipusę pagalbą, skleisti teises žinias bei vykdyti nusikalstamumo ir teisės pažeidimų prevenciją tarp mokinių.*

Vykdydamos šias sutartis, nepilnamečių reikalų specialistės savo aptarnaujamose mokyklose sudarė vaikų, jų tėvų ar globėjų bei pedagogų priėmimo grafikus. Priėmimo metu vyksta bendravimas su mokiniais ir jų tėvais. Svarstomos vaikų elgesio problemos bei šių problemų priežastys, siekiama rasti problemų sprendimo būdus. Mokyklos specialistės dalyvauja prevencinių darbo grupių posėdžiuose, kuriuose svarstomi vaikai, kurie nuolat pažeidžia viešąją tvarką mokykloje, kurie piktybiškai vengia mokytis. Posėdžiuose dalyvauja ir mokinių tėvai, kurie informuojami apie galimas taikyti poveikio priemones vaikams ir tėvams už tėvų valdžios nepanaudojimą, už nevykdymą pareigos dorai auklėti ir prižiūrėti nepilnamečius vaikus. Tyrimo metu iš 98 apklaustų nepilnamečių 19 nurodė, kad jie buvo svarstomi mokyklos prevencinės grupės posėdžiuose. Atsakydami į šį klausimą kai kurie mokiniai pasirinko po kelis galimus variantus. Mokiniai paminėjo, kad dažniausiai prevencinės grupės posėdžiuose jie buvo svarstomi dėl pamokų praleidimo ir netinkamo elgesio pamokų metu (priedas Nr.3 – 13 pav.).

Be to, nepilnamečių reikalų specialistės apie nepilnamečių įvykdytus teisės pažeidimus raštu informuoja šio nepilnamečio mokymo įstaigą ir Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistus. Su tokiu vaiku ir jo tėvais policijoje vyksta prevencinis individualus pokalbis. Apie vaiko pažeidimą informuotos institucijos savo kompetencijos ribose taip pat atlieka prevencinį darbą. Per 2005 metus Jonavos r. PK nepilnamečių reikalų specialistės apie vaikų įvykdytus įvairius teisės pažeidimus 81 kartą informavo Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistus ir 72 kartus – šių vaikų mokymo įstaigų administraciją.

Siekiant koordinuoti prevencinį darbą, vykdomą švietimo įstaigose bei kitose institucijose, 2005 metais Jonavos rajone buvo sudaryta Jonavos rajono savivaldybės Prevencinio darbo koordinavimo grupė, kurią sudaro 10 asmenų. Grupei vadovauja Jonavos pedagoginės tarnybos direktorė, jos nariai : medicinos darbuotojai, vaiko teisių ir apsaugos tarnybos bei socialinių paslaugų skyriaus vedėjai, Justino Vareikio pagrindinės mokyklos socialinė pedagogė bei Nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės vadovė. Taigi šios grupės tikslai – *koordinuoti rajono mokyklų prevencinio darbo grupių veiklą, siekti rajono vaikų ir paauglių teisių, saugumo ir jų gerovės užtikrinimo.* Prevencinio darbo koordinavimo grupei deleguotos funkcijos :

- Koordinuoti vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos, vaikų vasaros poilsio ir kitų socializacijos konkursų organizavimą ir jų įgyvendinimą savivaldybėje;
- Koordinuoti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir mokyklų darbo grupių veiklą;

- Kaupti ir analizuoti savivaldybės teritorijoje veikiančių mokyklų, kitų įstaigų bei nevyriausybinų organizacijų duomenis ir informaciją teisės pažeidimų, smurto ir kitose srityse;
- Rūpintis prevencinio darbo veiksmingumu.

Įgyvendindamos šios prevencinio darbo koordinavimo grupės nuostatas, Jonavos policijos komisariato specialistės dalyvauja mokyklų darbo grupėse, kurių darbo efektyvumą ir veiksmingumą matome iš mano tiriamojo darbo padarytos apklausos. Jau minėjau, kad net 76 proc. pedagogų nurodė, jog prevencinės darbo grupės veikla yra efektyvi (priedas Nr.3 – 12 pav.).

Plėtodamos prevencinę veiklą, mokyklose specialistės rengia vaikams diskusijas, paskaitas, kurių metu supažindina vaikus su policijos sistema, policijos pareigūnų teisiniu statusu, Jonavos rajono policijos komisariato struktūra bei atskirų tarnybų veiklos uždaviniais ir funkcijomis. Mokiniais organizuojamos pažintinės ekskursijos ir atvirų durų dienos, kurių metu moksleiviai artimiau susipažįsta su operatyvaus valdymo poskyrio (toliau – OVP) veikla, pagrindiniais OVP pareigūnų uždaviniais. Mokiniai supažindinami su areštinės atliekamomis funkcijomis, su Informatikos ir ryšių grupės pareigūnų vykdoma veikla, su Migracijos tarnybos veiklos ypatumais, su Kriminalinės policijos kriminalistinių ekspertizių grupės ekspertų veikla ir atliekamomis ekspertizėmis. Atvirų durų dienos Jonavos rajono policijos komisariate organizuojamos du kartus per metus, siekiant kuo daugiau įtraukti vaikus į pozityvinę veiklą, siekiant skatinti vaikų suinteresuotumą policininko profesija.

Savo tiriamajame darbe norėjau išsiaiškinti, kokiais būdais policijos pareigūnai turėtų vykdyti teisės pažeidimų prevenciją. Pedagogų nuomone, priimtinausias būdas – kad policijos pareigūnai kartu su mokyklos bendruomene rengtų bendrus prevencinius projektus; mokiniams priimtinausias būdas – kad policijos pareigūnai skaitytų paskaitas mokiniams (priedas Nr.3 – 14, 15 pav.)

3.2.2 Prevencinės veiklos organizavimo ir vykdymo būdai Jonavos r. PK

1997 metais buvo sukurta ir patvirtinta Nacionalinė vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programa⁹⁸. Programa buvo siekiama vykdyti vaikų ir paauglių smulkių nusikaltimų prevenciją bei mažinti šių polinkį nusikalsti. Šalia to buvo siekiama užtikrinti vaikų teisių ir laisvių apsaugą.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 197 „Dėl vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos“//Valstybės žinios. 1997, Nr. 121.

Vadovaudamasi šia nacionaline programa, Švietimo ir mokslo ministerija kiekvienais metais skelbia konkursus projektams (nusikaltimų prevencijos srityje) vykdyti. Vykdam šiuos projektus, turi būti siekiama:

- sukurti tinkamas sąlygas vaikų ir paauglių fiziniams, protiniams, moraliniams, dvasiniams, socialiniams ir kultūriniais įgūdžiams ugdyti;
- motyvuoti vaikus ir paauglius mokytis bei rinktis pozityvias laisvalaikio praleidimo alternatyvas;
- pašalinti arba neutralizuoti neigiamos įtakos vaiko asmenybei turinčius socialinės aplinkos veiksnius. Todėl ypatingą dėmesį skirti padidintos rizikos grupėms priklausantiems vaikams (benamiams, elgetoms ir valkatoms);
- mažinti vaikų ir paauglių polinkį smurtauti, taip pat - vartoti alkoholį, narkotikus ir kitas psichotropines medžiagas;
- įgyvendinti Jungtinių Tautų priimtų, Vaikų teisių konvencijos ir Vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymo nuostatas.

Jonavos rajono policijos komisariato nepilnamečių reikalų pareigūnės, vykdydamos vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programą, nuo 2004 metų teikia savo programų projektus Jonavos rajono savivaldybei, kurios yra tvirtinamos, ir kurioms įgyvendinti skiriamos lėšos. Įgyvendindamos savo prevencines programas, specialistės kasmet savo aptarnaujamose mokyklose organizuoja teisinių žinių viktoriną – konkursą „Temidė“, kurios tikslai - *skatinti vaikų susidomėjimą teisės pagrindais, skleisti teises žinias tarp moksleivių, taip pat skatinti vaikus pačius dalyvauti ugdymo procese, bei savo bendraamžiams teikti žinias apie baudžiamąją, administracinę, civilinę teisę.*

Programos ir viktorinos-konkurso „Temidė“ tikslai ir uždaviniai:

- skleisti teises žinias tarp vaikų ir jaunimo;
- suteikti vaikams žinių ir praktinių įgūdžių kuriant saugią aplinką;
- vykdyti tarp vaikų ir paauglių ankstyvąją teisės pažeidimų ir narkomanijos prevenciją;
- ugdyti tinkamo elgesio visuomenėje normas ir atsakomybę;
- propaguoti sveikos gyvensenos principus;
- organizuoti vaikams ir paaugliams prasmingą ir turiningą laisvalaikio leidimą.

Programoje ir teisinių žinių viktorinoje-konkurse dalyvauja bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai, kurie domisi teisinėmis žiniomis.

Jonavos rajono policijos komisariatas, pasitelkę į pagalbą Jonavos rajono švietimo ir kultūros skyriaus specialistus, nuo 1998 metų organizuoja teisinių žinių viktoriną-konkursą

“Temidė”. Kaip minėjau, šiai programai įgyvendinti nuo 2004 metų skiriamos lėšos iš vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos. O iki 2004 metų specialistės ieškojo rėmėjų ir jų pagalba įgyvendindavo šį projektą. Visus šiuos metus konkurso rėmėjais buvo Jonavos rajono policijos komisariatas, visuomeninis judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“, Švietimo ir kultūros skyrius, D. Krasauskienės ind. Įmonė, UAB „Palink“, Jonavos teisininkų draugija, Jonavos jaunimo klubo „Naktinis Bumsas“.

Konkursas organizuojamas trimis etapais. I etapas vyksta Jonavos miesto ir rajono pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose. II etapas – rajoninis konkursas – viktorina, kuriame dalyvauja mokyklų komandos nugalėtojos. Nuo 2003 metų konkursas išsiplėtė ir III etapas vyksta Kauno apskrityje, kur dalyvauja rajoniniame konkurse nugalėjusi komanda. Kaip rodo ilgalaikė patirtis, mokiniai noriai dalyvauja šiame konkurse, gilina savo teises žinias.

Taip pat specialistės, įgyvendindamos LR vyriausybės nutarimą “Dėl vaikų vasaros poilsio organizavimo ir finansavimo tvarkos”⁹⁹, kasmet rengia ir teikia programų projektą „*Vyriškumo ugdymas*“, kurio pagrindinis tikslas - sudaryti sąlygas vaikams per vasaros atostogas turiningai pailsėti, skatinti pažinimo, lavinimosi, saviraiškos poreikius, plėtoti gebėjimus ir patirtį, saugoti ir stiprinti sveikatą.

Šioje programoje kasmet dalyvauja 20 rizikos grupės vaikų – tai vaikai, esantys policiją dominančių vaikų apskaitoje, Jonavos rajono pataisos inspekcijos apskaitoje. Taip pat šioje programoje dalyvauja ir mokyklų rizikos grupės mokiniai.

Vykdam šią programą didelės paramos sulaukiama iš Krašto apsaugos ministerijos Jonavos rajone esančių karinių dalinių, tai Lietuvos didžiojo etmono Jonušo Radvilos mokomojo pulko ir Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo motorizuotųjų pėstininkų bataliono. Šių karinių dalinių bazėse trejus metus dislokuojamos vaikų stovyklos ir, kaip rodo ilgalaikė patirtis, vaikams dalyvavimas ir mokymas šiose stovyklose patinka. Vaikai įgyja reikalingų sveikos gyvensenos patyrimų, ugdo teigiamus socialinio gyvenimo įgūdžius bei siekia atsikratyti žalingų įpročių.

Nuo 2005 metų įgyvendinant šią programą dalyvauja Kalėjimo Departamento prie Teisingumo Ministerijos Jonavos rajono pataisos inspekcija. Bendradarbiaudamos su Jonavos rajono pataisos inspekcija, nepilnamečių reikalų specialistės, siekdamos nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos, keičiasi informacija apie vaikus, įrašytus į pataisos inspekcijos įskaitą, savo aptarnaujamoje teritorijoje:

- kuriems bausmės vykdymas atidėtas (Baudžiamojo kodekso 92 str.);

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 560 „Dėl Vaikų vasaros poilsio organizavimo ir finansavimo tvarkos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 1996, Nr. 46-1123.

- lygtinai atleistiems nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą arba laisvės atėmimo bausmė jiems pakeista švelnesne bausme (Baudžiamojo kodekso 94 str.);
- kuriems taikytos auklėjamojo poveikio priemonės (baudžiamojo kodekso 82 str.).

Kartu su nepilnamečių reikalų specialistėmis pataisos inspekcijos pareigūnai lanko vaikus, įrašytus į pataisos inspekcijos įskaitą, domisi jų materialinėmis, buitinėmis gyvenimo sąlygomis, užimtumu, informuoja juos apie vietos institucijas, teikiančias socialinę pagalbą, tarpininkauja, kad būtų suteikta socialinė pagalba. Taip pat šie vaikai yra įtraukiami į programos „Vyriškumo ugdymas“ įgyvendinimą, siekiant vykdyti nepilnamečių recidyvinio nusikalstamumo prevenciją.

Plintanti narkomanija yra viena aktualiausių šių dienų Lietuvos problemų. Socialiniai veiksniai, didelis pelnas, gaunamas iš narkotikų verslo, didėjanti narkotikų pasiūla bei paklausa lemia narkomanijos plitimą ir su tuo susijusį nusikalstamumą. Daugėja vartojančių narkotikus asmenų, ypač tarp jaunimo. Jonavos rajone ilgą laiką apie vaikus, vartojančius narkotines medžiagas, nebuvo duomenų. Tačiau 2006 m. vasarą iš Kėdainių PK buvo gauta medžiaga dėl dviejų Jonavos miesto nepilnamečių, kurie Kėdainių m. pramogų centre „Vikonda“ vartojo narkotines medžiagas. Minėtiems nepilnamečiams Jonavos r. PK buvo surašyti protokolai pagal LR ATPK 44 str. Ši aplinkybė priverstė nepilnamečių reikalų pareigūnus susimąstyti ir imtis neatidėliotinių priemonių, skirtų vaikams ir jaunimui spręsti socializacijos problemas, įtraukti juos į saugumo stiprinimo ir sveikos gyvensenos akcijas, stiprinti tarpžinybinį bendradarbiavimą, siekiant vaikus ir paauglius įtraukti į popamokinę veiklą.

Todėl, atsižvelgiant į esamą narkomanijos Lietuvoje situaciją ir įgyvendinant narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politiką bei principus, Jonavos rajono policijos komisariato nepilnamečių reikalų pareigūnės 2006 metais sudarė naują *programą „Sveiki ir saugūs mokykloje“* bei išskyrė šias prioritetingas narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės kryptis:

- pirminė narkomanijos prevencija tarp vaikų ir jaunimo;
- neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pasiūlos mažinimas;
- asmenų, vartojančių narkotines ir psichotropines medžiagas, mažinimas;
- esamos situacijos tyrimai ir informacinė plėtra;
- konkursų, viktorinų narkomanijos prevencijos tema organizavimas;
- susitikimų su įvairių policijos komisariato tarnybų pareigūnais, siekiant supažindinti su jų veikla ir darbo sąlygomis;
- diskusijos, bendravimas su vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojais, su medicinos įstaigų darbuotojomis.

Tai nauja programa, todėl apie jos efektyvumą dar anksti kalbėti. Tuo labiau, kad iš mano tiriamojo darbo analizės matyti, jog vaikams narkomanijos problema Jonavos mieste ir rajone dar nėra labai aktuali (priedas Nr. 3 – 5,6 pav.).

Policijos bendradarbiavimas su švietimo įstaigomis yra visapusiškas tik tuomet, kai bendroje veikloje dalyvauja mokiniai ir jų tėvai, mokytojai ir švietimo, kultūros ir sporto skyriaus specialistai, suinteresuotos institucijos bei tie vaikai, kurie suinteresuoti policijos vykdoma veikla. Tokiais suinteresuotais vaikai laikomi Jaunieji policijos rėmėjai.

Jonavos rajono policijos komisariato nepilnamečių reikalų pareigūnai, vykdydami policijos generalinio komisaro 1998-10-28 įsakymu Nr. 160 patvirtintus judėjimo „Jaunieji policijos rėmėjai“ nuostatus, organizavo jaunųjų policijos rėmėjų būrelį, kuris yra įsikūręs policijos komisariato patalpose. Judėjimas *"Jaunieji policijos rėmėjai"* (toliau - JPR) yra *savanoriškas moksleivių susivienijimas, įsteigtas padėti teisėsaugos institucijoms įgyvendinti nepilnamečių nusikalstamumo ir kitų teisės pažeidimų prevenciją.*

JPR judėjimas buvo kuriamas tokiais tikslais:

- pagrindinis JPR tikslas – padėti policijos komisariato nepilnamečių reikalų pareigūnams vykdyti nepilnamečių nusikaltimų ir teisės pažeidimų prevenciją;
- ugdyti moksleivių patriotiškumą, pilietinį sąmoningumą, teisinę sąmonę ir atsakomybę;
- mokymo įstaigose propaguoti teisinį švietimą tarp moksleivių, rengti susitikimus su teisėsaugos institucijų darbuotojais, pokalbius, paskaitas, viktorinas, konkursus bei kitas priemones teisės tematika;
- gerinti JPR narių fizini pasirengimą;
- bendradarbiauti su visuomenine organizacija "Stabdyk nusikalstamumą", policijos ir kitomis teisėsaugos institucijomis, Vaikų teisių apsaugos tarnyba;
- skatinti vaikų savarankiškumą, ugdyti pareigos ir atsakomybės jausmą;

Nuo 1998 metų JPR nariais iš viso buvo 73 mokiniai. 2006 metais Jonavos rajono policijos komisariate į jaunųjų policijos rėmėjų sąrašą įtraukta 12 mokinių.

Šį judėjimą organizuoti ir plėtoti Jonavos mieste ir rajone padėjo visuomeninio judėjimo „Stabdyk nusikalstamumą“ (toliau – „SN“) nariai. Iki 2003 metų visuomeninis judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“ buvo pagrindinių policijos prevencinių renginių rėmėjų Jonavos rajone. Vaikų nusikalstamumo prevencija buvo vienu iš pagrindinių judėjimo veiklos prioritetu. Kartu su policijos pareigūnais „SN“ nariai dalyvavo mokyklose organizuojamose akcijose ir renginiuose, patruliavo miesto gatvėse bei vykdė viešosios tvarkos užtikrinimo bei teisėtvarkos pažeidimų prevencijos funkcijas. Daugelis „SN“ narių buvo ir Jonavos rajono policijos

komisariato policijos rėmėjais. Policijos rėmėjų uždavinys yra padėti policijai įgyvendinti Policijos veiklos įstatyme nustatytus uždavinius.

Taigi „SN“ nariai, dalindamiesi savo patirtimi padėjo išplėtoti jaunųjų policijos rėmėjų veiklą Jonavos miesto ir rajono mokyklose. Vien tik kaimo mokyklose buvo 28 mokiniai – jaunieji policijos rėmėjai, kurie aktyviai dalyvavo visose policijos ir mokyklų organizuojamuose renginiuose bei skatino kitus bendramokslius elgtis drausmingai, nepažeisti įstatymų bei vykde teisinį švietimą mokyklose.

Nuo 2003 metų Jonavos rajone judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“ užbaigė savo veiklą, tačiau šio judėjimo nariai toliau aktyviai tęsė savo veiklą, būdami Policijos rėmėjais. Lietuvos Respublikoje aktyviai pradėjo veikti Lietuvos Šaulių sąjunga bei Lietuvos jaunųjų Šaulių sąjunga. Su Lietuvos Šaulių sąjunga Jonavos rajono policijos komisariatas bendradarbiavimo sutartį pasirašė 2004 metais. O bendradarbiavimas su jaunaisiais šauliais Jonavos rajone prasidėjo nuo 2005 metų. 20 jaunųjų šaulių sąjungos narių pareiškė norą tapti jaunaisiais policijos rėmėjais. Tačiau aktyviai dalyvauti jaunųjų policijos rėmėjų veikloje jauniems šauliams buvo per sunku, todėl šiandien jaunųjų policijos rėmėjų sąrašuose liko tik du jaunieji šauliai.

Jonavos jaunieji policijos rėmėjai organizuoja:

- savo mokymo įstaigose bendramokslių užsiėmimus teisine tematika, t.y. paskaitas, susitikimus su teisėsaugos institucijų darbuotojais, teisinių žinių konkursus, viktorinas;
- Jonavos rajono policijos komisariato sporto salėje būrelių narių fizinio pasirengimo pratybas, sportines varžybas ir kt., įtraukia į jas ir kitus mokinius bei nepilnamečius, linkusius pažeisti teisėtvarką;
- suderinę su policijos komisariato nepilnamečių reikalų pareigūnais, savarankiškus būrelio narių patruliavimus kultūrinių renginių metu, palaiko viešąją tvarką mokyklos teritorijoje, budi masinių renginių mokyklose metu.
- kartu su mokyklos teritoriją aptarnaujančiu nepilnamečių reikalų, apylinkės inspektoriumi, kriminalinės, kelių policijos pareigūnu bei atsakingu policijos komisariate už ryšius su visuomene, vaikų teisių apsaugos tarnybos atstovais, kitais suinteresuotų institucijų darbuotojais rengia standus bei kitas vaizdines priemones apie vaikų nusikalstamumo ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, vaikų teisių apsaugą, jų pareigas ir kt., propaguoja tarp mokinių JPR veiklą.

Taigi, apibendrinama policijos ir mokyklų vykdomą prevencinę veiklą nepilnamečių teisės pažeidimų srityje, noriu paminėti, kad didžioji dauguma respondentų pritarė nuomonei, kad nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti policija, bendradarbiaudama su

mokyklomis. Taip manančių buvo 67 proc. pedagogų ir 44 proc. mokinių (priedas Nr.3 – 16 pav.). Be to, 94 proc. pedagogų ir 76 proc. mokinių pritarė teiginiui, kad policijos ir mokyklų efektyvesnis bendradarbiavimas sąlygoja mažesnę nepilnamečių teisės pažeidimų padarymą. (priedas Nr.3 – 17 pav.).

Prevencijos organizavimo būdai, kuriuos išvardinau, manau, turėjo įtakos nepilnamečių nusikalstamumui stabilizuoti Jonavos rajone. Pakartosiu, kad nepilnamečių nusikalstamumas Jonavos rajone palyginus su 2000 metais sumažėjo (žr. 13 pav.). Tačiau jis vis dar išlieka pakankamai aukštas. O tai verčia susimąstyti, ar vaikų laisvalaikio organizavimas yra labai veiksminga mokinių prevencijos priemonė.

Manau, laisvalaikio organizavimas gali būti veiksmingas, jeigu jis plėtojamas kartu su antikriminogeninių įgūdžių formavimu, o tai padaryti galima tik aktyviai plėtojant visų institucijų, dalyvaujančių vaikų nusikalstamumo prevencijos veikloje, bendradarbiavimu.

IŠVADOS

1. Per 2000-2005 metų laikotarpį nepilnamečių nusikalstamumas šalyje stabilizavosi. Nors per aptariamojo laikotarpio paskutinius trejus metus ištirtų nepilnamečių nusikalstamumų veikų skaičius ir mažėja, tačiau įtariamų (kaltinamų) nusikalstamų veikų padarymu nepilnamečių skaičius didėja.

2. Per aptariamąjį laikotarpį nepilnamečių, kuriems surašomi administracinių teisės pažeidimų protokolai, skaičius šalyje kasmet didėja. Iš visų surašytų administracinių teisės pažeidimų protokolų didžioji dalis yra už nepilnamečių alkoholinių gėrimų vartojimą ar girtos pasirodymą viešoje vietoje (LR ATPK 178 str.). Nerimą kelia, kad didėja skaičius vaikų, nubaustų už narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą, laikymą ar vartojimą (LR ATPK 44 str.).

Akivaizdus nepilnamečių administracinės atsakomybės reglamentavimo trūkumas – tėvų atsakomybė už vaikų padarytus pažeidimus. Asmeninės atsakomybės nebuvimas nedaro realaus poveikio vaikui.

3. Per 2000-2005 metų laikotarpį nepilnamečių nusikalstamumas Jonavos mieste ir rajone stabilizavosi. Nuo 2003 m. mažėja nepilnamečių įvykdomų nusikalstamų veikų skaičius. Taip pat kasmet mažėja nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, skaičius.

4. Jonavos r. PK pareigūnai nepilnamečiams dažniausiai administracinius teisės pažeidimų protokolus surašo už alkoholinių gėrimų gėrimą ir smulkųjį svetimo turto pagrobimą. Atlikus tiriamąjį darbą, iš pedagogų ir mokinių apklausos matyti, kad policijos pareigūnai Jonavos miesto ir rajono mokyklose dalyvauja prevenciniuose renginiuose, skirtuose nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų, alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimo, rūkymo prevencijai. Išanalizavus pateiktus duomenis, darytina išvada, kad prevencinės priemonės turėtų būti nukreiptos į tokius pažeidimus, kaip: alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių nepilnamečiams pardavimas, narkotinių priemonių platinimas nepilnamečiams.

5. Jonavos miesto ir rajono mokiniai bei pedagogai, kaip didžiausią problemą mokykloje mokinių tarpe, įvardijo rūkymą. Todėl tarpinstitucinis bendradarbiavimas turi būti nukreiptas šios problemos šalinimui.

6. Per 2000-2005 metus į Jonavos r. policijos komisariato rizikos grupės vaikų informacinę apskaitą nepilnamečiai dažniausiai įrašomi už įvairių administracinių teisės pažeidimų padarymą ir tie, kuriems bausmės vykdymas buvo atidėtas (LR BK 92 str.).

Trečdalis įrašytų vaikų, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, prieš įvykdydami nusikalstamą veika, jau buvo padarę po vieną ar kelis administracinius teisės pažeidimus.

7. Asocialus, delinkventinis vaikų elgesys, išryškėjęs ankstyvame amžiuje, gali sukelti rimtų elgesio problemų ir turėti sunkesnių padarinių vėlyvame amžiuje, t. y. vaikai ir toliau bus linkę nusikalsti. Išanalizavus Jonavos r. PK rizikos grupės vaikų apskaitą nustatyta, kad dalis nepilnamečių, kurie pakartotinai darė įvairius teisės pažeidimus, būdami iki 14 metų amžiaus, vėliau, sulaukę amžiaus, kuriam esant galima baudžiamoji atsakomybė, toliau tęsė priešingą teisei veiką. Todėl darytina išvada, kad policijos vykdoma prevencinė šių vaikų atžvilgiu yra nepakankamai veiksminga.
8. Mokyklose veikiančių prevencinių darbo grupių, į kurių sudėtį įeina ir policijos pareigūnai, veiksmingumą teigiamai įvertino dauguma pedagogų ir mokinių. Todėl prevencinių darbo grupių veikla turėtų būti plėtojama ir ateityje.
9. Tyrimas patvirtino, kad dar pasitaiko atvejų, kai mokyklos administracija nepraneša policijai apie mokykloje ar jos priegose mokinių įvykdytus teisės pažeidimus. Dažniausiai paminėta priežastis – mokyklos administracijos nuomone mokinys įvykdė nežymų teisės pažeidimą, apie kurį policijos pareigūnams nebūtina pranešti. Todėl Jonavos r. PK turėtų gerinti policijos įvaizdį ir siekti didesnio mokyklos bendruomenės pasitikėjimo.
10. Pedagogų nuomone, priimtinausias policijos pareigūnų prevencinės veiklos būdas – kad policijos pareigūnai kartu su mokyklos bendruomene rengtų bendrus prevencinius projektus; mokiniams priimtinausias būdas – kad policijos pareigūnai skaitytų paskaitas mokiniams. Todėl Jonavos r. PK pareigūnai, planuodami prevencinę veiklą mokyklose, turėtų atsižvelgti į tyrimo rezultatus.
11. Nepilnamečių nusikalstamumas vis dar išlieka pakankamai aukštas. O tai verčia manyti, kad vaikų laisvalaikio organizavimas šiai dienai yra nepakankamai veiksminga nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos priemonė. Todėl prevencinės veiklos prioritetai turi būti skiriami antikriminogeninių įgūdžių formavimui.
12. Apibendrinus tyrimo rezultatus matyti, kad pedagogai ir mokiniai policijos pareigūnų vykdomą prevencinę veiklą mokyklose įvertino teigiamai. Dauguma respondentų pritarė nuomonei, kad nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti policija, bendradarbiaudama su mokyklomis. Prevencijos veiklos būdai lėmė nepilnamečių nusikalstamumo stabilizavimą Jonavos mieste ir rajone. Todėl pasitvirtino iškelta hipotezė - „policijos ir mokyklų efektyvus bendradarbiavimas sąlygoja mažesnę nepilnamečių teisės pažeidimų padarymo skaičių“.

SIŪLYMAI

1. Įstatymų leidėjas turėtų keisti Administracinių teisės pažeidimų kodekso normas, reglamentuojančias nepilnamečių atsakomybę. Nepilnamečiams turi būti numatytos individualizuotos poveikio priemonės.
2. LR Vyriausybės lygmenyje turi būti išspręstas klausimas dėl prevencinės veiklos veiksmingumo nustatymo. Tai padėtų tinkamai ir efektyviai organizuoti vaikų, linkusių į teisėtvarkos pažeidimus, laisvalaikį bei sąlygotų nusikalstamumo mažėjimą.
3. Siūlyti Jonavos r. PK prevencinę veiklą nukreipti į tabako gaminių ir alkoholio pardavimo bei narkotinių priemonių platinimą nepilnamečiams.
4. Plėtojant policijos ir mokyklų bendradarbiavimą, šių institucijų prevencinės veiklos subjektams siūlytina šalinti veiksnius, sąlygojančius vaikų iki 14 metų deviantinio elgesio atsiradimą.
5. Mokykloms siūlyti į prevencinės darbo grupės darbą įtraukti daugiau policijos pareigūnų, kurie padėtų formuoti teigiamą policijos įvaizdį ir skatintų didesnę mokyklos bendruomenės pasitikėjimą policija.
6. Aktyvinti bendradarbiavimą visų institucijų, dalyvaujančių vaikų nusikalstamumo prevencijos veikloje, įtraukiant bendruomenės narius, kartu formuoti tinkamo elgesio visuomenėje įgūdžius.

REZIUMĖ

Policijos ir mokyklų bendradarbiavimas vykdant nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją Jonavos mieste ir rajone

Darbe vartojamos pagrindinės sąvokos: bendradarbiavimas, delinkventas, deviacija, deviantinis elgesys, nepilnametis, nepilnamečių reikalų policijos pareigūnas, nusikalstamumas, prevencija, socialinis pedagogas.

Dauguma nusikalstamas veikas ar kitus teisės pažeidimus įvykdžiusių nepilnamečių yra įvairių mokymo įstaigų mokiniai. Tiek policija, tiek mokyklos vykdo įvairias prevencines priemones, įgyvendina prevencines programas. Tačiau šias priemones vykdo savo institucijos lygmenyje. Policijos ir mokyklų vykdoma bendra veikla būtų efektyvesnė sprendžiant nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos problemas. Daugelis mokslininkų idealia sąveikos forma pripažįsta bendradarbiavimo sąveiką, kur susilieja bendravimas ir veikla.

Darbo tikslas – atskleidžiant policijos bei mokyklų vykdomas funkcijas nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos srityje, apžvelgti policijos ir mokyklų bendradarbiavimo kryptis ir ypatumus, priemones ir metodus Jonavos mieste bei rajone, taip pat pateikti siūlymus dėl efektyvesnio bendradarbiavimo galimybės.

Preveninės veiklos organizavimo būdai, kuriuos išvardinau šiame darbe, manau turėjo įtakos nepilnamečių nusikalstamumui stabilizuoti Jonavos rajone. Per 2000-2005 metų laikotarpį nepilnamečių nusikalstamumas Jonavos mieste ir rajone stabilizavosi. Nuo 2003 m. mažėja nepilnamečių įvykdomų nusikalstamų veikų skaičius. Taip pat kasmet mažėja nepilnamečių, įvykdžiusių nusikalstamas veikas, skaičius.

Vaikų laisvalaikio organizavimas šiuo metu yra nepakankamai veiksminga nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos priemonė. Preveninės veiklos prioritetai turi būti skiriami antikriminogeninių įgūdžių formavimui.

Atlikto tyrimo (anketavimo) metu nustatyta, jog dauguma apklaustųjų pritarė nuomonei, kad nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti policija, bendradarbiaudama su mokyklomis. Taip pat dauguma respondentų pritarė teiginiui, kad policijos ir mokyklų efektyvesnis bendradarbiavimas sąlygoja mažesnę nepilnamečių teisės pažeidimų padarymą.

SUMMARY

Collaboration between the police and the schools in order to prevent the violation of the juveniles in Jonava and Jonava district

The notions used in the thesis: collaboration, juvenile delinquent, deviance, deviational behaviour, child, police officer responsible for juvenile affairs, criminality, prevention of crime, social educator.

Most of the juveniles that have carried out the criminal acts are the students of various educational institutions. The police as well as the schools implement a wide variety of means to prevent violation and criminal acts of the juveniles. However, those programmes are pursued at institutional level. These programmes would be more effective if the police acted in collaboration with the local schools. Many scientists agree that the ideal way to solve the problems of the juveniles that are violent is cooperation between the police and the local schools.

The aim of the thesis is to analyse the ways of collaboration between the police and the schools in order to combat the problem of violation of the juveniles by revealing the function of the police and the local schools in Jonava, and to submit for consideration the more effective ways of collaboration.

During the period of 2000-2005 the violation of the juveniles was stabilized in Jonava. The number of the juveniles that were violent decreased. The amount of crime also reduced. I think that the ways that have been analysed in the thesis are of great importance to cut the crime rate down.

Planning how to organize free time activities for the juveniles is not an effective means to prevent crime. The right tactic should be formation of anticriminal habits.

From what has been said above the following conclusions can be drawn:

- The police should collaborate with the local schools in order to prevent crime of the juveniles.
- More effective collaboration between the police and the local schools causes less crime rate.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija//Valstybės žinios. 1995, Nr.60.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas//Valstybės žinios.1984. Nr. 1-1
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr.89.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios. 1961, Nr.18-142.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
6. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 90-2777.
7. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (nauja redakcija nuo 2003 06 28)//Valstybės žinios. 1991, Nr. 23-593.
8. Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas (nauja redakcija nuo 2004-05-01)//Valstybės žinios. 1996, Nr. 11-281.
9. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas //Valstybės žinios. 1996, Nr.33.
10. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.
11. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 52-2316.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 197 „Dėl vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos“//Valstybės žinios. 1997, Nr. 121.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 560 „Dėl Vaikų vasaros poilsio organizavimo ir finansavimo tvarkos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 1996, Nr. 46-1123.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 600 „Dėl nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 83-3008.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr.209 „Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 30-995.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 491 „Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005-2007 metų programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2021.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 184 „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plano patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2005, Nr. 25-802.
18. Švietimo ir mokslo ministro 2001 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. 1667 „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 24-896.
19. Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. sausio 22 d. įsakymas Nr. ISAK-94 „Dėl vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programų organizavimo ir finansavimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr.15-472.

20. Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. rugsėjo 17 d. įsakymas Nr. ISAK-1462 „Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 145-5281.
21. Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 9 d. įsakymas Nr. ISAK-1970 „Dėl prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašo patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 184-6824.
22. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. 5-V-208 „Dėl Viešosios policijos prevencijos padalinio tyrėjo (apylinkės inspektorius) ir Viešosios policijos specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos instrukcijų patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2005, Nr. 44-1436.
23. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2001 m. gegužės 10 d. įsakymas Nr. 194 „Dėl nepilnamečių reikalų policijos pareigūno tarnybinės veiklos instrukcijos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2001, Nr. 41-1445.
24. Švietimo ir mokslo ministro ir policijos generalinio komisaro 2003 m. rugsėjo 23 d. bendradarbiavimo sutartis Nr. SUT-619/IN5-69.
25. Lietuvos policijos generalinio komisaro 1998 m. spalio 28 d. įsakymas Nr. 160 „Dėl judėjimo „Jaunieji policijos rėmėjai“ nuostatų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=122; prisijungimo laikas: 2006-09-25.

Specialioji literatūra

1. Babachinaitė G. Nepilnamečių smurtas Lietuvoje: raiška, priežastys ir prevencija//Jurisprudencija. 2002, Nr. 27(19).
2. Babachinaitė G. Saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raida Lietuvoje//Jurisprudencija. 2006, Nr. 1(79).
3. Bluvšteinas J. Kriminologija. Vilnius: Pradai, 1994.
4. Bulotaitė L. Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo prevencija mokykloje. Vilnius: Efrata, 1999.
5. Čepas A., Pavilonis V. Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. Vilnius: Mintis, 1973.
6. Dapkienė S. Vaikų ir paauglių deviantinio elgesio ypatumai ir prevencija. Mokomoji medžiaga. Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: http://209.85.135.104/search?q=cache:iVMhaiTA3FMJ:www.mkc.lt/dokumentus/mokymosi_medziaga/Problemiskas_paauglys.doc; prisijungimo laikas: 2006-07-19.
7. Delinkventai Lietuvos mokyklose. Sociologinis tyrimas. Vilniaus universitetas. Vilnius. 2004. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/AtaskaitaDelinkventai.doc; prisijungimo laikas: 2006-07-12.
8. Drakšas R. Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai. Vilnius: Eugrimas, 2005.
9. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos. Kovos su nepilnamečių nusikalstamumu būdai ir nepilnamečių justicijos sistemos vaidmuo Europos Sąjungoje//Europos Sąjungos oficialus leidinys. 2006-05-09. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:110:0075:0082:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2006-06-18.
10. Galinaitytė J., Rudzkis T. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(62).

11. Gečienė S. Pareigūnų, dirbančių su nepilnamečiais, požiūris į prevencijos priemonių veiksmingumą//Jurisprudencija. 2004, Nr. 63(55).
12. Giddens A. Sociologija. Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2005.
13. Informacija dėl privalomojo mokymo užtikrinimo Jonavos rajono savivaldybėje. 2006. Prieiga per internetą: http://www.kaunas.aps.lt/prieziura/privalomas_mokymas.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-22.
14. Jonavos rajono savivaldybės mero ataskaita už 2005-04-01 – 2006-03-31 . Prieiga per internetą: <http://www.jonava.lt/file.php?Filename=TS>; - 2006-04-27 - 1TS-76.doc;; prisijungimo laikas: 2006-05-14.
15. Jonynienė V. Ž. Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokykloje//Mokslo darbai. 2002, Nr. 2(2).
16. Jurgelaitienė G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos//Jurisprudencija. 2003, Nr. 41(33).
17. Justickis V. Akcentuotas nepilnametis nusikaltėlis (Asmenybė. Nusizengimai. Korekcija). Vilnius. 1993.
18. Justickis V. Kriminologija. I dalis. Vilnius: LTU, 2004.
19. Justickis V. Kriminologija. II dalis. Vilnius: MRU, 2004.
20. Justickis V. Nepilnamečių teisės pažeidėjų charakterio nukrypimai. Kaunas: Šviesa, 1984.
21. Kietytė L. Vaiko teisių apsaugos reguliavimo administracinės teisės priemonėmis problematika. Prieiga per internetą: <http://www.teise.org/admin/docs/upload/2004%203%20Laura.doc>; prisijungimo laikas: 2006-02-26.
22. Kontautienė R. Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje. Klaipėda, 2006.
23. Kvieskienė G. Prievartos prevencija (pedagoginiai aspektai). Socialinis ugdymas II. Vilnius. 1999.
24. Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius.2004. Prieiga per internetą: http://www.vpu.lt/socpedagogika/file/G_Kvieskiene_Socializacija_ir_vaiko_gerove.pdf ; prisijungimo laikas: 2006-06-11.
25. Leliūgienė I. Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas. Kaunas: Technologija, 2002.
26. Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002.
27. Matulionis A. V. Sociologija. Vilnius: Homo liber, 2003.
28. Mokinių delinkventinio elgesio problemos mokykloje ir jų sprendimo galimybės. Kauno technologijos universitetas. 2005. Prieiga per internetą: http://www.mkc.lt/dokuments/mokymosi_medziaga/mokykla_be_agresijos.doc; prisijungimo laikas: 2006-07-19.
29. Mokykla ir nusikalstamumo prevencija. Vilnius: Leidybos centras, 1996.
30. Nepilnamečių justicija Lietuvoje. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 1998.
31. Pažyma dėl privalomojo mokymo užtikrinimo savivaldybėse 2006-06-01 Nr. OR1-16(5.1-24). Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pazymos/paz_del_priv_mok_uztikrinimo.doc; prisijungimo laikas: 2006-07-22.
32. Policija//Lietuvos policijos žurnalas. Vilnius. Nr. 1.
33. Sakalauskas G. Nusikalstamumas (10 skyrius)//Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 1999. Vilnius: Jungtinių Tautų Vystymosi Programa, 1999.
34. Sakalauskas G. Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 2000.
35. Smurto prevencija mokyklose. Metodinė priemonė. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2005.
36. Socialinio pedagogo darbo knyga. Socialinis ugdymas VII. Vilnius, 2002.

37. Socialinio pedagogo terminų žodynelis. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/socpedagogika/zodynemis/d.html>; prisijungimo laikas: 2006-06-27.
38. Trakinskienė L. Mušti ar nemušti vaiką. Socialinis ugdymas II. Vilniaus pedagoginis universitetas. Vilnius.1999.
39. Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija//Situacijos analizė ir metodinės rekomendacijos. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Vilnius. 2000.
40. Vaitekoniene V. Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai//Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga. Vilnius, 2001.
41. Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Vilnius, 1997.
42. Valickas G. Vaikų ir paauglių atstūmimas grupėje kaip asmenybės desocializacijos šaltinis//Vaikas visuomenėje ir jo socializacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1998.
43. Vyčiniene D. Paauglystės amžiaus charakterio akcentuacijos, tipiškos paauglystės amžiaus elgesio reakcijos// Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga. Vilnius, 2001.
44. Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija. Situacijos analizė ir metodinės rekomendacijos. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2000.
45. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą:<http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/VTAKI%20ataskaitaTeikimas%20LRS.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-09-04.
46. Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2004. Apžvalga. Vilnius: Eugrimas, 2005.
47. Žukauskienė R. Kodėl vaikai neklauso? Vilnius: Pedagoginis-psichologinis centras, 2001.
48. Žukauskienė R. Kriminologinio elgesio psichologija. Vilnius, 2005.
49. Бакаев. А. А. Система профилактики правонарушений несовершеннолетних. Москва: Логос, 2004.
50. Блэкборн Р. Психология криминального поведения. Москва. 2004.
51. Бурлаков В.Н., Кропачев Н.М. Криминология. Санкт-Петербург, 2002.
52. Ганишина И.С. К вопросу о формировании девиантного поведения несовершеннолетних в условиях жизни в неблагополучной семье//Методологические проблемы современной психологии: иллюзии и реальность: Материалы Сибирского психологического форума. 16-18 сентября 2004 г. - Томск: Томский государственный университет, 2004. Prieiga per internetą: http://psy.tsu.ru/data/pdf/1_14.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-16.
53. Кон. И. С. Психология ранней юности. Москва: Просвещение, 1989.
54. Криминология. Учебник третье издание под редакцией Г. А. Аванесова. Москва: Юнити, 2005.
55. Пирожков А. А. Криминальная психология. Москва: Ось-89, 2001.
56. Симатова Т.В Социальные девиации в поведении детей и подростков. Профессиональное педагогическое образование: личностный подход: Сборник научных трудов. Вып. 2 / Под ред. В. И. Лещинского, Е. Е. Седовой, Т. Е. Стародубцевой. [Воронежский государственный педагогический университет](http://www.voronezhskiy-gosudarstvennyy-pedagogicheskiy-universitet.ru). 2003. Prieiga per internetą: <http://www.oim.ru/reader.asp?nomer=358>; prisijungimo laikas: 2006-07-05.

Statistikos medžiaga:

1. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės tinklapis: www.std.lt;
2. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro tinklapis: www.nplc.lt;
3. Policijos departamento tinklapis: <http://www.policija.lt>;

4. Lietuvos viešosios policijos tinklapis: http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=67;
5. Jonavos r. PK nepilnamečių nusikalstamumo ir kitų teisės pažeidimų ataskaitos.

ANKETA pedagogams

Šia anketa mes siekiame išsiaiškinti kokia policijos veikla, bendradarbiaujant su mokyklomis, turėtų būti vykdoma nepilnamečių teisės pažeidimų srityje. Išrinkite ir apibraukite Jums tinkamą atsakymo variantą ar įrašykite savo variantą. Tyrimo anketa anoniminė (nereikia rašyti vardo ir pavardės). Iš anksto dėkojame.

Jūsų lytis: 1) Vyras 2) Moteris

Jūsų amžius: (įrašykite) _____

Jūs dirbate: 1) Gimnazijoje 2) Vidurinėje mokykloje
3) Pagrindinėje mokykloje

Jūsų pedagoginio darbo stažas (įrašykite) _____

Mokymo įstaiga, kurioje Jūs dirbate yra: 1) Mieste 2) Kaime

1. Ar Jūsų mokykloje praėjusiais mokslo metais vyko renginiai skirti:

1. Nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau
2. Alkoholio vartojimo prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau
3. Rūkymo prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau
4. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau

2. Kaip Jūsų mokykloje vykdoma įvairių problemų prevencinė veikla?

Apibraukite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo priimtinausias

Niekada Kartais Dažnai

	N	K	D
1. Organizuojami individualūs pokalbiai	N	K	D
2. Organizuojami pokalbiai klasėje	N	K	D
3. Organizuojami susitikimai, paskaitos	N	K	D
4. Organizuojamos įvairios akcijos	N	K	D
5. Organizuojami rašinių konkursai	N	K	D
6. Organizuojami piešinių konkursai	N	K	D
7. Įrengiami įvairūs informaciniai stendai	N	K	D
8. Kita (įrašykite) _____	N	K	D

3. Jūsų mokykloje organizuojuose prevenciniuose renginiuose mokiniai dalyvaudavo kaip:

Apibraukite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo priimtinausias

Niekada Kartais Dažnai

1. organizatoriai	N	K	D
2. dalyviai	N	K	D
3. klausytojai	N	K	D

4. Kaip Jums atrodo, kokios problemos tarp Jūsų mokyklos mokinių šiuo metu aktualiausias?

Apibraukite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas.

Aktuali Visiškai neaktuali Labai aktuali

1. Pamokų lankomumas	A	VN	LA
2. Vagystės (mobiliųjų telefonų, kitų asmeninių daiktų)	A	VN	LA
3. Smurtas (mušimas, stumdymasis ir t.t.)	A	VN	LA
4. Alkoholio vartojimas	A	VN	LA
5. Rūkymas	A	VN	LA
6. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas	A	VN	LA
7. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimas	A	VN	LA
7. Kita (įrašykite) _____ _____	A	VN	LA

5. Kokia Jūsų nuomonė apie Jūsų mokykloje vykdomus prevencinės veiklos renginius:

Apibraukite tinkamą variantą,

Sutinku

Nesutinku

1. Manau, kad prevencinių renginių metu mokiniai ir pedagogai gauna vertingos informacijos, įgyja naujų žinių;	S	N
2. Manau, kad visi prevenciniai renginiai mūsų mokykloje vykdomi tik formaliai;	S	N
3. Manau, kad kai kurie prevenciniai renginiai mūsų mokykloje organizuojami neatsižvelgiant į mūsų mokyklos mokiniams aktualias problemas;	S	N
4. Manau, kad prevencinių renginių metu mokiniai ir pedagogai negauna vertingos informacijos, neįgyja naujų žinių;	S	N
5. Mūsų mokykloje nevykdomi jokie prevenciniai renginiai;	S	N

6. Kas iš žemiau pateiktų asmenų sąrašo Jūsų mokykloje praėjusiais mokslo metais skaitė paskaitas prevencinės veiklos temomis?

Apibraukite tinkamą variantą	Nė karto	Keletą kartų	Dažnai
1. Policijos pareigūnai	NK	KK	D
2. Vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojai	NK	KK	D
3. Mokytojai	NK	KK	D
4. Psichologai	NK	KK	D
5. Socialinė pedagogė	NK	KK	D
6. Kiti asmenys (įrašykite)_____	NK	KK	D

7. Kokių asmenų paskaitų prevencinės veiklos temomis Jūsų mokyklos mokiniams reikėtų?

Įvertinkite pagal reikalingumą (į langelius įrašykite skaičius nuo 1 iki 7; 1- įrašykite kieno labiausiai reikėtų paskaitų, ir t.t. didėjimo tvarka)

- Policijos pareigūnų
- Vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojų
- Bendraamžių
- Mokytojų
- Psichologų
- Socialinių pedagogų
- Kitų asmenų (įrašykite)_____

8. Ar Jūsų mokykloje praėjusiais mokslo metais policijos pareigūnai organizavo prevencinius renginius?

Apibraukite tinkamą variantą

1) taip

2) ne

3) nežinau

9. Ar Jūsų mokykloje praėjusiais mokslo metais policijos pareigūnai dalyvavo renginiuose, skirtuose:

Apibraukite tinkamą variantą

1. Nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau
2. Alkoholio vartojimo prevencijai:	1) taip	2) ne	3) nežinau
3. Rūkymo prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau
4. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau

10. Kokia Jūsų nuomonė apie policijos pareigūnų vykdomą prevencinę veiklą Jūsų mokykloje:

Apibraukite tinkamą variantą

1. Vertinu teigiamai;
2. Vertinu neigiamai;
3. Policijos pareigūnai mūsų mokykloje nevykdo jokios prevencinės veiklos.
4. Kita (įrašykite) _____

11. Ar Jums žinomi atvejai, kai mokyklos administracija apie mokykloje ar jos priegose mokinių įvykdytus teisės pažeidimus neinformavo policijos pareigūnus? (Pasirinkę atsakymą „ne“ pereikite prie 13 klausimo)

Apibraukite tinkamą variantą

- 1) taip 2) ne

12. Kaip Jūs manote, kodėl Jūsų mokyklos administracija minėtais atvejais neinformavo policijos pareigūnus apie mokykloje ar jos priegose mokinių įvykdytus teisės pažeidimus?

Apibraukite tinkamą variantą,

Sutinku

Nesutinku

1. Galvojo, kad mokinys(-iai) įvykdė nežymų teisės pažeidimą, apie kurį policijos pareigūnams nebūtina pranešti	S	N
2. Nemanė, kad sulauks reikiamos pagalbos iš policijos pareigūnų	S	N
3. Bijojo mokinio(-ių) keršto	S	N
4. Nenorėjo, kad įvykis „iškiltų viešumon“	S	N
5. Kita (įrašykite) _____	S	N

13. Jūsų mokykloje veikia prevencinė darbo grupė. Ar šios grupės taikomos poveikio priemonės mokinių atžvilgiu yra veiksmingos?

Apibraukite tinkamą variantą

Sutinku

Nesutinku

1. Manau, kad veiksmingos	S	N
2. Manau, kad veiksmingos tik kai kuriems mokiniams	S	N
3. Manau, kad taikomos poveikio priemonės yra neveiksmingos	S	N
4. Kita (įrašykite) _____	S	N

14. Kaip Jūs galvojate, kas trukdo pedagogams geriau vykdyti įvairių problemų prevencinę veiklą Jūsų mokykloje:

Apibraukite tinkamą variantą

Sutinku

Nesutinku

1. Kompetencijos stoka	S	N
2. Lėšų trūkumas	S	N
3. Iniciatyvos stoka	S	N
4. Atmestinas požiūris į atliekamą veiklą	S	N
5. Kita(įrašykite) _____	S	N

15. Kas Jūsų nuomone trukdo policijos pareigūnams geriau vykdyti įvairių problemų prevencinę veiklą Jūsų mokykloje:

Apibraukite tinkamą variantą

	Sutinku	Nesutinku
1. Kompetencijos stoka	S	N
2. Lėšų trūkumas	S	N
3. Iniciatyvos stoka	S	N
4. Atmestinas požiūris į atliekamą veiklą	S	N
5. Kita (įrašykite) _____	S	N

16. Kokių būdu policijos pareigūnai turėtų vykdyti nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją :

Įvertinkite pagal būdo priimtinumą (į langelius įrašykite skaičius nuo 1 iki 7 ; 1- įrašykite prie priimtinausio būdo, ir t.t. didėjimo tvarka)

- Skaitytų paskaitas moksleiviams apie nepilnamečių teisinę atsakomybę;
- Policijos įvairių tarnybų atstovai supažindintų moksleivius su atliekamu darbu;
- Organizuotų moksleiviams ekskursijas į policijos komisariatą;
- Dalyvautų mokykloje rengiamuose prevencinės veiklos projektuose;
- Kartu su mokyklos bendruomene rengtų bendrus prevencinės veiklos projektus;
- Aktyvintų Jaunųjų policijos rėmėjų veiklą;
- Kita (įrašykite) _____

17. Kuriai iš šių nuomonių Jūs pritariate:

Apibraukite tinkamą variantą

1. Nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti tik policija;
2. Nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti policija, bendradarbiaudama su mokyklomis;
3. Nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti tik mokykla;
4. Mokyklos pagrindinė veikla yra švietimas ir ugdymas, todėl manau, kad nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti teisėsaugos institucijos;
5. Man nesvarbu, kas vykdytų nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją.

18. Ar Jus pritariate teiginiui, kad policijos ir mokyklų efektyvesnis bendradarbiavimas sąlygoja mažesnę nepilnamečių teisės pažeidimų padarymą:

Apibraukite tinkamą variantą

1) Taip

1) Ne

ANKETA mokiniams

Šia anketa mes siekiame išsiaiškinti, kokia policijos veikla, bendradarbiaujant su mokyklom, turėtų būti vykdoma nepilnamečių teisės pažeidimų srityje. Išrinkite ir apibraukite Jums tinkamą atsakymo variantą arba įrašykite savo variantą. Tyrimo anketa anoniminė (nereikia rašyti vardo ir pavardės). Iš anksto dėkojame.

Jūsų lytis: 1) Vyras 2) Moteris

Jūsų amžius: (įrašykite) _____

Kelintoje klasėje Jūs mokotės _____

Jūs mokotės: 1) Gimnazijoje 2) Vidurinėje mokykloje
3) Pagrindinėje mokykloje

Jūsų mokymo įstaiga yra: 1) Mieste 2) Kaime

2. Ar Jūsų mokykloje praėjusiais mokslo metais vyko renginiai skirti:

4. Nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijai 1) taip 2) ne 3) nežinau
5. Alkoholio vartojimo prevencijai 1) taip 2) ne 3) nežinau
6. Rūkymo prevencijai 1) taip 2) ne 3) nežinau
4. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijai 1) taip 2) ne 3) nežinau

2. Kaip Jūsų mokykloje vykdoma įvairių problemų prevencinė veikla?

Apibraukite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo priimtinausias

Niekada Kartais Dažnai

1. Organizuojami individualūs pokalbiai	N	K	D
2. Organizuojami pokalbiai klasėje	N	K	D
3. Organizuojami susitikimai, paskaitos	N	K	D
4. Organizuojamos įvairios akcijos	N	K	D
5. Organizuojami rašinių konkursai	N	K	D
6. Organizuojami piešinių konkursai	N	K	D
7. Įrengiami įvairūs informaciniai stendai	N	K	D
9. Kita (įrašykite) _____	N	K	D

3. Ar Jūsų mokykloje organizuojuose prevenciniuose renginiuose Jūs dalyvavote kaip:

Apibraukite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo priimtinausias	Niekada	Kartais	Dažnai
4. organizatorius	N	K	D
5. dalyvis	N	K	D
6. klausytojas	N	K	D

4. Kaip Jums atrodo, kokios problemos tarp Jūsų mokyklos mokinių šiuo metu pačios aktualiausias?

Apibraukite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas.	Aktuali	Visiškai neaktuali	Labai aktuali
1. Pamokų lankomumas	A	VN	LA
2. Vagystės (mobiliųjų telefonų, kitų asmeninių daiktų)	A	VN	LA
3. Smurtas (mušimas, stumdymasis ir t.t.)	A	VN	LA
4. Alkoholio vartojimas	A	VN	LA
5. Rūkymas	A	VN	LA
6. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas	A	VN	LA
7. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimas	A	VN	LA
8. Kita (įrašykite) _____ _____	A	VN	LA

5. Kokia Jūsų nuomonė apie Jūsų mokykloje vykdomus prevencinius renginius:

Apibraukite tinkamą variantą,	Sutinku	Nesutinku
1. Manau, kad prevencinių renginių metu mokiniai ir pedagogai gauna vertingos informacijos, įgyja naujų žinių;	S	N
2. Manau, kad visi prevenciniai renginiai mūsų mokykloje vykdomi tik formaliai;	S	N
3. Manau, kad kai kurie prevenciniai renginiai mūsų mokykloje organizuojami neatsižvelgiant į mūsų mokyklos mokiniams aktualias problemas;	S	N
4. Manau, kad prevencinių renginių metu mokiniai ir pedagogai negauna vertingos informacijos, neįgyja naujų žinių;	S	N
5. Mūsų mokykloje nevykdomi jokie prevenciniai renginiai;	S	N

7. Kas iš žemiau pateiktų asmenų sąrašo Jūsų mokykloje praėjusiais mokslo metais skaitė paskaitas prevencinės veiklos temomis?

Apibraukite tinkamą variantą	Nė karto	Keletą kartų	Dažnai
1. Policijos pareigūnai	NK	KK	D
2. Vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojai	NK	KK	D
3. Bendraamžiai	NK	KK	D
4. Mokytojai	NK	KK	D
5. Psichologai	NK	KK	D
6. Socialinė pedagogė	NK	KK	D
7. Kiti asmenys (įrašykite)_____	NK	KK	D

7. Kokių asmenų paskaitų prevencinės veiklos temomis Jums reikėtų?

Įvertinkite pagal reikalingumą (į langelius įrašykite skaičius nuo 1 iki 7; 1- įrašykite į kieno labiausiai reikėtų paskaitų, ir t.t. didėjimo tvarka)

- Policijos pareigūnų
- Vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojų
- Bendraamžių
- Mokytojų
- Psichologų
- Socialinių pedagogų
- Kitų asmenų (įrašykite)_____

8. Ar Jūsų mokykloje praėjusiais mokslo metais policijos pareigūnai organizavo prevencinių renginių?

Apibraukite tinkamą variantą

- 1) taip 2) ne 3) nežinau

9. Ar Jūsų mokykloje praėjusiais mokslo metais policijos pareigūnai dalyvavo renginiuose, skirtuose:

Apibraukite tinkamą variantą

3. Nusikalstamumo prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau
2. Alkoholio vartojimo prevencijai:	1) taip	2) ne	3) nežinau
3. Rūkymo prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau
4. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijai	1) taip	2) ne	3) nežinau

10. Kokia Jūsų nuomonė apie policijos pareigūnų vykdomą prevencinę veiklą Jūsų mokykloje:
Apibraukite tinkamą variantą

4. Vertinu teigiamai;
5. Vertinu neigiamai;
6. Policijos pareigūnai mūsų mokykloje nevykdo jokios prevencinės veiklos.
4. Kita (įrašykite) _____

11. Ar Jums žinomi atvejai, kai mokyklos administracija apie mokykloje ar jos priegose mokinių įvykdytus teisės pažeidimus neinformavo policijos pareigūnus? (Pasirinkę atsakymą „ne“ pereikite prie 13 klausimo)

Apibraukite tinkamą variantą

- 1) taip 2) ne

12. Kaip Jūs manote, kodėl Jūsų mokyklos administracija minėtais atvejais neinformavo policijos pareigūnus apie mokykloje ar jos priegose mokinių įvykdytus teisės pažeidimus?

Apibraukite tinkamą variantą,

Sutinku Nesutinku

1. Galvojo, kad mokinys(-iai) įvykdė nežymų teisės pažeidimą, apie kurį policijos pareigūnams nebūtina pranešti	S	N
4. Nemanė, kad sulauks reikiamos pagalbos iš policijos pareigūnų	S	N
3. Bijojų mokinio(-ių) keršto	S	N
4. Nenorėjo, kad įvykis „iškiltų viešumon“	S	N
5. Kita (įrašykite) _____	S	N

13. Jūsų mokykloje veikia prevencinė darbo grupė. Ar Jūs dėl kokių nors priežasčių buvote kviečiamas svarstymui į šios grupės posėdžius? (Pasirinkę atsakymą „ne“ pereikite prie 16 klausimo).

Apibraukite tinkamą variantą

- 1) taip 2) ne

14. Dėl kokių priežasčių Jūs buvote pakviestas į posėdį:

Apibraukite tinkamą variantą

1. Pamokų praleidimas;
2. Netinkamas elgesys pamokų metu;
3. Nepažangumas;
4. Dėl įvykdytų teisės pažeidimų mokykloje ar jos priegose;
5. Kita (įrašykite) _____

15. Ar šios grupės taikytos poveikio priemonės Jūsų atžvilgiu buvo Jums veiksmingos?
Apibraukite tinkamą variantą

1) taip

2) ne

3) nežinau

16. Kaip Jūs galvojate, kas trukdo pedagogams geriau vykdyti įvairių problemų prevencinę veiklą Jūsų mokykloje:

Apibraukite tinkamą variantą

	Sutinku	Nesutinku
1. Kompetencijos stoka	S	N
2. Lėšų trūkumas	S	N
3. Iniciatyvos stoka	S	N
4. Atmestinas požiūris į atliekamą veiklą	S	N
5. Kita(įrašykite)_____	S	N

17. Kas Jūsų nuomone trukdo policijos pareigūnams geriau vykdyti įvairių problemų prevencinę veiklą Jūsų mokykloje:

Apibraukite tinkamą variantą

	Sutinku	Nesutinku
1. Kompetencijos stoka	S	N
2. Lėšų trūkumas	S	N
3. Iniciatyvos stoka	S	N
4. Atmestinas požiūris į atliekamą veiklą	S	N
5. Kita (įrašykite) _____	S	N

18. Kokiu būdu policijos pareigūnai turėtų vykdyti nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją :
Įvertinkite pagal būdo priimtinumą (į langelius įrašykite skaičius nuo 1 iki 7 ; 1- įrašykite prie priimtinausio būdo, ir t.t. didėjimo tvarka)

- Skaitytų paskaitas mokiniams apie nepilnamečių teisinę atsakomybę;
- Policijos įvairių tarnybų atstovai supažindintų mokinius su atliekamu darbu;
- Organizuotų mokiniams ekskursijas į policijos komisariatą;
- Dalyvautų mokykloje rengiamuose prevencinės veiklos projektuose;
- Kartu su mokyklos bendruomene rengtų bendrus prevencinės veiklos projektus;
- Aktyvintų Jaunųjų policijos rėmėjų veiklą;
- Kita (įrašykite) _____

19. Kuriai iš šių nuomonių Jūs pritariate:

Apibraukite tinkamą variantą

6. Nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti tik policija;
7. Nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti policija, bendradarbiaudama su mokyklomis;
8. Nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti tik mokykla;
9. Mokyklos pagrindinė veikla yra švietimas ir ugdymas, todėl manau, kad nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją turėtų vykdyti teisės saugos institucijos;
10. Man nesvarbu kas vykdytų nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją.

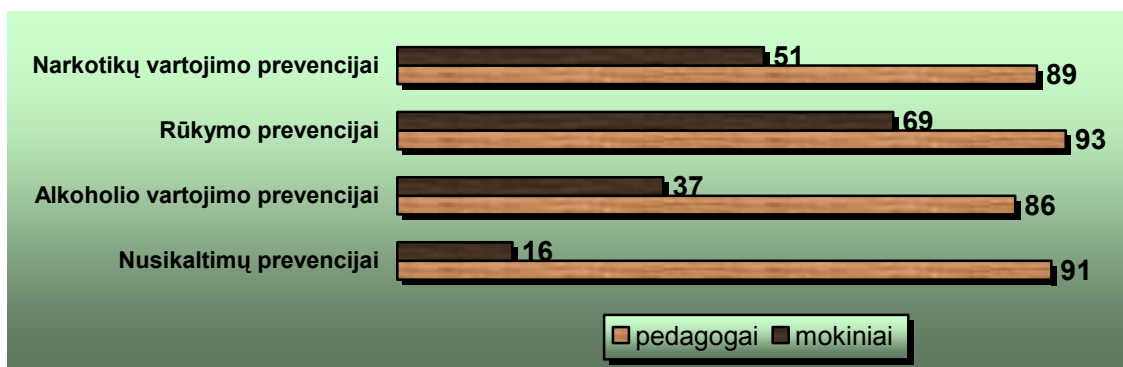
20. Ar Jus pritariate teiginiui, kad policijos ir mokyklų efektyvesnis bendradarbiavimas sąlygoja mažesnę nepilnamečių teisės pažeidimų padarymą:

Apibraukite tinkamą variantą

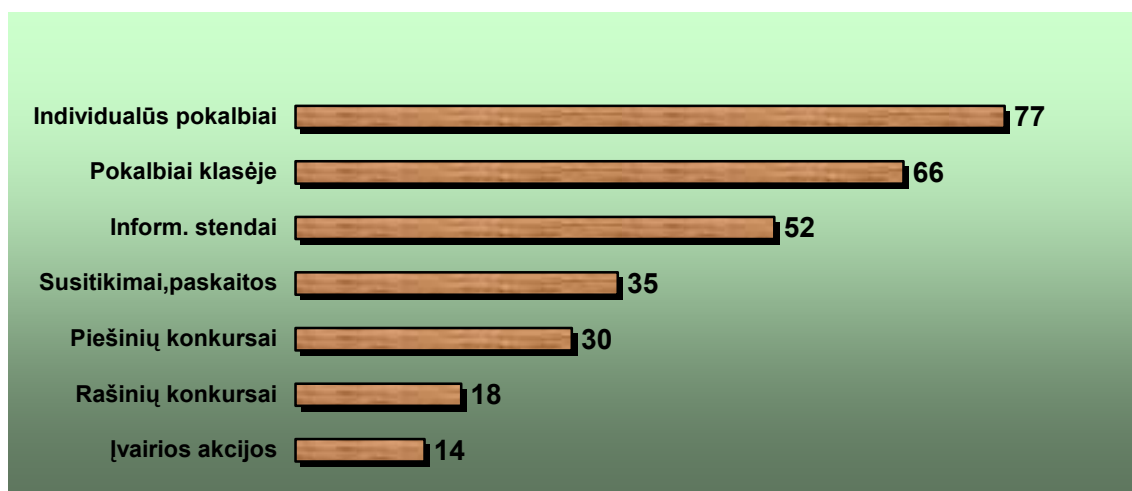
1) Taip

1) Ne

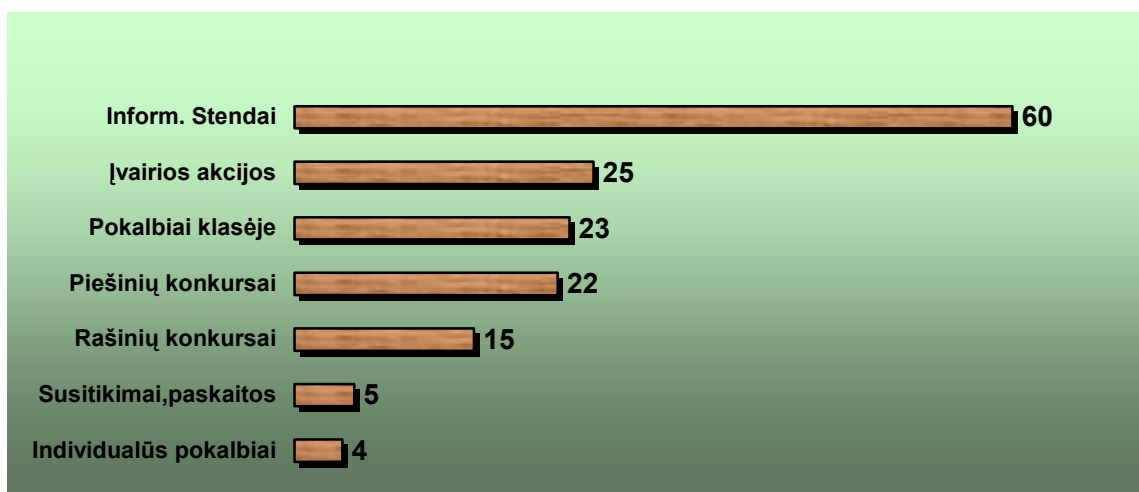
1 pav. Praėjusiais mokslo metais mokykloje vykę preventiniai renginiai, procentais

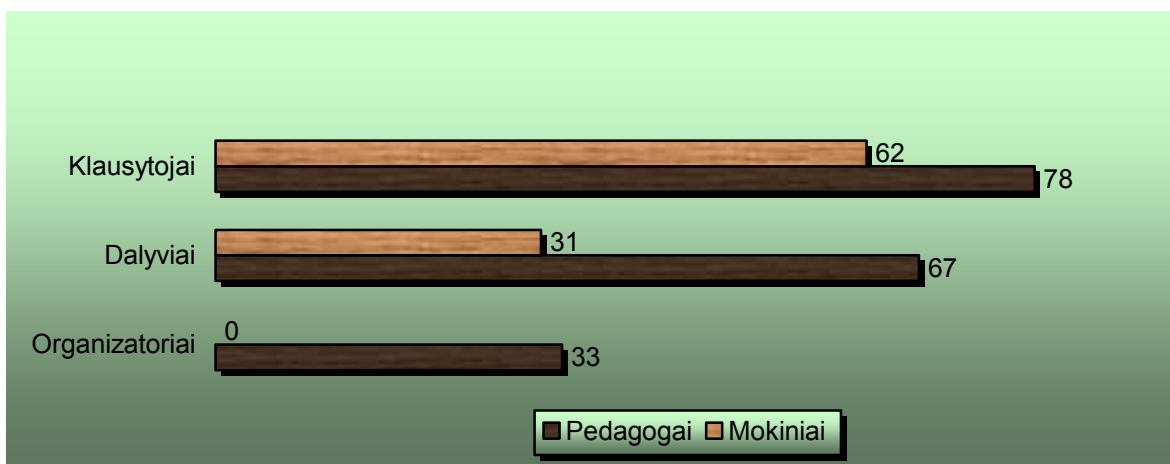
2 pav. Dažniausiai vykdomos preventinės veiklos formos, procentais (pedagogų nuomonė)

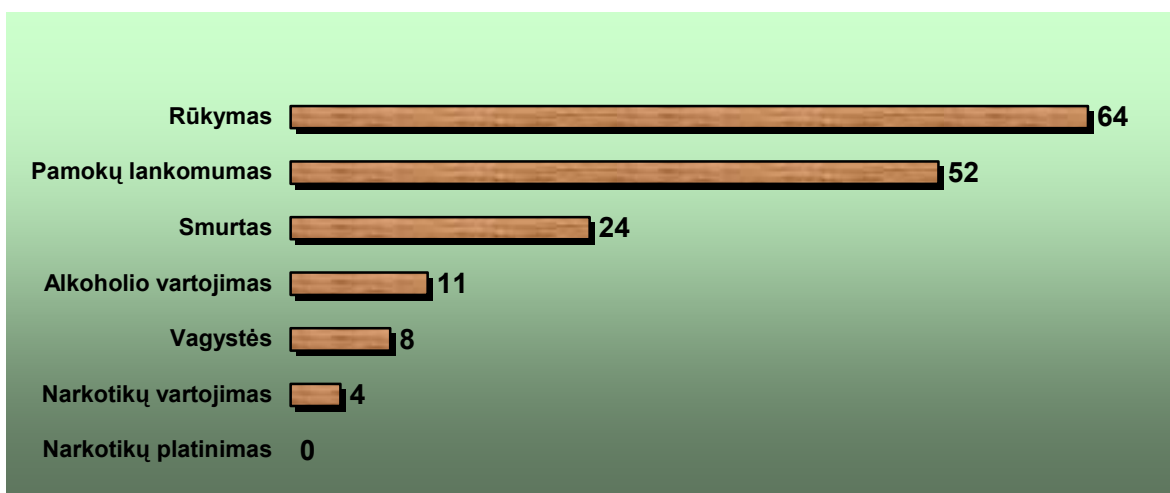
3 pav. Dažniausiai vykdomos preventinės veiklos formos, procentais (mokinių nuomonė)

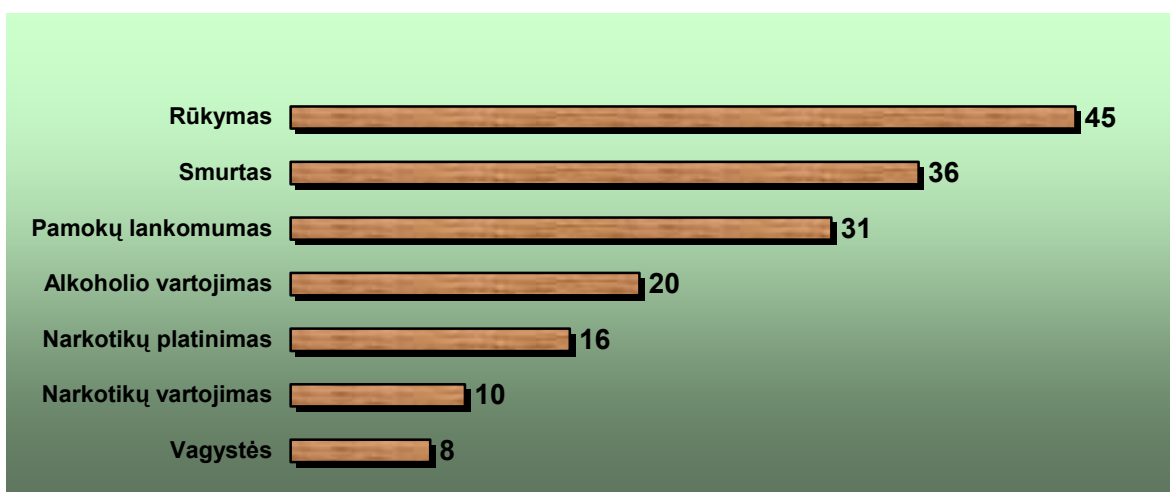
4 pav. Mokinių dalyvavimas prevenciniuose renginiuose (procentais)

5 pav. Aktualiausios problemos mokinių tarpe, procentais (pedagogų nuomonė)

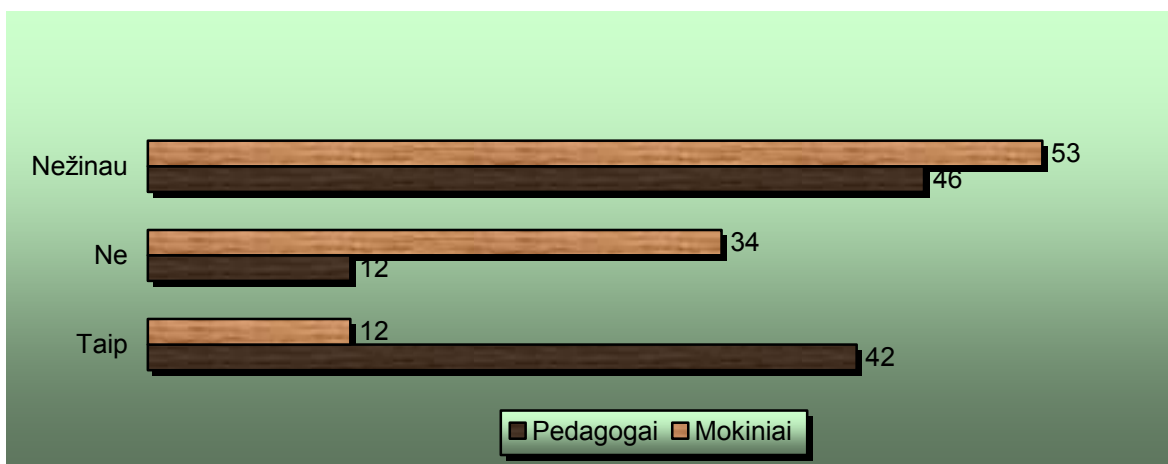
6 pav. Aktualiausios problemos mokinių tarpe, procentais (mokinių nuomonė)

7 pav. Mokyklose vykdomų prevencinių renginių veiksmingumas, procentais

8 pav. Policijos pareigūnų prevencinių renginių organizavimas mokyklose, procentais

9 pav. Policijos pareigūnų dalyvavimas mokyklos prevenciniuose renginiuose, procentais

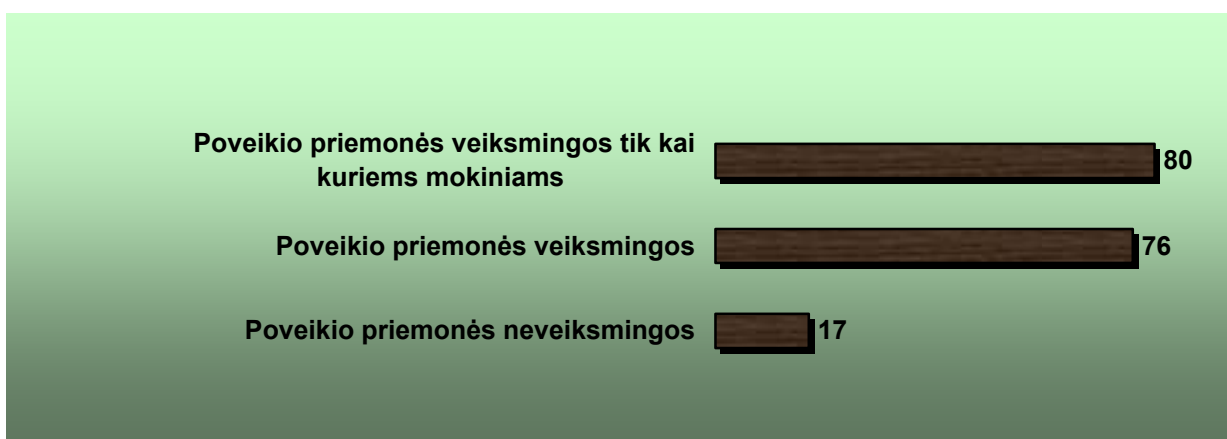
10 pav. Policijos pareigūnų mokyklose vykdomos prevencinės veiklos vertinimas, procentais

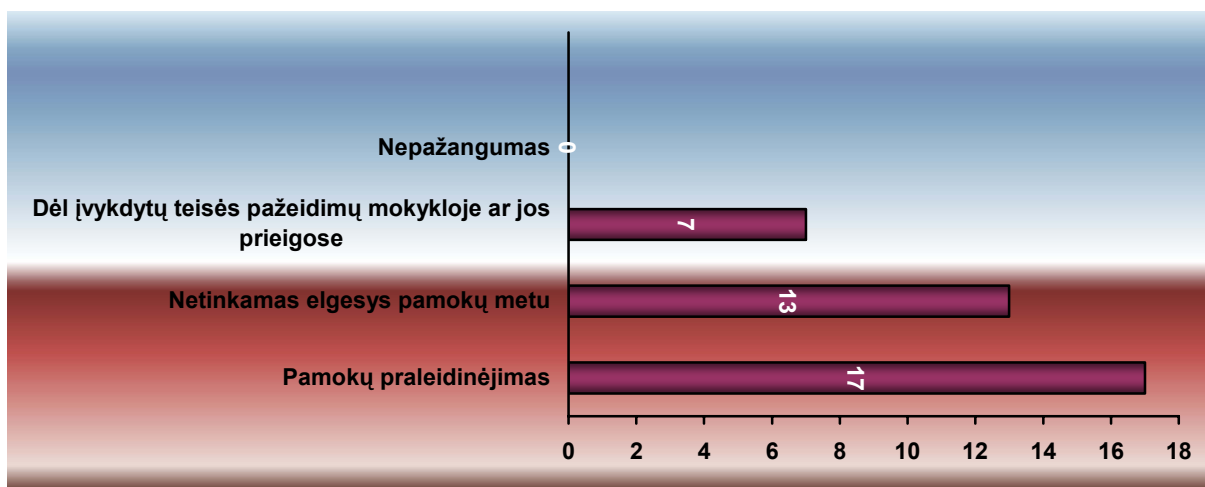
11 pav. Respondentams žinomi atvejai, kai mokyklos administracija apie mokinių įvykdytus teisės pažeidimus mokykloje ar jos prieigose nepranešė policijos pareigūnams, procentais

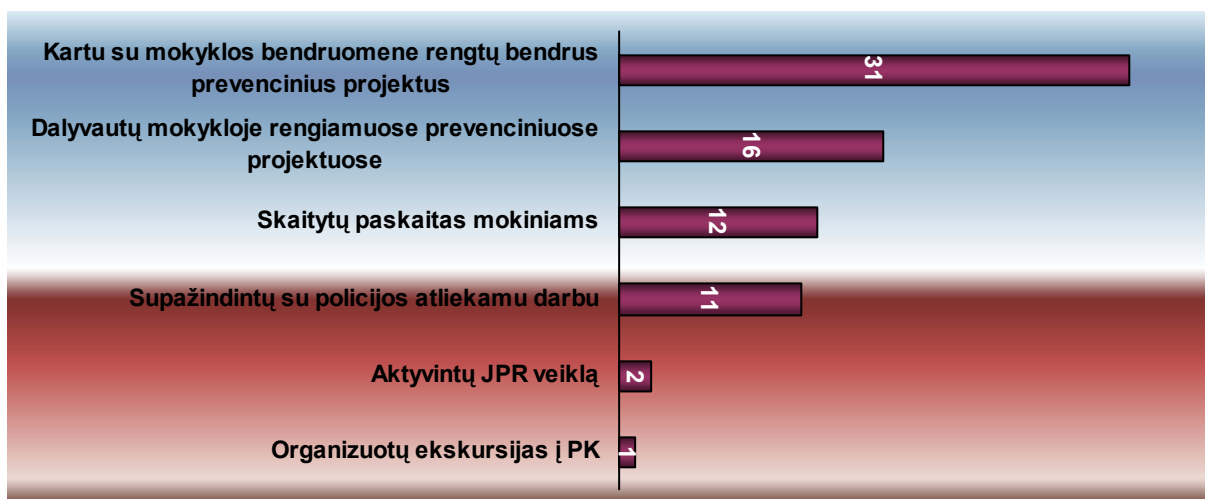
12 pav. Pedagogų nuomonė apie prevencinės grupės taikomų poveikio priemonių veiksmingumą, procentais

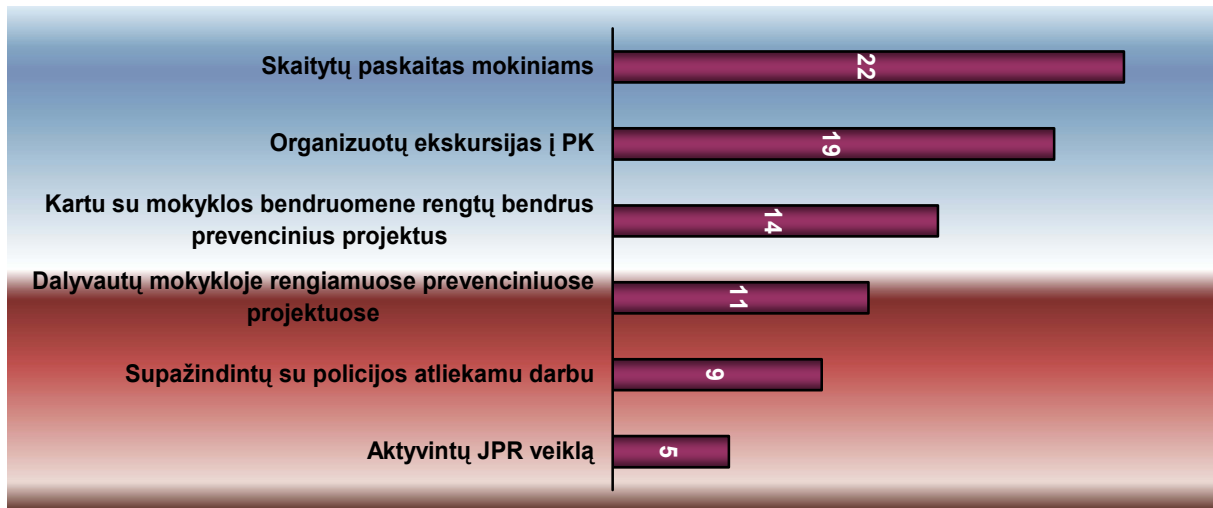
13 pav. Priežastys dėl kurių mokiniai buvo iškviešti svarstymui į mokyklos prevencinės grupės posėdžius (mokinių nuomonė)

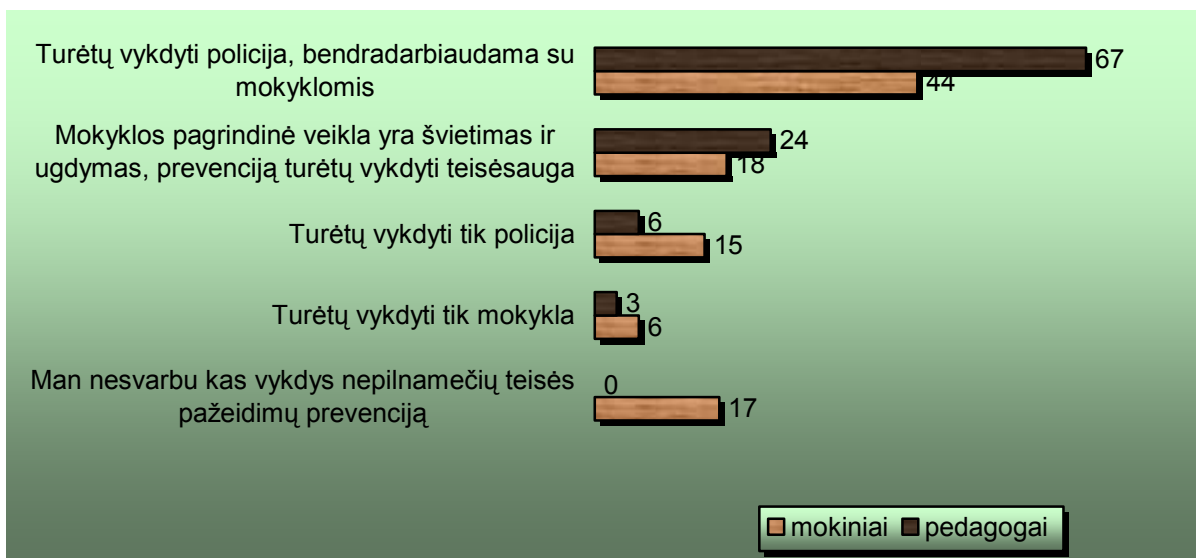
14 pav. Respondentų nuomonė kaip policijos pareigūnai turėtų vykdyti nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją (pedagogų nuomonė)

15 pav. Respondentų nuomonė kaip policijos pareigūnai turėtų vykdyti nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją (mokinių nuomonė)

16 pav. Nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos vykdymo subjektai, procentais

17 pav. Respondentų pritarimas teiginiui, kad policijos ir mokyklų efektyvesnis bendradarbiavimas sąlygoja mažesnę nepilnamečių teisės pažeidimų padarymą, procentais

